

ศิลปวัฒนธรรมวิจักษ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ชื่อหนังสือ ศิลปวัฒนธรรมวิจักษ์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๗

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรพร พรหมมาศ

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์พรพรประเวศ อธิโนบุญวัฒน์

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชุนษิตา นาคภพ

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพิศ ชะโกทอง

ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

จัดพิมพ์และสงวนสิทธิ์โดย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

๓๔๘ หมู่ ๙ ถนนสวรรค์วิถี ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐

พิมพ์ที่

หจก.วิสุทธิการพิมพ์ ๑๙๖๙

คำนำ

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในการขับเคลื่อนงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองต่อพันธกิจของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นในการพัฒนาท้องถิ่น โดยหนึ่งในกลยุทธ์ที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการค้นคว้า รวบรวมองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สาธารณชน ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา ที่มุ่งเน้นให้เกิดการรวบรวมองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบในรูปแบบของเอกสารทางวิชาการ และได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเยาวชนและประชาชนผู้สนใจ ทั้งในท้องถิ่น ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

หนังสือ “ศิลปวัฒนธรรมวิจักษ์” เล่มนี้ จึงเป็นหนังสือที่รวบรวม ค้นคว้า และเรียบเรียงข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงงานสร้างสรรค์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม โดยบุคลากรจากหลากหลายหน่วยงานของมหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับผู้สนใจศึกษาทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านจะได้รับทั้งความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้จากหนังสือเล่มนี้ ไปใช้ประโยชน์หรือพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านสำหรับข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการสืบสานงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรพร พรหมมาศ
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

สารบัญ

ตาลโตนดภูมิปัญญาสร้างอาชีพ และสร้างสรรค์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ติยะภรณ์ เหลืองพิพัฒน์ ธนิดา จอมยิ้ม*	๔
ความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ Beliefs Faith and Spiritual Tourism ธนิดา จอมยิ้ม ติยะภรณ์ เหลืองพิพัฒน์*	๑๙
การถอดแบบลายผ้าทอกะเหรี่ยง อัตลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านภูเหม็น “พุมะยง” ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี กันยาพร กุณฑลเสพย์	๓๓
เสียงเพรียกจากอดีตสู่ความร่วมสมัยไทย - จีน ประสานเสียงเพลงบอกรัก ซัชชญา กัญจา	๕๑
“สมบัติครู” : ครูบุญสม อินทาปัจ กับคลังความรู้เทปเพลงไทย วรรณวลี คำพันธ์	๖๗
ไซ - ไฟ สร้างชาติ พรพรประเวศ อชิโนบุญวัฒน์	๘๗

ตาลโตนดภูมิปัญญาสร้างอาชีพ และสร้างสรรค์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

The Wisdom of Palmyra Palm (Tan Tanote) to Pursue a Career
and Create Community Based Tourism

ติยะภรณ์ เหลืองพิพัฒน์

Tiyaporn Luangpipat

ธนิดา จอมยิ้ม*

Thanida Jomyim*

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องการประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนดในชุมชนและวิเคราะห์ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างอาชีพและสร้างสรรค์การท่องเที่ยว โดยเน้นการเชื่อมโยงระหว่างการประกอบอาชีพนี้กับการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนที่ประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนดเป็นตัวอย่าง บทความนี้อ้างอิงข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพนี้ การศึกษาเน้นการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการทำน้ำตาลโตนดและการนำเสนอวิธีการใช้ภูมิปัญญานี้ในการสร้างอาชีพและสร้างสรรค์การท่องเที่ยว ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับการประกอบอาชีพทำตาลโตนด ควรมีการฝึกอบรมและเสริมทักษะความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมในการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนและมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย การจัดกิจกรรมและรายการนำเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การส่งเสริมการจัดการบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความสำเร็จให้แก่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

Abstract

This article focuses on studying the profession of making palmyra palm (Tan Tanote) in the community and analyzing the importance of local wisdom in pursue career and create community based tourism. It emphasizes the link between this profession and community based tourism development, using a community engaged in palm sugar production as a case study. The article draws on data from

surveys and interviews with locals engaged in this profession. The study focuses on presenting local wisdom related to palm sugar production and how to utilize this wisdom to pursue career and create community based tourism. Therefore, community based tourism development alongside palm sugar production should involve training and skill enhancement in tourism for the community. It should promote elevating community tourism standards and Thai homestay standards. Activities and experiential tourism programs should be organized for tourists visiting both Thai and foreign communities. Promoting household accounting, marketing, and public relations through social media platforms should be part of building sustainable community based tourism success.

บทนำ

การประกอบอาชีพทำตาลโตนดเป็นอาชีพที่มีความสำคัญในชุมชนหลายแห่งทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศไทยที่มีการผลิตน้ำตาลโตนดอย่างก้าวหน้าและมีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิตแต่ในทางกลับกันอาชีพนี้ก็พบกับปัญหาและความอุปสรรคที่ต้องเผชิญหน้าในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้และสร้างกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มในชุมชน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในปัจจุบัน แต่การรักษาความสมดุลระหว่างการทำน้ำตาลโตนดและการท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และควรมีการทบทวนถึงการวางแผนการดำเนินงานอย่างยั่งยืน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการทำน้ำตาลโตนดสามารถนำมาสร้างสรรค์ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีคุณค่าให้แก่ชุมชน โดยการจัดรายการนำเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการทำน้ำตาลโตนดหรือการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการผลิตน้ำตาลให้แก่นักท่องเที่ยว จึงเป็นการส่งเสริมการสร้างรายได้และสร้างการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงพื้นที่

ดังนั้นการนำภูมิปัญญาในการทำอาชีพตาลโตนดมาร่วมสร้างสรรค์ประสบการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นการสร้างจุดสนใจและมีคุณค่าต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เติบโตและยั่งยืนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างกิจกรรมที่ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมหรือร่วมนำเสนอแนวทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองจะนำมาซึ่งความภูมิใจและหวงแหนทรัพยากรได้เป็นอย่างดี ซึ่งการจัดรายการนำเที่ยวหรือการสร้างสรรค์กิจกรรมนั้นควรนำเสนอถึงที่มาของภูมิปัญญาในการทำอาชีพตาลโตนด วิถีชีวิตท้องถิ่น กระบวนการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ตาลโตนด พร้อมทั้งการใช้นวัตกรรมเพื่อเป็นการทุนแรงหรือต่อยอดในการพัฒนาอาชีพให้มีความยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรม

ทางการท่องเที่ยวชุมชนควรส่งเสริมและผลักดันให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมร่วมกับคนในชุมชนเพื่อสร้างความทรงจำและตราตรึงใจต่อชุมชนที่ได้มาเยือน

ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงขอเสนอความสัมพันธ์ระหว่างการทำอาชีพตาลโตนดและการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยการใช้เทคนิคและภูมิปัญญาจากการผลิตน้ำตาลโตนดและการสร้างรายได้ร่วมกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้หวังเป็นอย่างยิ่งเพื่อเสนอแนวทางในการสร้างโอกาสและพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้แก่ชุมชน ซึ่งเน้นความสอดคล้องระหว่างการทำอาชีพภูมิปัญญาจากตาลโตนดและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นสำคัญ

ประวัติและความเป็นมาของตาลโตนด

ตาลโตนดจัดเป็นไม้ตระกูลเก่าแก่ตระกูลหนึ่งในโลกซึ่งมีมากกว่า ๔,๐๐๐ ชนิด (Species) เป็นต้นไม้ที่มีอายุยืนนับเป็นร้อยปีมาตั้งแต่โบราณกาล และผลิตผลจากต้นตาลโดยเฉพาะน้ำตาลโตนดยังเป็นส่วนผสมที่สำคัญในการทำขนมไทยโบราณซึ่งมีชื่อเสียงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นักชีววิทยามีความเห็นว่าตาลโตนดน่าจะมียีนกำเนิดทางฝั่งตะวันออกของอินเดียขยายไปสู่ศรีลังกา สหภาพเมียนมาร์ ไทย อินโดนีเซีย กัมพูชา ส่วนในประเทศไทยพบมากที่จังหวัดเพชรบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม ส่วนภาคใต้พบมากที่อำเภอสตงพระ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา การแพร่กระจายของตาลโตนดนั้นนักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่า การแพร่กระจายของตาลโตนดนั้นสัตว์ก็มีส่วนด้วยเหมือนกัน เช่น เวลาช้างกินเมล็ดตาลโตนด จะกลืนทั้งเมล็ดและช้างจะเดินทางไกลนับเป็นร้อย ๆ กิโลเมตร ทำให้ตาลโตนดแพร่กระจายจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งได้เช่นกัน ตรงข้ามกับวัว ควาย ซึ่งชอบเมล็ดตาลโตนดสุกเหมือนกันแต่วัว ควายได้แต่แทะและดูดกินส่วนของเส้นใยของเมล็ดตาลพอมดรสหวานก็จะทิ้งไว้ใกล้เคียงบริเวณเดิมไม่แพร่กระจายไปสู่ถิ่นอื่น (ที่มา : <http://www.phetchaburi.doae.go.th> วันที่สืบค้น ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖) สำหรับการประกอบอาชีพทำตาลโตนดของหมู่บ้านท่าเตียนสามัคคี ตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ได้ถือปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษมีระยะเวลายาวนานมากกว่าครึ่งศตวรรษ ทั้งนี้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้จากรุ่นสู่รุ่นภายในครัวเรือนและมีการสอนให้ความรู้กับบุคคลที่สนใจในการทำอาชีพนี้อย่างจริงจัง จึงเป็นที่มาของชื่อ “ชุมชนคนทำตาล” ซึ่งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของตาลโตนด

ตาลโตนดเป็นพืชตระกูลปาล์มพืชนิดหนึ่ง มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Borassas flabellifer* L. จัดอยู่ในสกุล *Borassas* ชื่อสามัญ *Palmyra Palm* นักชีววิทยาเชื่อว่ามีถิ่นกำเนิดในเอเชียตอนใต้ แถบฝั่งตะวันออกของอินเดียและกระจายตัวทั่วภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ อินเดีย ศรีลังกา สหภาพเมียนมาร์

กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย สำหรับไทยนั้น ตาลโตนดน่าจะมีการปลูกมาก่อนสมัยทวารวดี เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ ได้มีตราประทับ รูปคนป็นต้นตาลแสดงว่าในสมัยนั้นได้รู้จักวิธีใช้ประโยชน์จากต้นตาลแล้ว นอกจากนี้ตัวยังถูกบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษรมาตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น จารึกวัดแดนเมือง จารึกวัดศรีคุณเมือง จารึกวัดศรีเมือง จารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา

ตาลโตนดมีชื่อเรียกกันหลายชื่อด้วยกัน เช่น ตาลใหญ่ ตาลนาไทย ทางภาคเหนือ เรียก ปลีตาล ภาคใต้ เรียก โนด และเขมร เรียก ตะนอย

ลำต้นตาลโตนดเป็นพืชลำต้นเดี่ยว (Single stem) ขึ้นจากพื้นดินเพียงต้นเดียว ไม่มีการแตกหน่อ มีขนาดใหญ่เส้นรอบวงประมาณ ๒ - ๔ ฟุต ผิวดำเป็นเส้นแข็งมีความสูงจากพื้นดินถึงยอดประมาณ ๒๕ - ๓๐ เมตร จากข้อมูลของผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวกับตาล กล่าวว่า ต้นตาลจะเริ่มตั้งสะเกหลังจากปลูก ประมาณ ๓ - ๕ ปี มีความสูงประมาณ ๑ เมตร และจะเพิ่มความสูงประมาณปีละ ๓๐ - ๔๐ เซนติเมตร และผลการประกวดต้นตาลที่สูงที่สุดในจังหวัดเพชรบุรี ปี ๒๕๕๒ ปรากฏว่า ต้นที่สูงที่สุดอยู่ที่ตำบล โรงเข้ อำเภอบ้านลาด สูงถึง ๓๗.๒๒ เมตร และเป็นต้นที่ยังคงให้ผลผลิตอยู่

ใบ มีลักษณะยาวใหญ่เป็นรูปพัด (Palmate) ใบจะมีใบย่อยเรียกว่า Segment จะแตกจาก จุด ๆ เดียว ขอบก้านใบจะมีหนามแข็ง และคมติดอยู่เป็น แนวยาวคล้ายใบเลื่อย ยอดตาลประกอบด้วย ใบตาลประมาณ ๒๕ - ๔๐ ใบมีสีเขียวเข้มล้อมรอบลำต้นเป็นรัศมีประมาณ ๓ - ๔ เมตร ใบแก่สีน้ำตาล ห้อยแนบกับ ลำต้นใน ๑ ปี จะแตกใบประมาณ ๑๒ - ๑๕ ใบ หรือเฉลี่ยเดือนละ ๑ ใบ

ดอก ออกดอกเป็นช่อ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียแยกกันอยู่คนละต้น ช่อดอกตัวผู้จะมีลักษณะ เป็นงวงยาวประมาณ ๓๐ - ๔๐ เซนติเมตร โดยมีกระโปง ห่อหุ้มอยู่ ภายในกระโปงจะมีช่อดอกตัวผู้ ประมาณ ๓ - ๕ ช่อ การออกของกระโปงจะออกเวียนรอบคอประมาณ ๑๐ - ๑๕ กระโปงต่อต้น ใน ๑ ช่อดอก ประกอบด้วยดอกตัวผู้มากน้อยแล้วแต่ความสมบูรณ์ของช่อดอก ส่วนดอกตัวเมียจะออก จากกระโปงเหมือนกัน จะรู้ว่าเป็นดอกตัวผู้หรือดอกตัวเมีย เมื่อออกกระโปงแล้วเท่านั้น จากการสังเกต ลักษณะของกระโปงพบว่าถ้ากระโปงปลายแหลมจะเป็นตัวผู้และถ้าผิวกระโปงมีลักษณะเป็นคลื่น ๆ จะเป็นตัวเมีย ช่อดอกตัวเมียจะมีลักษณะเป็นทะลายมีผลตาลเล็ก ๆ ติดอยู่ ถ้า ๑ กระโปงมี ๑ ทะลาย จะได้ทะลายที่มีผลขนาดใหญ่ เต็มขนาดใหญ่และสวย แต่ถ้า ๑ กระโปง มีมากกว่า ๑ ทะลายจะได้ผล ที่มีขนาดเล็ก คุณภาพของผลไม่ดีเท่าที่ควรและเท่าที่ทราบเกษตรกรยังไม่เคยตัดแต่งให้เหลือแค่ ๑ ทะลายต่อ ๑ กระโปงแต่อย่างใด

ผล ผลจะเกิดกับต้นตัวเมียเท่านั้น โดยจะออกเวียนรอบต้นตามกาบใบ คือ ๑ กาบใบจะออก ๑ กระโปงใน ๑ ปี จะออกประมาณ ๑๐ - ๑๒ กระโปง ใน ๑ กระโปง จะมีช่อดอก ๑ - ๓ ทะลาย และ ใน ๑ ทะลายประกอบด้วยผลตาลอ่อนประมาณ ๑ - ๒๐ ผล และใน ๑ ผลจะมี ๒ - ๔ เมล็ด (เต้า)

ส่วนประกอบของผลตาลแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน

๑. เปลือกชั้นนอก ผิวเรียบเป็นมันเรียกว่า Exocarp

๒. ส่วนที่เป็นเส้นใยเรียก Mesocarp

๓. ส่วนที่เป็นกะลาแข็งหุ้มเมล็ดเรียกว่า Endocarp เมื่อผลตาลแก่จัด (สุก) จะมีกลิ่นหอม จากการศึกษาพบว่าเนื้อตาลสุกประกอบด้วยแป้งและน้ำตาลเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีส่วนผสมของแคโรทีนอยด์ ซึ่งให้สีเหลือง ใช้แต่งสีขนมต่าง ๆ เช่น ขนมตาล ขนมเค้ก ขนมขี้หนูและไอศกรีม (ที่มา: <http://www.phetchaburi.doae.go.th> วันที่สืบค้น ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖)

พันธุ์ตาลโตนตที่นิยมปลูกในประเทศไทยมี ๓ พันธุ์

๑. **ตาลหม้อ** เป็นตาลที่มีลำต้นแข็งแรงถ้าดูจากลำต้นภายนอกไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นตาลพันธุ์อะไร นอกจากต้นนั้นจะให้ผลแล้ว แบ่งออกเป็น

๑.๑ **ตาลหม้อใหญ่** เป็นตาลที่ให้ผลใหญ่ ผิวดำมันแทบไม่มีสีอื่นปน เวลาแก่มีรอยขีดตามแนวยาวของผล เมล็ดหนา ใน ๑ ผลจะมี ๒ - ๔ เมล็ด ใน ๑ ทะลายจะมีประมาณ ๑ - ๑๐ ผลจะให้ผลเมื่ออายุ ๑๐ ปีขึ้นไป ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของต้น

๑.๒ **ตาลหม้อเล็ก** ลักษณะคล้ายตาลหม้อใหญ่ ผลมีขนาดเล็กสีดำ ผลจะมีรอยขีดเมื่อแก่ ใน ๑ ผล จะมี ๒ - ๔ เมล็ด ใน ๑ ทะลาย จะมีประมาณ ๑ - ๒๐ ผล ไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากผลมีขนาดเล็กและเต้าที่ได้จะมีขนาดเล็กตามไปด้วย

๒. **ตาลไข่** ลำต้นแข็งแรง ลูกมีขนาดเล็กสีค่อนข้างเหลืองแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดด้วยกัน

๒.๑ **ไข่เล็ก** ลูกค่อนข้างเล็ก ใน ๑ ทะลายจะมีผล ๑ - ๒๐ ผล เนื่องจากผลเล็กจึงทำให้เต้ามีขนาดเล็กตามไปด้วย จะให้ผลเมื่ออายุ ๑๐ ปีขึ้นไป

๒.๒ **ไข่ใหญ่** ผลมีขนาดใหญ่กว่าไข่เล็ก สีค่อนข้างเหลือง ใน ๑ ทะลายจะมีผล ๑ - ๑๐ ผล เต้ามีขนาดใหญ่กว่าไข่เล็ก ๑ ผลจะมี ๒ - ๓ เต้า จะให้ผลเมื่ออายุ ๑๐ ปีขึ้นไป

๓. **ตาลพันธุ์ลูกผสม** ลำต้นตรงใหญ่แข็งแรง ลูกค่อนข้างใหญ่เกือบเท่าตาลพันธุ์หม้อ สีดำผสมน้ำตาล (เหลืองดำ) ในผลจะมี ๒ - ๓ เต้า ให้ผลประมาณ ๑ - ๒๐ ผลต่อทะลาย จะให้ผลเมื่ออายุ ๑๐ ปี ขึ้นไป (ที่มา: <http://www.phetchaburi.doae.go.th> วันที่สืบค้น ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖)

รูปภาพที่ ๑ และ ๒ : ผลตาลไซ้จากตำบลท่าไม้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
ที่มา : ธนิตา จอมยิ้ม, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๕

การประกอบอาชีพทำตาลโตนด

อาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอดีตมีบทบาทสำคัญในชีวิตของชาวบ้านมานานแล้ว โดยทั่วไปจะมีการทำน้ำตาลโตนดเพื่อบริโภคเองในครัวเรือนและมักมีส่วนเหลือจากการผลิตแล้วนำไปขายให้กับพ่อค้า ในสมัยก่อนการทำน้ำตาลโตนดมักใช้น้ำตาลสดมาเคี่ยวให้เหนียวและเมื่อทิ้งให้เย็นแล้วจะกลายเป็นก้อนที่เรียกว่า “น้ำตาลปึก” และสามารถเก็บรักษาไว้ใช้ได้ถึง ๓ เดือน จนกลายเป็นสินค้าสำคัญที่ต้องการของคนในชุมชน แต่ในปัจจุบันการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนดมีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เพราะกลุ่มผู้บริโภคหันไปใช้น้ำตาลทรายในการประกอบอาหาร การทำขนมไทย การทำขนมอบแบบฝรั่ง เป็นต้น ทำให้ผู้บริโภคน้ำตาลโตนดเป็นเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจพิเศษเท่านั้น และที่สำคัญอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ได้มองว่าอาชีพทำตาลโตนดมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อชีวิต เนื่องด้วยการปีนเก็บน้ำตาลสดนั้นยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงหรือเครื่องมือที่ช่วยปกป้องร่างกายให้ปลอดภัย ขณะทำการปีนต้นตาลที่มีความสูงเฉลี่ย ๓๐ - ๔๐ เมตร แต่ก็ยังคงมีคนในชุมชนบางส่วนที่ทำการอนุรักษ์อาชีพนี้ไว้เนื่องจากเป็นอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคน ตลอดจนสืบสานประเพณีท้องถิ่นเอาไว้ คือ “ประเพณีกินตาล” ซึ่งจะถูกจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ช่วงเดือน ๕ หรือราว ๆ เดือนเมษายน ณ บริเวณวัดเกยไชยเหนือบรมธาตุ ตำบลเกยไชยเหนือ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ภายในงานจะมีกิจกรรมและการประกวดการแข่งขันหลายประเภท อาทิเช่น การประกวดร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์การเกษตรประเภทตาลโตนด การแข่งขันฉะลอนตาล การแข่งขันกินตาล การชกมวยตาล เป็นต้น

ภูมิปัญญาในกระบวนการทำน้ำตาลโตนด

ภูมิปัญญาในการทำน้ำตาลโตนดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและถูกสืบทอดต่อกันมาโดยชาวบ้านในพื้นที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ และได้มีการสำรวจข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชุมแสง พบว่ามีจำนวนต้นตาลกระจายอยู่ภายในอำเภอมากถึง ๒๐,๔๐๐ ต้น (ที่มา: <https://www.facebook.com/239NSPRD> วันที่สืบค้น ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖) จึงได้นำภูมิปัญญาเหล่านี้มาสร้างเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นและถูกถ่ายทอดเรื่องราวด้วยวิถีชีวิตชุมชนและวิถีชนบทแบบเรียบง่าย โดยมีการจำแนกข้อมูลภูมิปัญญาในกระบวนการทำน้ำตาลโตนดแต่ละด้านดังต่อไปนี้

๑. ด้านภูมิปัญญาในการเลือกต้นตาลและพาดตาลในกระบวนการทำน้ำตาลโตนด ซึ่งชาวบ้านจะเลือกต้นตาลที่เคยทำมาแล้วหรือต้นตาลที่เริ่มออกงวงใหม่ การเลือกต้นตาลนี้จะบวกกับการเลือกตาลผู้หรือตาลเมียในกระบวนการปฏิบัติ จากนั้นจะใช้พะองคาตเข้ากับต้นตาลเพื่อเป็นการเชื่อมและควบคุมต้นตาล เมื่อถึงยอดต้นตาลจะทำการตัดผ่าบิดใบตาลให้เป็นเกลียวเชื่อมผูกวงตาลทางด้านบน และหากเป็นตาลผู้งวงจะถูกมัดแบบแตกย่อยแล้วโน้มงวงตาลลงเบา ๆ แล้วจึงทำการร่อนน้ำตาล

๒. ด้านภูมิปัญญาในการคาบตาลหรือการยวดตาล การคาบตาลเป็นกระบวนการสำคัญในการทำน้ำตาลโตนด โดยใช้ “ไม้คาบ (ไม้ยวดตาล)” หนีบงวงตาลเพื่อสร้างจังหวะในการคาบหรือนวดจะทำในระยะเวลาประมาณ ๑๐ ครั้ง ภายใน ๒ - ๓ วันแรก วันละ ๒ ครั้ง ทั้งเช้าและเย็น และต่อไป คาบวันละครั้งอีก ๔ - ๕ วัน ให้หลัง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มีน้ำตาลปริมาณมาก นอกจากนี้มีการใช้มีดปาดตาลตรงปลายงวงเพื่อตรวจสอบการไหลของน้ำตาล หากไม่มีการไหลก็จะทำการปาดให้ยาวขึ้นเล็กน้อย ๒ - ๓ เซนติเมตร และเมื่อเห็นว่าน้ำตาลเริ่มไหลก็นำกระบอกลูกที่ทำด้วยไม้ไผ่ไปใส่ในโคนงวงตาล

๓. ด้านภูมิปัญญาในการร่อนน้ำตาล เจ้าของสวนตาลเริ่มร่อนน้ำตาลสดวันละ ๒ ครั้ง โดยในตอนเช้าประมาณเวลา ๐๔.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. ในตอนบ่ายจะเริ่มเวลา ๑๔.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ก่อนที่จะนำกระบอกลูกไม้ไผ่ขึ้นไปรองรับน้ำตาล สดชาวบ้านจะถากไม้เคี่ยมหรือไม้พะยอมจำนวน ๒ - ๓ ชิ้น แล้วใส่ลงในกระบอกลูกไม้ไผ่เพื่อช่วยชะลอความเปรี้ยวและกันน้ำตาลโตนดบูดก่อนจะนำลงไปจากต้น

๔. ด้านภูมิปัญญาการเคี่ยวน้ำตาล น้ำตาลสดที่ได้จากต้นตาลจะถูกเทใส่ในกระทะใบบัว โดยไม่ต้องแยกไม้เคี่ยมหรือไม้พะยอมออกจากกัน จากนั้นน้ำตาลจะถูกเคี่ยวในกระทะนาน ๒ - ๓ ชั่วโมงจนน้ำตาลจะถูกเคี่ยวมีความหนืดและเป็นน้ำตาลนวล ๆ หรือสีน้ำตาลเข้ม น้ำตาลจะถูกตักออกจากใส่ถ้วยตะไลหรือแบบพิมพ์รูปต่าง ๆ ทั้งไว้ให้เย็นจนแข็งกลายเป็นน้ำตาลปึก

ทั้งนี้ จึงสรุปได้ว่าภูมิปัญญาแต่ละด้านในกระบวนการทำน้ำตาลโตนดมีคุณค่าต่อการดำรงและสืบสานไว้เพื่อเป็นสมบัติอันล้ำค่าแก่คนรุ่นหลังได้มีความภูมิใจต่อสิ่งที่บรรพบุรุษถือปฏิบัติไว้

และเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการประกอบอาชีพหารายได้ให้กับครอบครัว และภูมิปัญญาทั้งหมดเหล่านี้ เทคโนโลยีในปัจจุบันไม่สามารถสร้างสรรค์ได้ด้วยกระบวนการใด ๆ โดยสิ้นเชิง

ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพทำตาลโตนด

เนื่องจากปัจจุบันนี้อาชีพการทำตาลโตนดไม่เป็นที่แพร่หลายอย่างในอดีตที่ผ่านมา อันมาจากเหตุผลที่ว่าขาดการสืบสานและสืบทอดจากคนรุ่นใหม่ที่จะออกไปประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกถิ่นฐานของตน ด้วยการประกอบอาชีพนี้ต้องใช้ความสามารถ ประสบการณ์ และความอดทนในทุกขั้นตอนการผลิต อีกทั้งยังเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตรายขณะปีนไปเก็บน้ำตาลสดจากยอดต้นตาล ที่สำคัญการขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปสำเร็จแล้วต้องผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นอีกหนึ่งตัวแปรสำคัญทำให้คนรุ่นใหม่หมดศรัทธากับการประกอบอาชีพนี้ จึงทำให้มีการสรุปปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพทำตาลโตนดไว้ดังนี้

๑. ปัญหาการประกอบอาชีพที่มีเฉพาะฤดูกาล คือ การมีเวลาจำกัดในการประกอบอาชีพทำตาลโตนด เนื่องด้วยผลผลิตจากตาลไม่ได้มีตลอดทั้ง ๑๒ เดือน ระยะเวลาที่ตาลให้ผลผลิตมากมีเพียง ๔ - ๕ เดือน เท่านั้น โดยเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม - เดือนมิถุนายน แต่ถ้าบางปีมีความอุดมสมบูรณ์ไม่แห้งแล้ง อากาศไม่ร้อนจัดตาลจะให้ผลผลิตไปถึงเดือนกรกฎาคม เมื่อหมดฤดูกาลตาลแล้วชาวบ้านในชุมชนจะไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การทำไร่ข้าวโพด การปลูกผักสวนครัว หรืองานรับจ้างทั่วไป จึงทำให้มีผลกระทบต่อยาได้ครัวเรือน

๒. ปัญหาพ่อค้าคนกลางและแหล่งจำหน่าย ซึ่งปัญหานี้เป็นระบบกลไกทางการตลาดที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้หมดไปได้ เนื่องจากชาวบ้านขาดความคล่องตัวในการนำน้ำตาลสดไปจำหน่ายยังพื้นที่อื่น ๆ อีกทั้งค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดเพิ่มขึ้นอีกหลายรายการ เมื่อหักค่าใช้จ่ายจากต้นทุนการผลิตจึงไม่คุ้มค่าต่อกำไรที่ได้มา จึงทำให้พ่อค้าคนกลางมีอำนาจการต่อรองค่อนข้างสูง และมีการตั้งกฎกติกาการรับซื้อน้ำตาลสดในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป

๓. ปัญหาจ้างแรงงานในการประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนดมีความซับซ้อน เนื่องด้วยอาชีพการปีนต้นตาลเพื่อเก็บน้ำตาลสดเป็นอาชีพที่เสี่ยงและเป็นอันตรายต่อชีวิต จึงมีการตั้งอัตราค่าจ้างค่อนข้างสูงโดยเฉลี่ยอยู่ที่ ๖๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท/วัน รวมทั้งอาชีพรับจ้างแกะลูกตาลมีค่าจ้างอยู่ที่ ๔๐๐ - ๕๐๐ บาทต่อวันเช่นกัน เมื่อมีการหักค่าต้นทุนแล้วอาจจะไม่คุ้มกับรายได้ที่ตามมา

๔. ปัญหาการแพร่หลายของน้ำตาลทรายที่เข้ามาแทนที่น้ำตาลโตนด เนื่องจากการผลิตน้ำตาลทรายมีโรงงานสำหรับการผลิตหลายแห่งทั่วประเทศ มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาทุนแรงรวดเร็วขึ้น จึงทำให้ผลิตได้ปริมาณมากและเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งต่างกับการผลิตน้ำตาลโตนดที่ทำได้เฉพาะฤดูกาลและกระบวนการผลิตยังเน้นแรงงานคนเป็นหลัก

๕. ปัญหาการไม่รวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ ปัญหาของการไม่รวมกลุ่มอาชีพส่งผลกระทบต่อ การกำหนดราคาและการจัดหาน้ำตาลโตนด การที่ชาวบ้านไม่รวมกลุ่มทำให้ราคาน้ำตาลโตนด มักถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลางหรือชาวบ้านกำหนดเอง ซึ่งการรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพตาลโตนดนี้ จะส่งผลประโยชน์ในด้านการต่อรองราคารับซื้อผลผลิต รวมถึงการกำหนดขอบเขตของการทำงาน ว่าจ้างได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในการนี้ ภาครัฐบาลหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการแก้ไขปัญหา ให้เร็วที่สุด พร้อมการทำประชาพิจารณ์จากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพน้ำตาลโตนดเพื่อหาข้อสรุป กำหนดนโยบาย วางแผน ตั้งราคาผลผลิตตามกลไกการตลาด และให้ความรู้ทั้งข้อดีและข้อเสีย ของการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการอาชีพนี้เพื่อลดอำนาจการรับซื้อผลผลิตจากพ่อค้าคนกลางหรือ สามารถมีอำนาจการต่อรองได้มากยิ่งขึ้น

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพทำตาลโตนด

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพตาลโตนดถือเป็นแนวทางการรักษาและสืบสานอาชีพ ดั้งเดิมของบรรพบุรุษถือเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังควรสืบทอดกระบวนการปฏิบัติที่ดีเพื่อเป็นเอกลักษณ์และ อัตลักษณ์ของชุมชน มิให้สูญหายตามกาลเวลา เพราะสิ่งเหล่านี้คือเสน่ห์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและ วิถีชีวิตที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชนอย่างมีรูจบล้น ซึ่งจะทำให้การเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพทำตาล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. การอนุรักษ์ โดยส่งเสริมด้วยการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีความรัก ห่วงแหน เห็นคุณค่า และประโยชน์ทั้งส่วนตัวและส่วนรวมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของการประกอบอาชีพ ทำตาลโตนด ด้วยการสร้างการตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้ และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒. การสืบค้น การค้นคว้า การเก็บรวบรวมข้อมูล หรือการทำงานวิจัย เพื่อเป็นการรวบรวม ภูมิปัญญาของการประกอบอาชีพทำตาลโตนดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์แนวทางการ อนุรักษ์ การสะท้อนปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพ ร่วมวางแผนเพื่อต่อยอดการทำงาน แบบร่วมสมัยระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๓. การฟื้นฟู ถือเป็นการค้นหาภูมิปัญญาด้านใดด้านหนึ่งในการประกอบอาชีพทำตาลโตนด ที่ใกล้จะสูญหายหรือได้ถูกลดขั้นตอนลงไปแล้วให้กลับมามีชีวิตปรากฏในกระบวนการอีกครั้ง เพื่อส่งเสริมศักยภาพการผลิตแบบดั้งเดิมให้เป็นอัตลักษณ์ชุมชนต่อไป

๔. การพัฒนา คือ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาการประกอบอาชีพทำตาลโตนดให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเดิมเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง และนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรม

๕. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ใช้ในการประกอบอาชีพทำตาลโตนดแต่ละด้านมากลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบ สร้างองค์ความรู้ที่ไม่ซับซ้อนแล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๖. การส่งเสริมกิจกรรม การนำภูมิปัญญาการประกอบอาชีพทำตาลโตนดมาสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เยาวชน ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาด้านอาชีพ ส่งเสริมให้เกิดหลักสูตรพัฒนาอาชีพ ภูมิปัญญา และการสร้างเครือข่ายเพื่อประชาสัมพันธ์การนำภูมิปัญญาไปใช้เพื่อก่อประโยชน์ทั้งด้านสังคมและด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๗. การเชิดชูปราชญ์ชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน การส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรภายในชุมชน ให้ภูมิใจในอาชีพของตนเอง การสร้างความมั่นใจในความรู้จากการประกอบอาชีพและสามารถให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวหรือบุคคลที่สนใจเรียนรู้

๘. การเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้คนภายในชุมชนมีเวทีเสวนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนที่ประกอบอาชีพเดียวกันแต่ต่างพื้นที่ เพื่อแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเกิดการพัฒนาในวิชาชีพต่อไป

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับการประกอบอาชีพทำตาลโตนด

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสำคัญอย่างมากในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทย การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อชุมชนโดยแท้ ทั้งยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่นก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนในที่สุด

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการทรัพยากร ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า รวมถึงสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความสุขของคนในชุมชน ความประทับใจของ

นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีหลักการทั้งหมด ๑๐ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ
๒. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
๓. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
๔. ยกระดับคุณภาพชีวิต
๕. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
๖. ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
๗. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
๘. เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
๙. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
๑๐. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด และต่อยอด ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพทำตาลโตนด จึงมีการเสนอแนวทางเพื่อให้เกิดข้อปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามรายละเอียด ดังนี้

๑. การฝึกอบรมและเสริมทักษะความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้คนภายในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และพร้อมเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยวและแขกผู้มาเยือน

๒. การส่งเสริมในการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนและมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเชื่อมั่นถึงความปลอดภัยเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

๓. การจัดกิจกรรมและรายการนำเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนี้นควรเป็นการนำเสนอวิถีชีวิตคนทำตาล เช่น การให้ข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพทำตาลโตนด กระบวนการผลิตน้ำตาล การแสดงเก็บน้ำตาลโตนดจากต้นตาล การให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเคี้ยวน้ำตาล การทำขนมตาล การร่วมปรุงอาหารทั้งคาวและหวานที่ใช้วัตถุดิบจากผลผลิตตาลโตนด เช่น แกงกะทิหัวตาล น้ำพริกกุ้งเสียบตาลเต้า ลอนตาลท่องธารา (ลอนตาล) ลอนตาลเทมปุระ (ลอนตาลชุบแป้งทอด) ไอศกรีมน้ำตาลสด เป็นต้น

๔. การส่งเสริมการจัดการบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ถึงการบริหารจัดการการลงทุนด้านการท่องเที่ยวได้อย่างคุ้มค่า รวมถึงการใช้ทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนร่วม และผลตอบแทนที่จะได้รับเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการทางการท่องเที่ยว

๕. การส่งเสริมด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อโซเชียลมีเดีย เป็นการสร้างการรับรู้และเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวรับทราบถึงสถานที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่นำเสนอเรื่องราวด้วยภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นของตนเอง

สรุป

ภูมิปัญญาการประกอบอาชีพทำตาลโตนดเป็นอาชีพที่แพร่หลายไปทั่วทุกมุมโลก แต่ในปัจจุบันนี้ อาชีพดังกล่าวมีจำนวนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากกลุ่มผู้บริโภคหันไปใช้น้ำตาลทรายในการประกอบอาหาร การทำขนมไทย การทำขนมอบแบบฝรั่ง ทำให้ผู้บริโภคน้ำตาลโตนดเป็นเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจพิเศษเท่านั้น และที่สำคัญอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ได้มองว่าอาชีพทำตาลโตนดมีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยต่อชีวิต เนื่องด้วยการปีนเก็บน้ำตาลสดนั้นยังไม่มีเครื่องทุ่นแรงหรือเครื่องมือที่ช่วยปกป้องร่างกายให้ปลอดภัยขณะทำการปีนต้นตาลที่มีความสูงเฉลี่ย ๓๐ - ๔๐ เมตร แต่ก็ยังคงมีคนในชุมชนบางส่วนที่ทำการอนุรักษ์อาชีพนี้ไว้ เนื่องจากเป็นอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังควรสืบทอดกระบวนการปฏิบัติที่ดีเพื่อเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนมิให้สูญหายตามกาลเวลา เพราะสิ่งเหล่านี้คือเสน่ห์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน จนกลายเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับการประกอบอาชีพทำตาลโตนด เพื่อผลักดันให้เกิดการฝึกอบรมและเสริมทักษะความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมในการยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนและมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย การจัดกิจกรรมและรายการนำเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การส่งเสริมการจัดการบัญชีครัวเรือน การส่งเสริมด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อโซเชียลมีเดีย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวประเทศไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวโดยชุมชน [ออนไลน์]. ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: <https://www.nectec.or.th>.
- ความเป็นมาของตาลโตนด [ออนไลน์]. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: <http://www.phetchaburi.doae.go.th>.
- เตือนใจ บรรเจิดกิจ. (๒๕๔๔). “การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้านการตลาดของสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนด อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.
- ทองคำ พันนัทธิ. (๒๕๓๙). การทำน้ำตาลโตนด. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาการรณ์ (ในพระบรมราชูปถัมภ์).
- เที่ยง เล็กสิงห์โต. (๒๕๓๙). การทำน้ำตาลโตนดแบบทันสมัย. กรุงเทพมหานคร : เอสพีเอส พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- นเรศ ศรีรัตน์. (๒๕๔๒). “ไม้คาบตาล”. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๑๓. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- นิตยา แจ่มใส และนิตยา ชาโรจน์. (๒๕๔๔). “การผลิตน้ำส้มสายชูจากน้ำตาลโตนด”. ปัญหาพิเศษ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร. สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.
- นิวัติ เรืองพานิช. (๒๕๔๒). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพมหานคร ลินคอร์น โปรโมชัน.
- นุชนาฏ จันทวิเศษ. (๒๕๔๓). “การศึกษาเครือข่ายในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนคุชูด ทะเลสาบสงขลา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริการสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- แนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย [ออนไลน์]. ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: <https://potchane51.wordpress.com>.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (๒๕๕๐). “น้ำตาลโตนดในวิถีเมืองเพชร” ใน ัญญา สังขพันธ์านนท์ (บรรณาธิการ), ภูมิโนะสร้างค่าภูมิปัญญาสืบคน. (หน้า ๒๗-๓๖). มหาสารคาม : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประดิษฐ์ ศรีวิไล และคณะ. (ม.ป.ป.). “การทำเตาเคี่ยวน้ำตาลโตนดคาบสมุทรสทิงพระ”. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์ และ สันติภาพ กองกาญจนะ. (๒๕๓๑). “การศึกษาแบบเตาเศรษฐกิจที่มีต่อการทำอุตสาหกรรมขนาดเล็กของตาลโตนด ในเขตพื้นที่ชนบทยากจน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา” รายงานการวิจัย ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.

- ประมาณ เทพสงเคราะห์. (๒๕๓๙). “การสร้างเตาเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำตาลโตนด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา”. รายงานการวิจัย ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.
- ประมาณ เทพสงเคราะห์. (๒๕๕๔). “การศึกษารูปแบบเตาเศรษฐกิจที่เหมาะสมต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อมของตาลโตนด อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา”. รายงานการวิจัย ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา.
- ปรัชญา รัชมีธรรมวงศ์. (๒๕๕๑). ตาลโตนดมรดกพืชจากบรรพบุรุษแหล่งสร้างงานสร้างชีวิต กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : เพชรกะรัตการพิมพ์.
- ปรียา ลีพกุล. (๒๕๔๙). ความรู้เกี่ยวกับน้ำตาลทราย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรีการพิมพ์.
- ปาริชาติ พวงมณี. (๒๕๔๐). “การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อตาลโตนด” ปัญหาพิเศษ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันราชภัฏเพชรบุรี.
- พจนีย์ ทรัพย์สมาน (๒๕๔๕). การปรับปรุงคุณภาพอาหารท้องถิ่นภาคใต้น้ำส้มสายชูหมักจากน้ำตาลโตนด. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พรรณิภา โสทธิพันธุ์ และคณะ. (๒๕๔๗). วัฒนธรรมตาลโตนด กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พันธุ์ตาลโตนดที่นิยมปลูกในประเทศไทยมี ๓ พันธุ์ [ออนไลน์]. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: <http://www.phetchaburi.doae.go.th>.
- เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกุล. (๒๕๔๗). ภูมิฐานถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วังอักษรไพฑูรย์.
- ไพฑูรย์ ศิริรักษ์. (๒๕๕๑). ๑๐๐ ประโยชน์ตาลโตนดไทย จังหวัดสงขลา. สงขลา : เหมการพิมพ์ไพฑูรย์.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (๒๕๔๒). “มิดปาดตาล”. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๑๒. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- รัฐพร พรหมแก้ว. (๒๕๔๙). “การศึกษาความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมในกลุ่มประชากรตาลโตนดโดยใช้เทคนิค RAPD” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพืชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รัตนา พรหมพิชัย. (๒๕๔๒). “ตาล” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๕: ๒๔๐๕. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ราตรี ภารา. (๒๕๔๐). ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.

- ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล (๒๕๕๐) “การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด
กรณีศึกษา ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา” วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของตาลโตนด [ออนไลน์]. ๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: [http://
www.phetchaburi.doae.go.th](http://www.phetchaburi.doae.go.th).
- วราวุฒิ หิรัญรักษ์ และคณะ. (๒๕๓๖). อนาคตอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทย [ออนไลน์].
๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: www.openbase.in.th.
- วิญญู บุญยงค์. (๒๕๓๕). คนปาดตาลความหวานบนความสูง. กรุงเทพมหานคร : เลิศ แอนด์ ลิฟ
เฟรส.
- วิลาสวงศ์ พงศะบุตร และวุฒิชัย มูลศิลป์. (๒๕๔๘). “สังคม และวัฒนธรรมไทย” สารานุกรมไทย
สำหรับเยาวชน ฉบับส่งเสริมการเรียนรู้ เล่ม ๓ : ๙๓-๙๗.
- วิลาสวงศ์ พงศะบุตร. (๒๕๔๘). “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับส่งเสริม
การเรียนรู้ เล่ม ๓: ๑๔๗-๑๔๘.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๑). รายงานการวิจัยประกอบการร่างนโยบาย
ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการขับเคลื่อนการศึกษา. กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ.
- หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน [ออนไลน์]. ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖. เข้าถึงได้จาก: [https://tatrev
iewmagazine.com/ article/community-based-Tourism](https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-Tourism).

ความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

Beliefs Faith and Spiritual Tourism

ธนิดา จอมยิ้ม

Thanida Jomyim

ติยะภรณ์ เหลืองพิพัฒน์*

Tiyaporn Luangpipat*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาจุดหมายของชีวิตและการเดินทางเพื่อการค้นพบตนเอง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ความเชื่อ ความศรัทธา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความ เป็นเอกลักษณ์และเป็นการสร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณนี้ส่วนมากมักจะเป็นกิจกรรมทางศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นอีกแนวทางในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อวัฒนธรรมทางศาสนา โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ กับนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนานี้สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณของประเทศไทยและมีศักยภาพในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่อนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

Abstract

This article is a study of the concept and theory of spiritual tourism as a form of travel related to the search for the purpose of life and the journey of self-discovery. The development of spiritual tourism, beliefs, and faith is important in creating identity and sustainability in tourism. Spiritual tourism activities are often related to religious and local beliefs, which also serve as another means to generate income for communities or regions. Additionally, it is a process of fostering understanding and respect for religious cultures by involving community members in various activities

alongside sustainable tourists. This development aligns with Thailand's spiritual tourism approach and has the potential to enhance relationships between communities and both Thai and international tourists, making them the future destination of tourism.

Keywords: Beliefs, Faith, and Spiritual Tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาจุดมุ่งหมายของชีวิตและการเริ่มต้นการเดินทางเพื่อการค้นพบตนเอง การท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่ได้เกี่ยวกับบุคคลเพียงผู้เดียวแต่ยังช่วยในการบรรลุความสมดุลในร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณอาจไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรงแต่แนวคิดนี้มักถูกพูดถึงเรื่องราวความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีศาสนาเกี่ยวข้องกับเสมอ แม้ว่ามันักวิจัยบางคนได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นจิตวิญญาณแต่ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถให้ความเข้าใจอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับปรากฏการณ์นี้ ดังนั้น บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจโครงสร้างแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังศาสนาและจิตวิญญาณผ่านการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยโครงสร้างเหล่านี้จะถูกดึงมาจากบทความวิชาการหลากหลายสาขา หรือในบริบทของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างฐานความรู้สำหรับการวิจัยในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

มุมมองแบบดั้งเดิมเกี่ยวกับศาสนาและจิตวิญญาณมักถูกเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเทิดทูน การบูชาความศักดิ์สิทธิ์ทั้งในความคิดและการกระทำ ตามที่ Pargament (1997; 1999) ได้กล่าวไว้ จิตวิญญาณเป็นการเดินทางสู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ กระบวนการที่บุคคลพยายามสำรวจ รักษา และเปลี่ยนแปลงการกระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขานับถือ แนวโน้มนี้สามารถสังเกตได้จากเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณถูกกำหนดให้เป็นจุดหมายปลายทางของนักเดินทางที่เลื่อมใส ศรัทธา เคารพ และบูชาความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่นั้น ๆ (Vukoni ๑๙๙๖, ๘๐) เช่น นครรัฐวาติกันสำหรับผู้ที่มีศรัทธาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก วัดหรือศาสนสถานของผู้ที่มีศรัทธาศาสนาพุทธ เทวาลัยหรืออาศรมองค์เทพต่าง ๆ ในศาสนาฮินดู รวมทั้งเมืองเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบียหรือสุเหร่าสำหรับชาวมุสลิม (Timothy and Iverson ๒๐๐๖) อย่างไรก็ตาม นักวิจัยบางท่านได้แยกความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณออกจากบริบททางศาสนา ตัวอย่างเช่น Norman (๒๐๑๒) มองการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นปรากฏการณ์ภายในการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนที่เป็นการเดินทางอย่างมีสติเพื่อการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจาก Wilson, McIntosh, และ Zahra (๒๐๑๓) ที่กำหนดการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นการค้นหาจุดมุ่งหมายของชีวิตผ่านการเดินทาง คำจำกัดความและความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเหล่านี้มักไม่ได้ชี้แจงอย่างชัดเจนว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจาก

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนแนวคิดจาก นอร์แมน (๒๐๑๒) ที่มีมุมมองคล้ายกันว่ากำหนดการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณถือว่าเป็นการค้นหาจุดมุ่งหมายของชีวิตผ่านการเดินทางของบุคคลเช่นกัน

การเดินทางท่องเที่ยวที่เน้นนำมาซึ่งความพึงพอใจ ความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เมื่อนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสถาปัตยกรรมอันงดงามของวัดวาอาราม สถูป เจดีย์ วิหาร รูปเคารพของศาสนาต่าง ๆ ที่สร้างความสงบใจ และทำให้นักท่องเที่ยวได้รำลึกถึงบุญกุศลอันดีงาม รวมถึงการให้ความรู้และมีความเข้าใจทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนาและความเชื่อนั้นเป็นการส่งเสริมความรู้และคุณภาพชีวิตจิตใจของผู้เดินทาง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๙) นอกจากนี้การเดินทางไปยังสถานที่เหล่านี้ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทาง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่นั้น ๆ (จิรนนต์ ไชยงามนอกซ์ และคณะ, ๒๕๕๙) กระแสสังคมในยุคปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวทางศาสนา เช่น การแสวงบุญ การกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลและเพิ่มพูนความรู้ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความสำคัญของศิลปะท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเพณีชุมชน มรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นบ้าน (โยธธารา ศิริภาพระภากร และคณะ, ๒๕๖๒) การท่องเที่ยวประเภทนี้ได้มีการร่วมเสนอแนวคิดเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งการสืบทอดความรู้ให้แก่รุ่นหลัง ทั้งนี้การเดินทางท่องเที่ยวที่เน้นความศรัทธา ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี ได้รับการส่งเสริมจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงจิตธรรม การศึกษาดำเนิน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (จิรนนต์ ไชยงาม นอกซ์ และคณะ, ๒๕๕๙) ยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของสถานที่ท่องเที่ยวผ่านการจัดกิจกรรมทางศาสนา อาทิ การสวดมนต์ ทำพิธีไหว้สักการะ (อรรถพงศ์ ศรีตะลาสัย และชวลีย์ ณ ถลาง, ๒๕๖๓)

จากที่กล่าวมาการท่องเที่ยวทางศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ จำเป็นต้องสร้างโมเดลแนวคิดที่ครอบคลุมแนวความคิดพื้นฐานของจิตวิญญาณที่เป็นส่วนร่วมของทุกศาสนา บทความนี้เสนอโมเดลดังกล่าวโดยอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และการผสมผสานโมเดลจิตวิญญาณภายใน (Spiritual Intelligence Model) พัฒนาโดยฮาเนฟาร์, ซาอารี และสิราจในปี ๒๐๑๖ จุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการวิจัยในอนาคตเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณโดยเชื่อมโยงระหว่างศาสนาและจิตวิญญาณผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้นักวิจัยสามารถเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น

ความเชื่อของบุคคลที่เชื่อมโยงกับแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทาง นอกจากนี้ยังรวมถึงกิจกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อตามที่ แมคแคนเนล (๑๙๗๖) กล่าวว่า บางครั้งนักเดินทางที่เยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มักได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุผลทางศาสนา เช่น การแสวงหาเพื่อสัมผัสพลังศักดิ์สิทธิ์ การได้รับการรักษา และการได้รับพร

ซึ่งมีความสอดคล้องกับที่মনชนก จุลสิกขี (๒๕๖๒) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่สร้างขวัญและกำลังใจจากความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนสถาน และเป็นการเปิดโลกทัศน์ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้แสวงบุญมีทัศนคติที่ดี รวมทั้งได้ผ่อนคลายความเครียดและเกิดความสุขสนุกรานเป็นการพักผ่อนทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งยังเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เกิดทางเลือกตามรสนิยมใหม่ที่นักท่องเที่ยวต้องการความสุขทั้งทางกายและใจไปพร้อมกัน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจที่ต้องการเสริมสร้างความเจริญทางจิตใจและความเป็นมงคลให้กับชีวิต อีกทั้งเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีงามและสภาพภูมิประเทศของประเทศไทยที่มีอยู่อย่างยั่งยืน (กรมการท่องเที่ยว, ๒๕๕๙) ในปัจจุบันบุคคลที่มีความเชื่อ ความศรัทธา และการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ สำหรับในประเทศไทย มักให้คำเรียกบุคคลดังกล่าวว่า “มุเตลู่” หรือ “สายมู” ซึ่งเกิดขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มเหล่าพิธีกร นักแสดง และบุคคลมีชื่อเสียง ซึ่งทำให้คำว่า “มุเตลู่” ได้นำมาใช้เรียกบุคคลโดยทั่วไปที่มีการบูชาและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเครื่องรางของขลังต่าง ๆ เพื่อทำประโยชน์ด้านการทำงาน การเงิน ความมีเสน่ห์ และความปลอดภัย (ทีทัศนวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๒๒๔)

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณในประเทศไทยมีหลายสถานที่ที่น่าสนใจตัวอย่าง เช่น แหล่งท่องเที่ยวสองสถานที่ที่มีความเป็นมาของตำนานและเชื่อกันว่ามีพลังพิเศษ ได้แก่ คำชะโนด อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ที่ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเชื่อมโยงกับเรื่องราวของพญานาค นักท่องเที่ยวหลายคนเดินทางมาเพื่อขอพรด้านโชคลาภและหน้าที่การงาน ทำพิธีบวงสรวง และแก้บน เชื่อกันว่าการไหว้พญานาคที่คำชะโนดจะช่วยกระตุ้นโชคลาภให้กับทุกคน อีกตัวอย่างคือ วัดเจดีย์หรือไฮ้ไฉ่เต็กวัดเจดีย์ อำเภอลือชัย จังหวัดนครราชสีมา มีตำนานเกี่ยวกับวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับความนิยมเคารพนับถือจากชาวบ้านและความเชื่อที่ว่า “ขอไหว้ได้รับ” ในเรื่องโชคลาภและการค้าขายให้รุ่งเรือง (สิทธิพงษ์ บุญทอง, ๒๕๖๑)

เมื่อกล่าวถึงจังหวัดนครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติทั้งไทย จีน ญวน ทำให้เกิดการผสมผสานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมก่อเกิดเป็นประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต และสิ่งปลูกสร้างอันเป็นเอกลักษณ์เหมาะแก่การมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การที่มีชาวจีนจำนวนมากมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในเมืองปากน้ำโพและในอำเภอลือชัยทำให้วัฒนธรรมของชาวเมืองปาก น้ำโพได้รับการผสมผสานจากวัฒนธรรมชาวจีน จังหวัดนครสวรรค์ถือเป็นศูนย์รวมศรัทธาชาวจีนที่เดินทางมาตั้งหลักปักฐานทำการค้าในตลาด

ปากน้ำโพทุกปีจะมีการแสดงเชตสิงโต มังกรเงิน มังกรทอง และการจัดงานประเพณีตรุษจีนอันยิ่งใหญ่ที่นักท่องเที่ยวต่างประทับใจ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดนครสวรรค์ (ททท.), ๒๕๖๒) ประเพณีตรุษจีนเป็นการสืบทอดมาจากคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดนครสวรรค์โดยที่มาของการแห่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ปากน้ำโพ เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๒ เป็นช่วงที่มีการระบาดของอหิวาตกโรคทำให้มีคนจังหวัดนครสวรรค์ตายจำนวนมากเพราะการแพทย์ยังไม่ได้รับการพัฒนาชาวบ้านจึงได้มีการหันหน้าไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยรักษาแทนโดยชาวบ้านบนบานต่อเจ้าพ่อเทพารักษ์และได้ทำพิธีการเขียน “ฮู่” หรือกระดาษยันต์ แล้วนำไปเผาจึงใส่น้ำดื่มกินปรากฏว่าโรคดังกล่าวค่อย ๆ หายไป ทำให้ชาวบ้านเกิดความศรัทธาต่อเจ้าพ่อเทพารักษ์ และจากนั้นเป็นต้นมาจึงได้มีการจัดพิธีอัญเชิญเจ้าพ่อ - เจ้าแม่ ที่อยู่ในศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ออกมาแห่รอบเมืองในวันตรุษจีนของทุกปีเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลและปัจจุบันยังเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดนครสวรรค์

จากที่กล่าวมา การท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วยความเชื่อ ความศรัทธา เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปนมัสการสิ่งที่เคารพในศาสนาเพื่อความสบายใจ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๙) ด้วยความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงได้นำเสนอบทความเรื่อง “ความเชื่อ ความศรัทธาศรัทธา กับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ”

แนวคิดทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา และจิตวิญญาณ

ศาสนาและจิตวิญญาณ

“ศาสนา” ถูกกำหนดได้ว่าเป็นระบบความเชื่อ การปฏิบัติ พิธีกรรม และสัญลักษณ์ที่ถูกจัดระเบียบและมีโครงสร้างเพื่อช่วยให้มีความใกล้ชิดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่เกินกว่าโลกมนุษย์ คำจำกัดความนี้ได้รับการเสนอโดย โคนิก, แมคคัลลัฟ และ ลาร์สัน ในปี ๒๐๐๐ อีกมุมมองหนึ่งเกี่ยวกับศาสนาและความเป็นศาสนิก คือ การมองว่าเป็นแรงกดดันหรืออำนาจที่เหนือธรรมชาติซึ่งบุคคลมีความจำเป็นหรือแรงจูงใจที่จะต้องมีส่วนร่วมถึงการรับรู้ถึงการมีอยู่ของอำนาจนี้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงความเคารพ แนวคิดของความเป็นศาสนิกครอบคลุมถึงการเชื่อถือและการปฏิบัติที่หลากหลาย ตั้งแต่ระบบความเชื่อที่ถูกสถาปนาไปจนถึงประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลในการสัมผัสกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามที่ เจมส์ (๑๙๖๑) ได้กล่าวในชินน์เบาเออร์ และคณะ (๑๙๙๓) ความเป็นศาสนิกยังรวมถึงความรู้สึก การกระทำ และประสบการณ์ของบุคคลในความเป็นส่วนตัวเมื่อพวกเขาพยายามเชื่อมต่อกับสิ่งที่มองเห็นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในท้ายที่สุดศาสนาและความเป็นศาสนิกเป็นแนวคิดที่ซับซ้อนซึ่งสามารถมีรูปแบบที่หลากหลายตามความเชื่อ พื้นหลังทางวัฒนธรรม และประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล

“จิตวิญญาณ” หมายถึง ประสบการณ์ของความรักที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสามารถมองเห็นได้ว่าเป็นการยืนยันที่มีส่วนช่วยในการสร้างความมั่นใจในตัวเองและความรู้สึกถึงความคุ้มค่าของตัวเองตามที่ แวน คัมม์ (๑๙๘๖) ได้กล่าวไว้ แนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับการเข้าแทรกหรือแรงบันดาลใจที่เกินกว่าโลกมนุษย์ รวมถึงความตระหนักรู้ที่สูงขึ้นที่เกินกว่าสภาวะทางกายภาพ ความรู้สึกทางจิตใจ และบทบาททางสังคม นอกจากนี้ จิตวิญญาณยังถูกมองว่าเป็นความเชื่อรูปแบบหนึ่งที่เราจะเห็นหรือเข้าใจได้แบบเต็มที่ การครอบคลุมถึงความรู้สึก ความสมบูรณ์ ความสามัคคี และความสงบสุขภายใน ฮอว์คส์ (๑๙๙๔) ได้กำหนดความหมายของจิตวิญญาณในทำนองเดียวกันโดยเน้นการเผชิญหน้ากับความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและความงาม คำจำกัดความนี้ยังรวมถึงความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับตัวเองผู้อื่น และพลังที่สูงกว่าการเชื่อมต่อนี้ประกอบด้วยความกังวลและความมุ่งมั่นที่มีอำนาจเหนือกว่าตัวเราเอง

ตามที่พีทีที (๑๙๙๔) ที่ถูกอ้างถึงในงานของ ซินน์เบาเออร์ และพาร์กาเมนต์ (๒๐๐๕) แนวคิดของความเป็นศาสนิกนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับระบบความเชื่อของบุคคลและมักถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรมหรือการปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจง ในทางตรงกันข้ามจิตวิญญาณมีการเน้นมากขึ้นในการสำรวจความหมายและจุดประสงค์ที่ลึกซึ้งของชีวิต สติฟอส - ฮันส์เซน (๑๙๙๙) ได้แยกแยะระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาและจิตวิญญาณเพิ่มเติม โดยเสนอแนวคิดที่มีมิติกว้างขึ้นถึงการดำรงอยู่ของบุคคล ชุมชน และจุดประสงค์ในชีวิตโดยรวม นอกจากนี้ พาร์กาเมนต์ (๑๙๙๙) ได้ชี้ให้เห็นว่าจิตวิญญาณเป็นจุดโฟกัสสำคัญภายในศาสนา โดยมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือหรือการค้นหาสิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเหนือธรรมชาติ มุมมองเหล่านี้ได้เน้นถึงความซับซ้อนหลายมิติของทั้งความเป็นศาสนิกและจิตวิญญาณ ทำให้เราเข้าใจได้ว่าแนวคิดเหล่านี้สามารถถูกเข้าใจได้ในความสัมพันธ์กับกันและกัน พร้อมทั้งการยอมรับถึงคุณลักษณะเฉพาะของจิตวิญญาณในแต่ละบริบทที่ต่างกันไป

อนึ่ง การแสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่จำเป็นต้องมีจิตวิญญาณเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอไป จิตวิญญาณเกี่ยวข้องกับการค้นหาภายในตนเองด้วยค่านิยมที่เกินกว่าขอบเขตเหนือธรรมชาติ ในทางตรงกันข้ามมิติทางศาสนาเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์หรือความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นเทพ ดังนั้น แม้ว่าความเป็นศาสนิกและจิตวิญญาณอาจมีการซ้อนทับกันในบางแง่มุมแต่ทั้งสองไม่ใช่แนวคิดเดียวกันเสมอไปและสามารถการเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลา ทั้งนี้ อาจปฏิเสธไม่ได้ว่าในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผู้คนจำนวนมากเริ่มมองหาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณระหว่างการเดินทางของตน จึงทำให้สถานที่ท่องเที่ยว อันได้แก่ วัด ศาลเจ้า เทวาลัย รูปเคารพ หรือศาสนสถานต่าง ๆ ได้รับความนิยมนมากขึ้นและส่วนหนึ่งของการเดินทางทางจิตวิญญาณของตน

ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นความรู้สึกที่ลึกซึ้งและฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อมีผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมาและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบของการดำเนินชีวิตและการพึ่งพาต่อพลังเหนือธรรมชาติ (Supernaturalism) ซึ่งมีความเชื่อในอำนาจที่เกินกว่าควบคุมของมนุษย์ แลโดยมีการยอมรับและเคารพผ่านพิธีกรรม รวมถึงการปฏิบัติตนในกรอบของความเชื่อนั้น ความเชื่อเกิดขึ้นตั้งแต่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับการบูชา การกราบไหว้ และการปฏิบัติพิธีกรรมเพื่อเชื่อมโยงตัวเองกับพลังเหนือธรรมชาติ พร้อมกับการเชื่อในพลังแห่งอำนาจที่ไม่สามารถมองเห็นได้ รวมทั้งแสดงความยินดีและความขอบคุณต่อพลังเหนือธรรมชาติที่สร้างความมั่นคงในชีวิต

เนื่องจากความเชื่อเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernaturalism) ที่เหนือกว่าการควบคุมของมนุษย์ และมนุษย์ยอมรับอำนาจนั้นด้วยการเคารพบูชา ประกอบพิธีกรรม และปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบกฎระเบียบที่ถูกต้องตามความเชื่อนั้น ความเชื่อส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นจากบริบททางสังคมในช่วงนั้นและความเชื่อได้รับการจัดระบบเพื่อให้กลุ่มคนในชุมชนสามารถมีความคิดหรือปฏิบัติตามแนวทางเดียวกัน (Gosaet, S., ๒๐๑๐) อิทธิพลและพลังของความเชื่ออาจเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทางสังคมแต่บทบาทของความเชื่ออยู่ในจิตสำนึกของกลุ่มคนที่มีความเชื่อนั้นอย่างความยาวนานมนุษย์จึงทำทุกวิธีเพื่อเอาใจต่อสิ่งที่มีความเชื่อซึ่งมักจะแสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมที่ยอมสละเวลาเพื่ออ้อนวอนขอความเมตตา โดยการทำพิธีกรรมผ่านหมอผี ผู้วิเศษ หรือผู้ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งบุคคลเหล่านี้สามารถประกอบพิธีกรรมแล้วร้องขอหรือบังคับใช้พลังเหนือธรรมชาติตามที่ต้องการ เช่น การทำพิธีเพื่อให้ฝ่ายศัตรูพ่ายแพ้ การประกอบพิธีเพื่อให้มีความก้าวหน้าในชีวิต การขอขมาหรือกล่าวขอโทษต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ ความเชื่อและความศรัทธายังมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้กระทำตามหลักธรรมและลงโทษในกรณีที่ได้กระทำความผิด มนุษย์ยินยอมปฏิบัติตามความเชื่ออย่างเคร่งครัดและยอมรับความรับผิดชอบต่อพลังเหนือธรรมชาติและความศรัทธา นี้ บางครั้งความเชื่อมักอยู่ในรูปแบบของการบูชาพระหรือพระเจ้าที่มนุษย์ให้การยอมรับนับถือด้วยความสมัครใจดังนี้ จึงทำให้เกิดพิธีกรรมหรือการให้ทุนทรัพย์ที่เชื่อว่าจะสามารถพัฒนาชีวิตและฟื้นฟูสภาพจิตใจของตนเองให้ดี เช่น การสร้างโบสถ์ การสร้างวัด การสร้างรูปเคารพ เป็นต้น

สรุปได้ว่า ศาสนา จิตวิญญาณ ความเชื่อ ความศรัทธา มีบทบาทต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งทางส่วนตัวและสังคม โดยมีการแสดงออกจากการกราบไหว้ การยอมรับ การเคารพนับถือ ทั้งสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า พลังงานเหนือธรรมชาติ รูปเคารพ ผ่านการประกอบพิธีกรรมโดยผู้วิเศษ หมอผี หรือผู้ที่สามารถเชื่อมต่อทางจิตวิญญาณกับสิ่งเหล่านั้นได้ จึงทำให้เป็นส่วนหนึ่งเพื่อเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่ถูกเชื่อว่าจะสามารถสร้างความสงบสุขทางจิตใจได้

ความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

ความเชื่อ ความศรัทธา และการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์กันจนไม่สามารถแยกจากกันได้ เรื่องที่นักท่องเที่ยวที่มีความศรัทธาหรือความเชื่อในศาสนา มักมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว สถานที่ที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มาจากศาสนาและเหตุการณ์สำคัญทางศาสนา มักมีความสำคัญในการท่องเที่ยว (Kreiner and Wall, ๒๐๑๕) ศาสนาและความเชื่อมีบทบาทสำคัญในด้านจิตวิทยาและสังคมศึกษา ซึ่งช่วยคลายความวิตกกังวลในสถานการณ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติหรือให้ความสบายใจที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์อย่างน่าอัศจรรย์ใจ นอกจากนี้ศาสนาและความเชื่อยังเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้กระทำตามหลักธรรมและลงโทษในกรณีที่กระทำผิดหลักธรรม (ชนัญ วงษ์วิภาค, ๒๕๕๒)

การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศาสนสถาน การบูชา และพิธีกรรม โดยส่วนมากแล้วจะมีประวัติความเป็นมา ตำนาน เรื่องเล่า และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาซึ่งไม่สามารถตัดขาดออกจากกันได้ (พระสุธีรัตนบัณฑิต และพระใบฎีกาสัญญา อภิวัฒน์, ๒๕๕๙) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณจึงเป็นการหลอมรวมความเชื่อและความศรัทธาที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับชีวิตและสังคม (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗) อีกทั้ง ความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ โหราศาสตร์ และพิธีกรรมการบูชา เป็นการเสริมความมั่นคงในชีวิตและทำให้สามารถเชื่อมโยงตัวเองกับพลังเหนือธรรมชาติ ด้วยการสักการะ การกราบไหว้ บูชาบริจาคนาน เพื่อแสวงหาความสุขสงบและเรียนรู้การเข้าถึงจิตวิญญาณจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (โยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ, ๒๕๖๒)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยว

ความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นเรื่องที่น่าสนใจและควรรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เพื่อนำเสนอถึงคุณค่าที่เป็นความหมายของการดำเนินชีวิตทั้งในบริบทส่วนบุคคลและบริบททางสังคม โดยมีปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องโดยรอบ ๒ ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยภายในบุคคลและปัจจัยภายนอก จึงได้สรุปเป็นรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยภายในบุคคล (Internal Factors) ปัจจัยนี้ให้ความสำคัญกับความเชื่อในตัวบุคคล ซึ่งความเชื่อนี้มีความสำคัญอย่างมากในการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณหรือการท่องเที่ยวมุเตลู มนุษย์มีความต้องการหยั่งรู้อนาคต อยากสัมผัสสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า และอยากมีอำนาจควบคุมสิ่งที่มองไม่เห็น การท่องเที่ยวลักษณะนี้มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาซึ่งมีการสร้างสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากปัจจุบันศาสนามีความสำคัญน้อยลงต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ แต่ยังคงเป็นส่วนสำคัญในงานพิเศษ งานสำคัญ หรือการท่องเที่ยว เช่น การเดินทางไปวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนาและปฏิบัติธรรมตามคติความเชื่อ

ความศรัทธา และการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและสร้างจิตใจที่ผ่องใสให้ผู้ปฏิบัติ

๒. ปัจจัยภายนอก (External Factors) ปัจจัยนี้ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ดึงดูดใจและบุคคลที่มีอิทธิพล รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ นักท่องเที่ยวมักเลือกท่องเที่ยวในสถานที่ที่ได้รับความนิยมในประเทศไทย โดยเดินทางไปวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการปฏิบัติธรรมตามคติความเชื่อที่มีเป้าหมาย เช่น การทำบุญ การบริจาคทาน เป็นต้น นอกจากนี้ การเดินทางไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือวัดจะมีการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าในเรื่องราวประวัติศาสตร์ รวมถึงการปฏิบัติตนในการท่องเที่ยวที่ต้องตามประเพณีและวิถีปฏิบัติของชุมชนเพื่อป้องกันการละเมิดความคติความเชื่อของชุมชน (อธิป จันทรสุริย์ และคณะ, ๒๕๖๓)

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีต่อความเชื่อ ความศรัทธา กับการท่องเที่ยว เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลและการดึงดูดความสนใจจากบุคคลที่ทรงอิทธิพลทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นดารา นักร้อง นักแสดง นักการเมือง นักพยากรณ์ดวงชะตาที่มีชื่อเสียง จึงทำให้เกิดการกระตุ้นเพื่อการออกเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในกระแสนิยมทางสังคม เพื่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์และมีคุณค่าทางจิตใจ

คุณค่าจากการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีความสนใจอย่างมากจากนักท่องเที่ยว ณ ปัจจุบัน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาไว้ด้วยกันกับความเชื่อ ความศรัทธา และจิตวิญญาณจากสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับการปลูกฝังให้เป็นแนวทางหรือบรรทัดฐานในการใช้ชีวิตภายในครอบครัว เครือญาติ พี่น้อง หรือกลุ่มเพื่อน ที่กราบไหว้พระพุทธรูป สิ่งเคารพ ที่ประธานความสำเร็จตั้งใจปรารถนาหรือสิ่งที่ตั้งใจไว้ล่วงหน้าไปด้วยดี เมื่อสิ่งเหล่านั้นสมประสงค์แล้วจะเดินทางกลับมาสักการะอีกครั้งหนึ่งหรือมาอยู่เนื่อง ๆ จนกว่าจะได้รับความสมปรารถนาตามที่ตั้งใจไว้ก็เป็นได้ อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวประเภทนี้ คือ ค่านิยมที่สร้างคุณค่าทางจิตใจของคนกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง หรือถูกเผยแพร่ไปยังอีกกลุ่มหนึ่งและถูกแพร่หลายไปยังอีกหลาย ๆ กลุ่มในช่วงเวลาหนึ่งหรือถูกสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไปก็ย่อมได้ ดังนั้นคุณค่าจากการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่มีผลต่อทั้งระดับส่วนบุคคลและระดับชุมชน โดยแยกได้ตามรายละเอียดต่อไปนี้

๑. คุณค่าทางจิตวิญญาณ (Spiritual Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ การปฏิบัติ และการเจริญภาวนา ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมในการแสดงออกถึงการรู้จักผิดชอบชั่วดี และตระหนักถึงการละอายเมื่อได้กระทำผิดบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต

๒. คุณค่าทางและอิทธิพลของสถานที่ (Place and Influence Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นการสร้างความรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ประดิษฐานพระพุทธรูป เทพเจ้า รูปเคารพ ถึงประวัติความเป็นมา เรื่องเล่า ตำนาน หรือเอกลักษณ์ที่มีอยู่หลากหลายมิติ อาทิเช่น ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ซึ่งส่งผลให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามด้วยความสมัครใจ

๓. คุณค่าผสมผสาน (Integration Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเป็นตัวอย่างผสมผสานความร่วมมืออันหลากหลายจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การสร้างรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร เป็นต้น

๔. คุณค่าด้านการสร้างสัมมาอาชีพ (Job Creation Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณสามารถสร้างงานและอาชีพให้กับชุมชนจากกระบวนการส่งเสริมให้เข้าใจองค์ความรู้ การประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำพิธีกรรม การบูชา การสักการะ เช่น การนำอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นวัตถุมงคล เป็นต้น

๕. คุณค่าด้านการกระจายรายได้ (Income Distribution Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณช่วยส่งเสริมให้เกิดรายได้กระจายลงสู่ชุมชน อันเป็นสถานที่ตั้งของวัด เทวาลัย ศาสนสถาน เจดียย์ หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นจุดหมายปลายทางในการจาริกบุญและการแสวงหาความสุขที่มีคุณค่าทางจิตใจ

๖. คุณค่าด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม (Cultural Tourism Value) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณสามารถช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม เนื่องจากการถือปฏิบัติจนเปลี่ยนเป็นค่านิยมที่ถูกสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในสังคมไทย เนื่องจากการส่งเสริมให้คนในสังคมนำแนวคิดในการค้นหาจุดหมายของชีวิตด้วยพลังแห่งความสุข ค้นหาหลักสัจธรรมของชีวิต หลีกหนีความวุ่นวาย ปลีกวิเวก รวมทั้งฟื้นฟูสภาพจิตใจที่อาจอ่อนล้าจากการดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของหลักศาสนา การเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวจิตใจและแรงบันดาลใจในการพัฒนากระบวนการใช้ชีวิตร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การนำเสนอรายละเอียดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายด้านการท่องเที่ยว ทั้งส่วนภูมิภาคและส่วนกลางของประเทศ ซึ่งจะกล่าวตามคำอธิบาย ดังต่อไปนี้

๑. การประชุมเพื่อหารือแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ พร้อมกำหนดนโยบายเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวร่วมกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่นี้

๒. การส่งเสริมการศึกษาและรวบรวมความรู้ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตำนาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่ามุขปาถะ ที่เป็นต้นทุนความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้เข้าถึงได้ง่ายขึ้นโดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้

๓. การสนับสนุนกิจกรรมสำคัญทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณี ภูมิปัญญา ที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่แบบวัฒนาถาวร รวมทั้งมีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเพื่อเสริมประสิทธิภาพของการเดินทางให้มีคุณค่าและมีความหมายมากยิ่งขึ้น

๔. การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวมิให้เสื่อมโทรมหรือเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุข ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงดูแลภูมิทัศน์ให้สวยงาม ปลอดภัย และคงสภาพแห่งความเลื่อมใสและศรัทธาจากนักท่องเที่ยว

๕. การสร้างภาคีเครือข่าย ในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณร่วมกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงค้นหา การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้เข้มแข็งมากขึ้น

๖. การส่งเสริมด้านการตลาด เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้เป็นที่แพร่หลายในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติด้วยสื่อโซเชียลมีเดียหรือแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับจุลภาคและมหภาค

สรุป

การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณหรือการท่องเที่ยวสายมูเตลู เป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาจุดหมายของชีวิตและการเริ่มต้นการเดินทางเพื่อการค้นพบตนเอง การท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่ได้เกี่ยวกับบุคคลเพียงผู้เดียวแต่ยังช่วยในการบรรลุความสุขในร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณอาจไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง แต่แนวคิดนี้มักถูกพูดถึงเรื่องราว ความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีศาสนามาเกี่ยวข้องเสมอ ถือเป็นการนำมาซึ่งความพึงพอใจ ความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เมื่อนักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสถาปัตยกรรม อลังการของวัดวาอาราม สถูป เจดีย์ วิหาร รูปเคารพของศาสนาต่าง ๆ ที่สร้างความสงบใจและทำให้นักท่องเที่ยวได้รำลึกถึงบุญกุศลอันดีงาม รวมถึงการให้ความรู้และมีความเข้าใจทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนาและความเชื่อนั้นเป็นการส่งเสริมความรู้และคุณภาพชีวิตจิตใจของผู้เดินทาง ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณจึงเป็นการหลอมรวมความเชื่อและความศรัทธาที่สามารถสร้างคุณค่าให้กับชีวิตและสังคม (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗) อีกทั้งความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ โหราศาสตร์ และพิธีกรรมการบูชา เป็นการเสริมความมั่นคงในชีวิตและทำให้สามารถเชื่อมโยงตัวเองกับพลังเหนือธรรมชาติ ด้วยการสักการะ การกราบไหว้ บูชา บริจาคทาน เพื่อแสวงหาความสุขสงบและเรียนรู้การเข้าถึงจิตวิญญาณจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดคุณค่าทางจิตวิญญาณ คุณค่าทางและอิทธิพลของสถานที่ คุณค่าผสมผสาน คุณค่าด้านการสร้างสัมมาอาชีพ คุณค่าด้านการกระจายรายได้ และคุณค่าด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณให้คงอยู่อย่างวัฒนาถาวร โดยการประชุมเพื่อหาหรือแนวทาง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ การส่งเสริมการศึกษาและรวบรวมความรู้ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ตำนาน ประวัติศาสตร์ เรื่องเล่ามุขปาถะ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ การสนับสนุนกิจกรรมสำคัญทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ประเพณี ภูมิปัญญา ให้เป็นเอกลักษณ์อย่างยั่งยืน การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ในการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยว การสร้างภาคีเครือข่าย และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๗). **คู่มือแนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (๒๕๕๙). **รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยวไทย ไตรมาส ๒/๒๕๕๙**. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กิตติ บุญนำ. (๒๕๖๒). “แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาในจังหวัดนนทบุรี กรณีศึกษา วัดตะเคียน วัดแสงสิริธรรม วัดไทรใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียง”. ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๖ มหาวิทยาลัยปทุมธานี**. ปทุมธานี มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- จิรนนท์ ไชยงามนอกซ์, ภัทรีพันธุ์ พันธุ์, และเลห์ล่า ตริเอกานุกุล. (๒๕๕๙). “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา”. ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ราชภัฏวชิร ครั้งที่ ๔ , หน้า ๓๗๗-๓๘๗**. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ฉลองศรี พิมลสมพงษ์. (๒๕๕๐). **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**. (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เฉลิมเกียรติ เฟื่องแก้ว. (๒๕๖๓). **ประสบการณ์นักท่องเที่ยว แนวคิดและเครื่องมือสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว**. ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๙**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (๒๕๕๒). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรม**. นครปฐม คณะวิทยาการจัดการและคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเมษฐ์ พิชญ์พันธ์เดชา. (๒๕๖๑). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของเกาะฮ่องกงที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทย**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริฉัตร อิงจะนิล. (๒๕๕๔). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบตลาดเก่า กรณีศึกษาตลาดคลองสวน ๑๐๐ ปี จังหวัดสมุทรปราการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. สาขาการจัดการการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์. (๒๕๕๙). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มประชาคมอาเซียน จังหวัดกาญจนบุรี**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, ๑๐ (๒๑), ๓๕-๔๓.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต, และพระใบฎีกาสัญญา อภิวัฒน์. (๒๕๕๙). **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของไทยและอาเซียน**. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, ๑ (๓), ๗-๒๔.
- มนชนก จุลสิกข์. (๒๕๖๒). **แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพื้นที่ฝั่งธนบุรี**. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ๒๑ (๒), ๒๐๓-๒๑๓.

- มูเตลูไทยแลนด์. (๒๕๖๒). มูเตลู. [ออนไลน์]. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๔. เข้าถึงได้จาก: <https://mutelu-thailand.com/mutelu/>.
- โยธธรา ศิริภาพระภากร, สุทัศน์ ประทุมแก้ว และสุริยา คลังฤทธิ์. (๒๕๖๒). “การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ตามเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา กรณีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านศาสนา วัดโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”. ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๖ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รายการส่องโลก. (๒๕๖๓). ปิดป่าภูลังกา ๓ (ถ้านาคา ๒). [วิดีโอเผยแพร่ออนไลน์]. ๑๒ มกราคม ๒๕๖๔. เข้าถึงได้จาก: https://www.youtube.com/watch?v=aK1mcxv_8Fc.
- วงใน. (๒๕๖๓). ๒๐ ที่ขอพรสายบุญ สายมู. [ออนไลน์]. ๙ มกราคม ๒๕๖๔. เข้าถึงได้จาก: <https://www.wongnai.com/trips/temple-for-praying-and-mutelu>.
- วัชร ชัยเขต, ธัญดา แก้วชนะ, ยุนิดา วิริโย และพล เหลืองรังษี. (๒๕๖๑). ปัจจัยในการเลือกแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนท่องเที่ยวคลองแดน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, ๑๖ (๒), ๑๗๑-๑๙๐.
- ศศิพิสิฐ นิวัฒน์มรรคา. (๒๕๖๑). ความสัมพันธ์ของวิถีความเชื่อล้านนาและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ ในเขตเมืองเก่าเชียงใหม่. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- อรรถพงศ์ ศรีทะลาลัย และชวลีย์ ณ ถลาง. (๒๕๖๓). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในด้านความเชื่อเรื่อง “พญานาค” ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุดรธานี - จังหวัดหนองคาย - จังหวัดบึงกาฬ - จังหวัดนครพนม) ประเทศไทย. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, ๑๔ (๑), ๕๓-๗๔.
- Crompton, J. (1979). Motivations of pleasure vacations. *Annals of Tourism Research*, 6 (4), 408-424.
- Dann, G. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, (4), 184-194.
- Dickman, C.R. (1996). Overview of the Impacts of Feral Cats on Australian Native Fauna. Australian Nature Conservation Agency Canberra.
- Kreiner, G. , & Wall, G. (2015). *Tourism and Religion Spiritual Journeys and Their Consequences*. New York Springer.
- MacCannell, D. (1976). *The tourist A new theory of the leisure class*. London University of California Press.
- Taokaecafe. (2020). *Praewa Amulet and Lucky Stone*. [On-line]. January 9, 2021. Availabel: <https://www.taokaecafe.com/sme-business-detail.asp?s=143>.

การถอดแบบลายผ้าทอกะเหรี่ยง อัตลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยง บ้านภูเหม็น “พุ่มยง”

ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี

กันยาพร กุณฑลเสพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์

บทคัดย่อ

ผ้าทอพื้นเมืองของไทยมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน และยังคงรักษารูปแบบลวดลายและเทคนิคการทออันประณีตแบบโบราณไว้อย่างงดงามเอกลักษณ์ของผ้าทอในกลุ่มชนแต่ละ พื้นที่มีความแตกต่างกัน การทอผ้าเป็นกระบวนการและมีการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญแสดงออกมาด้วยทักษะและศิลปะ ผสมผสานกับความรู้ทางเทคโนโลยี ผลผลิตที่ค้ำค่าคือผ้าทอที่งดงามซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างหนึ่งของมนุษย์

นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้วยังเป็นผลงานด้านศิลปะอีกแขนงหนึ่งซึ่งบ่งบอกถึงประเพณีวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ ความงามในลวดลายเป็นการแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและอารยธรรมความเจริญของกลุ่มชนที่ได้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมทางการทอผ้าที่มาจากวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน

ผ้าทอกะเหรี่ยง บ้านภูเหม็น พุ่มยง ในอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี นั้นมีแบบที่เป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะมีกรรมวิธีในการผลิตลวดลายรูปแบบที่ทำขึ้นเองซึ่งเป็นผ้าที่มีความสวยงามและมีความประณีตเป็นศิลปะเฉพาะอีกอย่างหนึ่งในการทอผ้า ในการทอลวดลายบนผืนผ้าของชาวภูเหม็นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการได้รับสิ่งบันดาลใจจากธรรมชาติแวดล้อมตามความคิดสร้างสรรค์ของสตรีชาวกะเหรี่ยงที่ประดิษฐ์คิดค้นลวดลาย ให้ผสมผสานกลมกลืนทำให้เกิดความสนใจในการสร้างสรรค์ลวดลายเสมือนเป็นการจารึกความเป็นมาของชนเผ่ากะเหรี่ยงไว้ในลวดลายบนผืนผ้าที่เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมของดลายนบนผืนผ้าในอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี โดยลักษณะโครงสร้างของลวดลายการทอ

ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์คิดค้นกระบวนการทอกรรมวิธีการผลิตนั้นเป็นกรรมวิธีซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และลักษณะการแต่งกายของชนเผ่าซึ่งเรียกว่า การทอผ้า สำหรับการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้น จะใช้กี่เอนในการทอผ้า เนื่องจากเป็นเครื่องทอผ้าที่สะดวกในการใช้สอย และการทอผ้าโดยการใช้นี้เอนนั้นถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของ

ชนเผ่ากะเหรี่ยง เครื่องทอผ้าแบบกิเเว เป็นเครื่องทอที่ผู้ทอผ้าใช้ได้ง่ายไม่เปลืองพื้นที่ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวกในการใช้ผู้ทอสามารถนำติดตัวไปได้ตลอด ที่สำคัญเครื่องทอผ้าแบบกิเเวนี้เป็นเครื่องทอที่ประหยัดเวลาในการนำมาใช้กระบวนการทอไม่ซับซ้อน สามารถเรียนรู้และฝึกทอได้ง่ายกว่าเครื่องทอผ้าแบบอื่น

สำหรับลวดลายที่ทอส่วนใหญ่จะนิยมทอลวดลายเบื้องต้นและมีการทอลวดลาย เช่น การทอลวดลายใยแมงมุม ซึ่งจะมีขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ตกแต่งตามความคิดของผู้ทอ สำหรับเอกลักษณ์ของลวดลายที่ชาวกะเหรี่ยงในภูหมื่นนิยมทอนั้นเป็นลวดลาย โดยมีแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบข้าง เช่น หมู ไก่ ดอกไม้ ต้นไม้ สายน้ำ ภูเขา แนวคิดการออกแบบได้นำวิถีชีวิตกะเหรี่ยงในการดำรงชีวิตที่มีความผูกพันกับป่าและการนำวัสดุธรรมชาติมาประยุกต์ในลวดลายที่มีลักษณะเด่นมาจัดวางองค์ประกอบลายที่เรียบง่าย (Simply) นำมาจัดวางตามหลักการวางลวดลาย ซึ่งเป็นการคิดค้นเองตามจินตนาการที่เกิดจากการเรียนแบบธรรมชาติในชุมชนเป็นการสร้างสรรค์ลวดลายของผู้ทอแต่ละคนที่นำรูปแบบต่าง ๆ เข้ามาตกแต่งลงบนผืนผ้า เช่น การปักด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น เมล็ดพืช เพื่อเพิ่มความสวยงามให้กับผ้าทอมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงก็ยังคงรักษารูปแบบวิธีการทอโดยการใช้อุปกรณ์ที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องทอที่ทำจากไม้เส้นใยที่ได้มาจากฝ้ายที่ปลูกไว้ใช้เองซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอกะเหรี่ยงมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์คิดค้นกระบวนการทอ กรรมวิธีการผลิต สำหรับกระบวนการผลิตนั้นเป็นกรรมวิธี ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการนำมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และลักษณะการแต่งกายของชนเผ่า ซึ่งเรียกว่าการทอผ้า สำหรับการทอผ้าของชนเผ่ากะเหรี่ยงนั้นจะใช้ที่เเวในการทอผ้า เนื่องจากเป็นเครื่องทอผ้าที่สะดวกในการใช้สอย และการทอผ้าโดยการใช้ที่เเวนั้นถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่ากะเหรี่ยง เครื่องทอผ้าแบบกิเเวนี้เป็นเครื่องทอที่ผู้ทอสามารถใช้ได้ง่ายไม่เปลืองพื้นที่ สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวกในการใช้ เพราะว่าผู้ทอสามารถนำติดตัวไปได้ตลอด ที่สำคัญเครื่องทอผ้าแบบกิเเวนี้ เป็นเครื่องทอที่ประหยัดเวลาในการนำมาใช้ กระบวนการทอไม่ซับซ้อน สามารถเรียนรู้และฝึกทอได้ง่ายกว่าเครื่องทอผ้าแบบอื่น

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าของชาวกะเหรี่ยงประกอบไปด้วยที่เเวซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการทอผ้าเครื่องทอผ้าแบบกิเเว ของชาวกะเหรี่ยงภูหมื่น ซึ่งทำมาจากวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ จึงสร้างให้เกิดการเรียนรู้โดยการนำวัสดุสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมาดัดแปลงเป็นเครื่องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รูปภาพที่ ๑ กี่เอน กระบวนการทอ กรรมวิธีการผลิต

สีและกรรมวิธีการทอ

สีผ้าที่คนกะเหรี่ยงภูเขาหมั่นจะมีสีสันสดใสดูชัด สีสที่โดดเด่นเป็นที่นิยม ได้แก่ สีแดงสด ชมพู สดหรือสีบานเย็น สีแสด สีเหลืองสด ส่วนสีอื่น ๆ ใช้เป็นสีแซมหรือสีประกอบให้เกิดเป็นลวดลาย น่าสนใจ

- สีขาว (อาถั่ว)

- สีดำ (อา เช่อ)

- สีแดง (อาโว)

- สีเหลือง (อา บอง)

- สีเขียว (อาयी)

- สีฟ้า (กุละ โคง ได้)

รูปภาพที่ ๒ สีผ้าทอกะเหรี่ยงภูเขาหมั่น

ลักษณะโครงสร้างลวดลาย

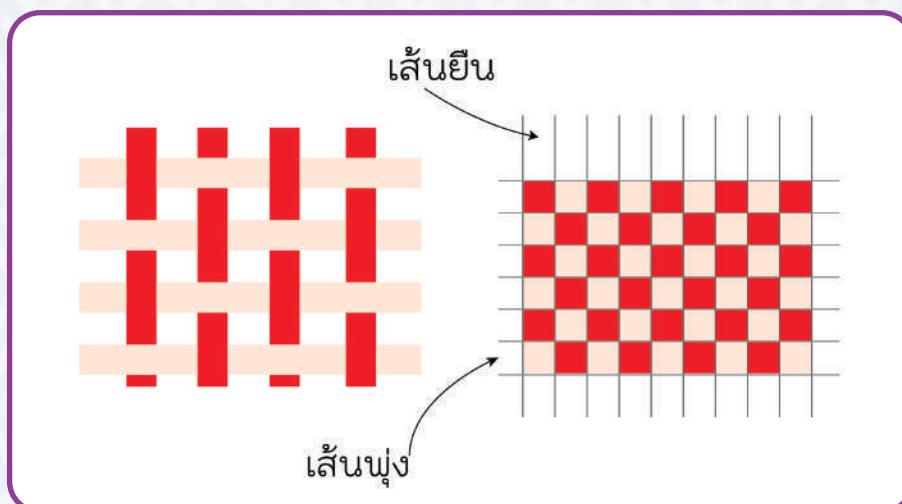
ลักษณะโครงสร้างของลวดลายผ้าทอกะเหรี่ยง มีลวดลายหลัก ๆ อยู่ด้วยกัน ๒ ชนิด

๑. การทอแบบธรรมดา

การทอแบบธรรมดาหรือการทอสายขัด จะมีโครงสร้างหลัก โดยการสอดด้ายขวางเข้าไประหว่างด้าย ยืนแยกสลับกันขึ้น ๑ ลง ๑ หรือ ขึ้น ๒ ลง ๒ ตามจำนวนของเส้นด้ายที่เรียงไว้ขณะขึ้นเครื่องทอ ผ้าที่ทอได้นั้นจะมีสีเดียวกันตลอดทั้งผืน เนื้อผ้าเรียบสม่ำเสมอ เป็นวิธีการทอผ้าขั้นพื้นฐาน โดยการทอแบบธรรมดานั้นเส้นด้ายยืน และเส้นด้ายพุ่งจะมีจำนวนเท่ากันตลอดทั้งผืน ยกเว้นแต่เฉพาะในกรณีที่ใช้เส้นด้ายต่างชนิดกัน

รูปภาพที่ ๓ กระบวนการทอกะเหรี่ยงภูเขาหมื่น

รูปภาพที่ ๔ แสดงโครงสร้างการทอแบบธรรมดา

๒. การทอแบบลวดลาย

ผ้าที่ชาวกะเหรี่ยงภูเขาเมี่ยนนิยมทอใช้ส่วนใหญ่จะมีลวดลายประกอบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนำไปใช้ประโยชน์ ความนิยมเกี่ยวกับการประกอบลวดลายลงบนผืนผ้าในแต่ละผืน สำหรับนำมาใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน เช่น ชุดการแต่งกายของหญิงสาวกะเหรี่ยง

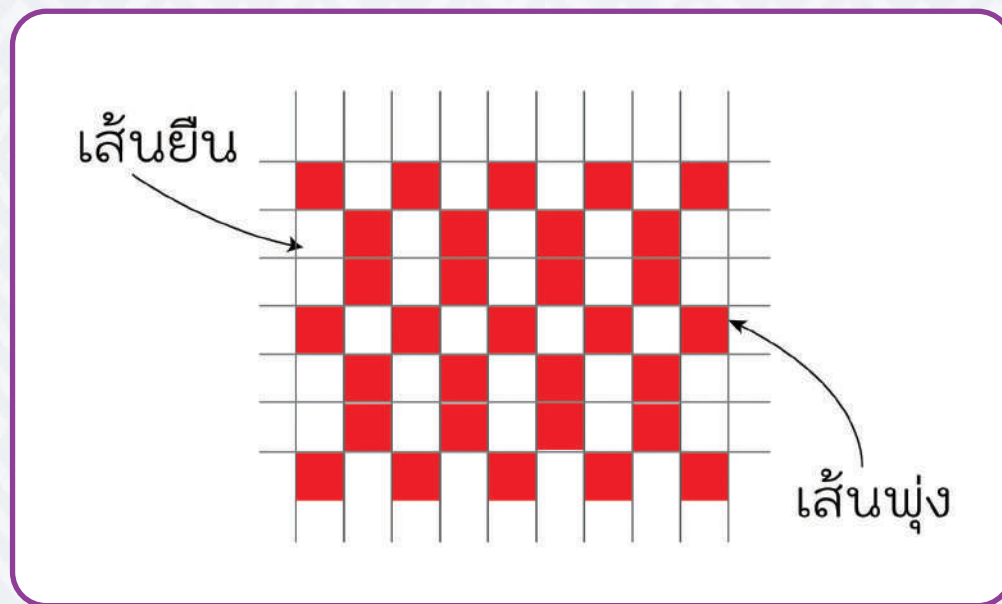
รูปภาพที่ ๕ ชุดการแต่งกายของหญิงสาวกะเหรี่ยงภูเขาเมี่ยน

โครงสร้างการทอแบบลวดลาย

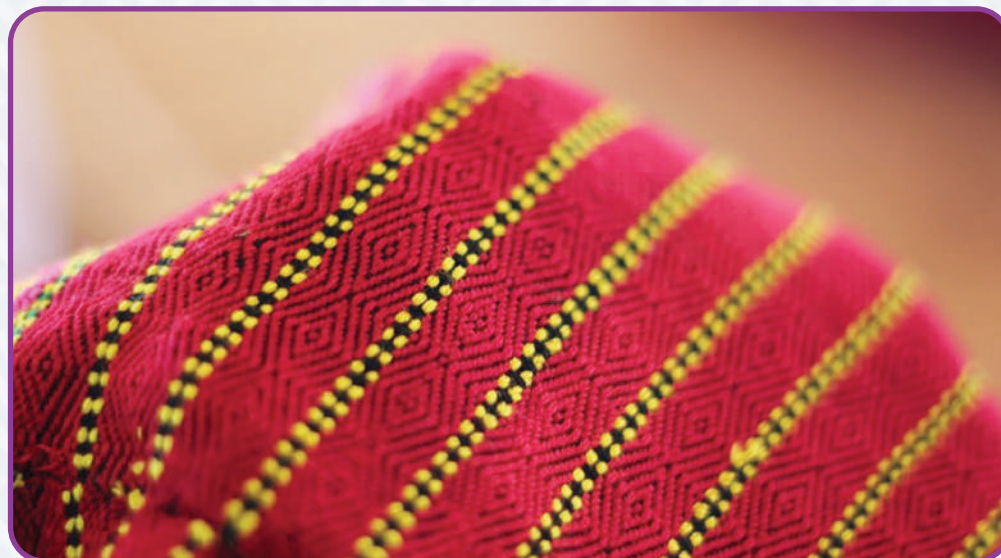
การประดิษฐ์ลวดลายลงผืนผ้ามี ๕ วิธี คือ

๑. การทอในเนื้อผ้า

ลักษณะของลวดลายที่จะปรากฏเป็นเส้นขนานตามแนวตั้ง หรือแนวนอน สำหรับการกำหนดลายจะทำไปพร้อมกับการการทอ คือ ใช้จำนวนเส้นด้ายเพิ่มขึ้นมากกว่าปกติ ในบริเวณที่ต้องการให้เป็นลายขนาน การทอวิธีนี้นิยมใช้ทอเสื้อ

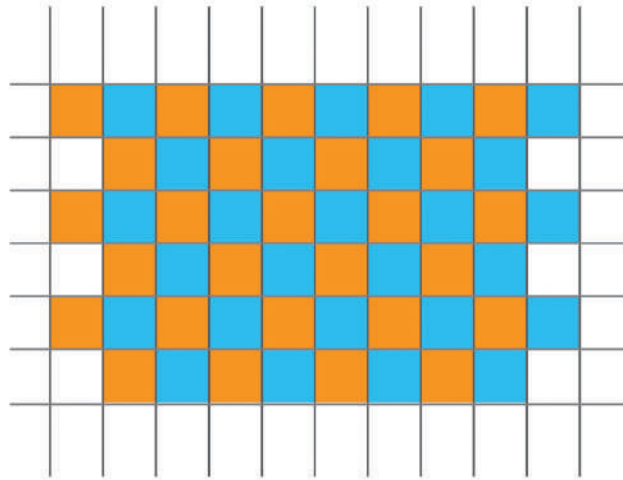
รูปภาพที่ ๖ แสดงโครงสร้างการทอในเนื้อผ้าแบบแนวนอน

รูปภาพที่ ๗ ผ้าทอในเนื้อผ้า

๒. ลายสลัปลี

เป็นการทอแบบธรรมดา คือ ใช้เส้นด้ายยืนและด้ายพุ่งตามจำนวนปกติ แต่แทรกด้ายสีต่าง ๆ สลับกันเข้าไปขณะเรียงด้ายยืนหรือการสอดด้ายพุ่ง การทอลายนี้จะเห็นได้ทั่ว ๆ ไป เช่น การทอผ้าห่ม การทอย่ามและผ้าถุงของหญิงที่แต่งงานแล้ว (ลวดลายผ้าถุงในบางท้องถิ่นจะมีลักษณะพิเศษกว่าการทอลายสลัปลีธรรมดา คือ จะใช้ด้ายย้อมสีเหลืองปน หรือเรียกว่า ลายน้ำไหล เป็นด้ายยืน ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจึงมีลักษณะลวดลายที่งดงามมาก) ชาวกะเหรี่ยงจะทอลวดลายสลัปลีเป็นลายนูนในเนื้อผ้า เช่น บริเวณเหนืออกของชุดเด็กหญิงชาวกะเหรี่ยง

รูปภาพที่ ๘ แสดงโครงสร้างการทอลายสลัปลี

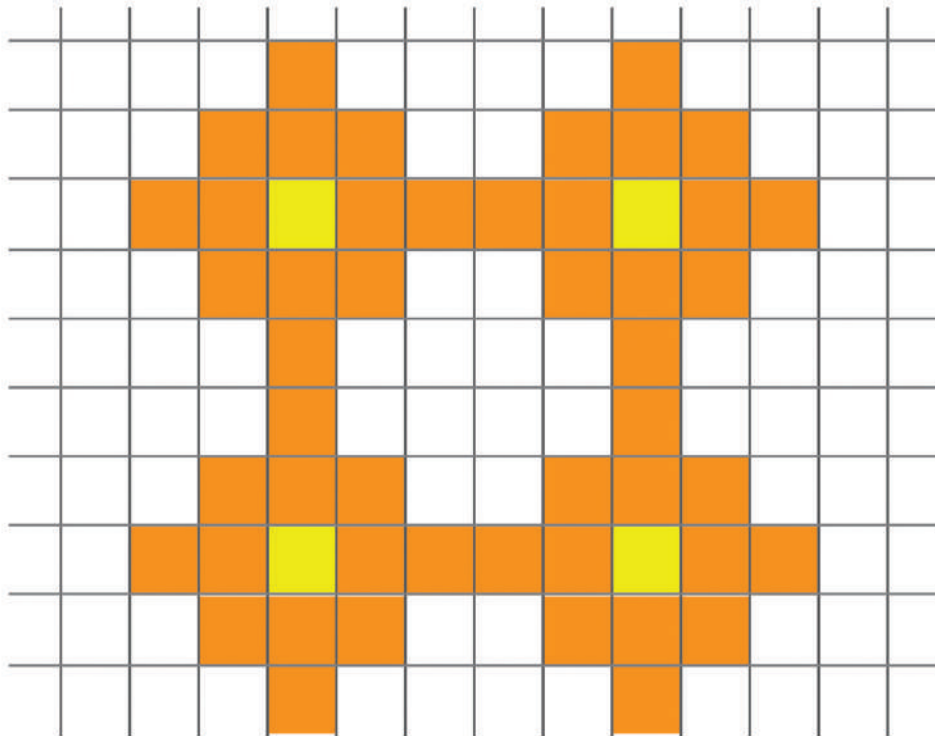

รูปภาพที่ ๙ ผ้าทอลายน้ำไหล

๓. ลายจก

เป็นวิธีการทอลายโดยการสอดด้ายสลับสี การยักด้ายยืนจะไม่เป็นไปตามการยักตะกรอ ซึ่งผู้ทอจะต้องใช้นิ้วมือสอดเส้นด้ายขึ้นตามจำนวนที่ตั้งไว้ และสอดด้ายสีที่ต้องการเข้าไประหว่างด้ายยืนนั้น ดังนั้นลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าจะไม่เหมือนกัน การทอลวดลายจกลงบนผืนผ้าของชาวกะเหรี่ยงในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี นิยมทอลงบนย่าม โดยเฉพาะย่ามของชายหนุ่ม ซึ่งเป็นลวดลายที่มีความสวยงามมาก เนื่องจากผู้ทอผ้าคือหญิงสาวที่พึงพอใจในตัวชายหนุ่มและทอย่ามขึ้น เพื่อให้เป็นของขวัญแก่คนที่ตนพึงพอใจนั่นเอง นอกจากนั้นยังใช้ทอลวดลายบริเวณไหล่ของชุดหญิงสาว และเสื้อผู้หญิงที่แต่งงานแล้วซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการทอผ้าแบบลายจกที่ปรากฏลงบนผืนผ้าจะอยู่ด้านตรงข้ามของผู้ทอ จึงทำให้ผู้ทอจึงต้องใช้ความชำนาญมากในการกำหนดลายว่าจะสอดด้ายในลักษณะตามที่ต้องการ นับเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่งสำหรับผู้สามารถคิดค้นลายใหม่ ๆ

ลักษณะการทอลายจกของกะเหรี่ยงคล้ายคลึงกับชาวไทยในพื้นที่ราบของชุมชนต่าง ๆ ของจังหวัดอุทัยธานี แต่ความละเอียดในด้านของสีสันทนและลวดลายนั้นจะมีน้อยกว่า

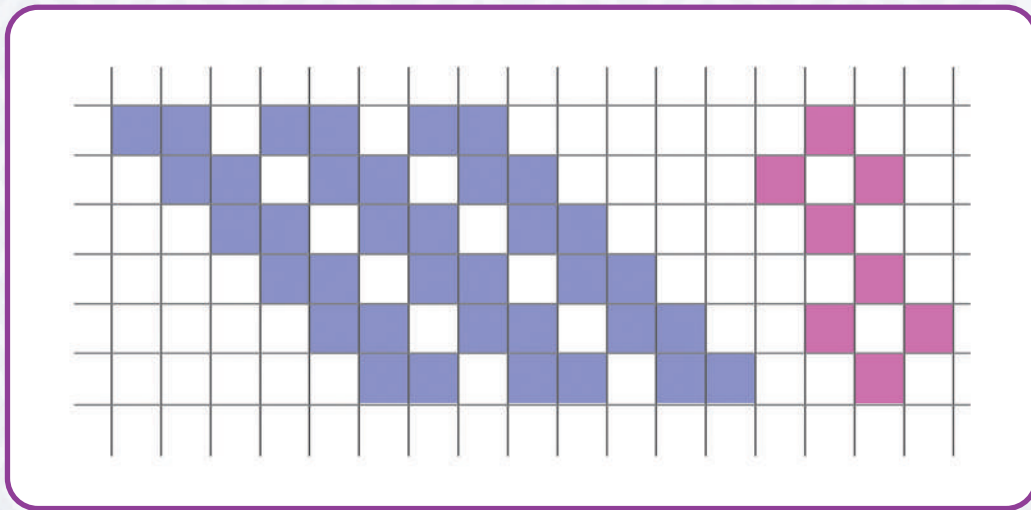
รูปภาพที่ ๑๐ แสดงโครงสร้างการทอจก

รูปภาพที่ ๑๑ ยามทอด้วยลายจก

๔. ลายขีด

การทอผ้าโดยให้ลวดลายที่ปรากฏเหมือนกันทั้งผืน ลักษณะของลวดลายแบบยกดอกในตัวโดยกำหนดสีตามเส้นด้ายยืน การแยกเส้นด้ายยืน ใช้วิธีการนับเส้นด้ายเป็นช่อง ๆ และใช้ไม้หน่อสะยาเข้าไปเป็นตัวนำไว้ในการช่วยแยกด้ายให้ช่องระหว่างด้ายยืนกว้างขึ้นและสะดวกในการสอดเส้นด้ายพุ่ง กระบวนการทอลายขีดนี้ผู้ทอผ้าต้องใช้ความชำนาญมากเป็นพิเศษตั้งแต่การขึ้นเครื่องทอจนกระทั่งถึงการทอเป็นผืนผ้า

รูปภาพที่ ๑๒ แสดงโครงสร้างการทอลายขีด

รูปภาพที่ ๑๓ ตัวอย่างผ้าทอลายขีด

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าแต่ละลวดลายจะมีเรื่องเล่าเรื่องราวในพื้นที่วัฒนธรรมลายผ้าจะสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง โดยมีรูปแบบชื่อเรียกและโครงสร้างลายดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงลายเรื่องเล่าเรื่องราวในพื้นที่วัฒนธรรมลายผ้าจะสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ
วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง

ชื่อลาย	เทคนิค	ภาษาพื้นถิ่น	ภาพลาย
ลายคางนก	เทคนิค จก	ทูกายคำ	
ลายตะเข็บ	เทคนิค จก	วายดีคอง	
ลายเสือ	เทคนิค จก	ซู้มิ่ง	

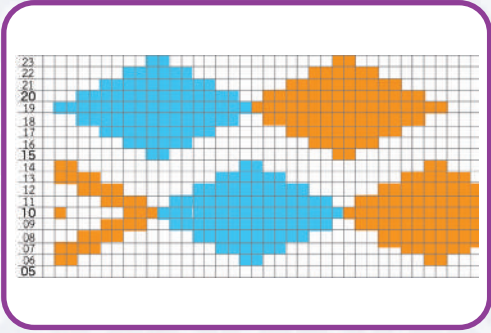
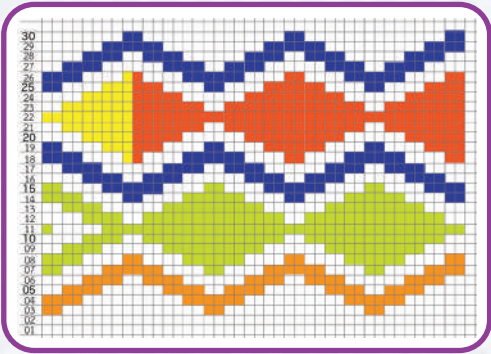
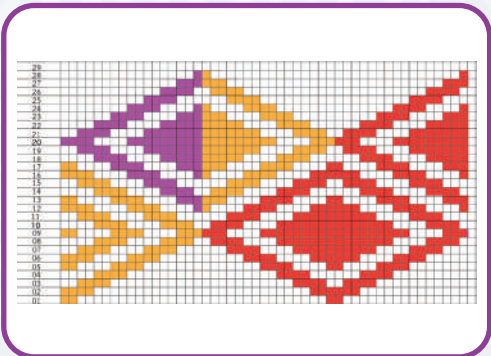
ชื่อยลาย	เทคนิค	ภาษาพื้นถิ่น	ภาพลาย
ลายเสือโคร่ง	เทคนิค จก	คี่ฟ้า	
ลายเขื่อนใหญ่	เทคนิค จก	ทูปูเต้พาดู เท	
ลายเขื่อนเล็ก	เทคนิค จก	เทเด่มีซาฟู้ว	
ลายตีนไก่	เทคนิค จก	ฉองพู้ค้อง	

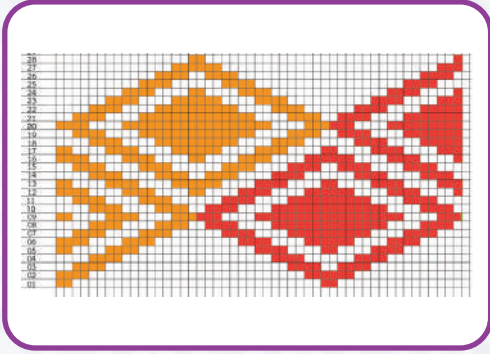
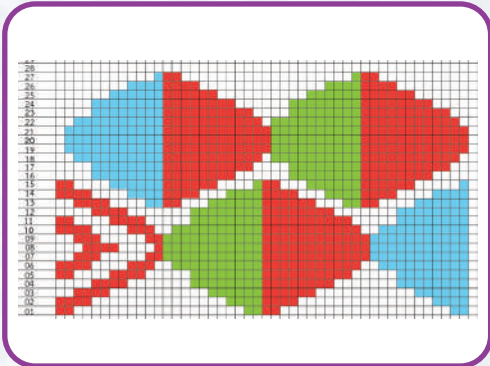
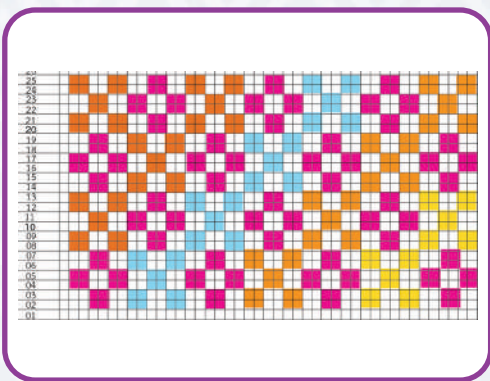
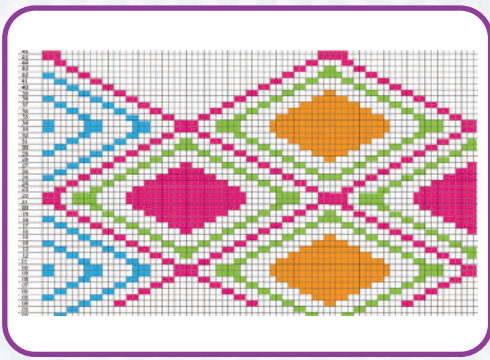
ชื่อยลาย	เทคนิค	ภาษาพื้นถิ่น	ภาพลาย
ลายตาเล็ก	เทคนิค จก	เขมมีชาพูไท	
ลายตาใหญ่	เทคนิค จก	เขมมีชาพาดู่ว	
ลายขากรรไกร หรือลายง่ามไม้	เทคนิค จก	ก่องตะเหลค่อง	

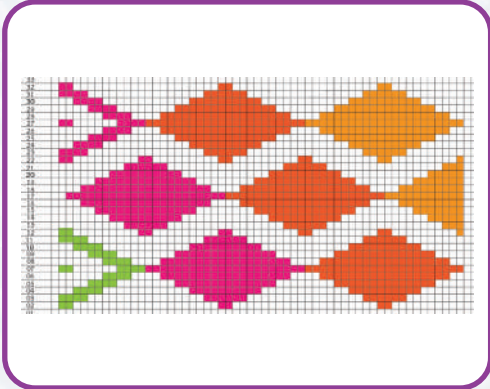
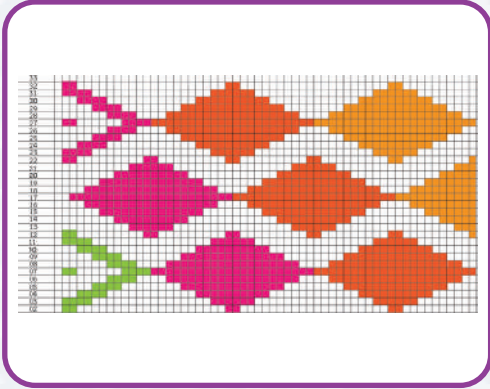
จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่าลายเรื่องเล่าเรื่องราวในพื้นที่วัฒนธรรมลายผ้าจะสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง

จากการศึกษาได้นำลวดลายผ้าทอมาถอดเป็นลายกราฟิก เพื่อความง่ายและสะดวกให้การอ่านลายและการทอในครั้งต่อไปเพื่อแสดงรูปลักษณะและอัตลักษณ์ของวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงได้ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงลวดลายและแบบลายกราฟ

ชื่อลาย	ภาพลาย	ลายกราฟ
ลายคางนก		
ลายตะเข็บ		
ลายเสือ		

ชื่อลาย	ภาพลาย	ลายกราฟ
ลายเสือโคร่ง		
ลายไข่นกใหญ่		
ลายไข่นกเล็ก		
ลายตีนไก่		

ชื่อลาย	ภาพลาย	ลายกราฟ
ลายตาเล็ก		
ลายตาใหญ่		
ลายขากรไร หรือลายง่ามไม้		

สรุปและอภิปรายผล

ลวดลายผ้าทอและอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ลวดลาย ทำให้ลายผ้าทอนั้น ๆ มีคุณค่า ความหมาย และเรื่องราวในตัวเอง อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมในการนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบ มักมีที่มาจากหลายแหล่ง เช่น สัตว์ วัตถุสิ่งของที่โดดเด่นเฉพาะถิ่น ดอกไม้ พืชพรรณที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เมื่อศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ท้องถิ่นวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการส่งเสริมการแต่งกายแบบไทย. (๒๕๒๗), ผ้าไทย, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

จิราภรณ์ อรัณยนาค (๒๕๓๖), การศึกษาผ้าจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย ใน ทรงศักดิ์ ปรารักษ์ วัฒนากุล (บ.ก.), ผ้าเอเชีย: มรดกร่วมทางวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ธีระพันธ์ ล.ทองคำ (๒๕๕๙) หัตถานาฬิกาเขียนผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาวและกะเหรี่ยงโป อำเภอบ้านไร่จังหวัดอุทัยธานี บุรณาการความรู้ด้านภาษา ภาษา และการอพยพย้ายถิ่น, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสียงเพรียกจากอดีตสู่ความร่วมสมัยไทย – จีน ประสานเสียงเพลงบอกรัก

ชัชชญา กัญจา

บทนำ

การขับร้อง ถือเป็นทักษะทางดนตรีอย่างแรกที่ติดตัวมนุษย์มาแต่บรรพกาล จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้านดนตรีมากมาย ได้กล่าวถึงเสียงร้องของมนุษย์ที่นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมบวงสรวง สวดอ้อนวอน สวดขอพร อำนวยอวยพร ตามความเชื่อและศาสนาต่าง ๆ เรื่อยมาจนถึงการขับร้องเพลงในความหมายอื่น ๆ เช่น บอกเล่าเรื่องราว เสียสละสังขม ปลุกใจ ประกอบการเดินร่ำ ตี๋มกิน ระบายความรู้สึก สุข ร่าเริง สนุกสนาน รัก เศร้า เหนื่อยล้า คับแค้นใจ ถ่ายทอดกันตามแต่ภาษาประจำชาติตน

พัฒนาการของการขับร้องของมนุษย์ที่ปรากฏหลักฐานจำนวนมาก คือ เพลงสวดของชาวคริสต์ ข้อมูลจากหนังสือชื่อ หลักการแห่งดนตรี (The Principles of Music) เขียนโดย โบธิอุส (Anicius Manlius Severinus Boethius ประมาณ ค.ศ. ๔๘๐ - ๕๒๔) นั้นแบ่งดนตรีออกเป็น ๓ ระดับ คือ

- ๑) ดนตรีของจักรวาล (musica mundana = cosmic music)
- ๒) ดนตรีของมนุษย์ (musica humana = human music)
- ๓) ดนตรีของเครื่องดนตรี (musica instrumentalis = instrumental music)

โดยที่เพลงสวดมีสถานภาพเป็นดนตรีของมนุษย์ มีบทบาทหน้าที่เป็นดนตรีรับใช้ศาสนาและพระเจ้า เท่ากับยกระดับของมนุษย์ให้สูงขึ้นใกล้พระเจ้ายิ่งขึ้น การเน้นเพลงขับร้องซึ่งสอดคล้องกับดนตรีกรีกโบราณ กลายเป็นหน้าที่หลักของคริสตจักร (ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์, ๒๕๔๔)

จากจุดเริ่มต้นของพัฒนาการเพลงขับร้อง ได้มีรูปแบบการขับร้องเพลงต่อมาอีกหลากหลายประเภท แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ คือ การขับร้องเดี่ยว และการขับร้องประสานเสียง ซึ่งอย่างหลังเป็นลักษณะการขับร้องที่มีพัฒนาการมาจากคณะนักร้องประสานเสียงในโบสถ์คริสต์ (Choir) ของชาวตะวันตก จากนั้นวงขับร้องประสานเสียง หรือวงคอรัส (Chorus) จึงได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วโลกไปพร้อม ๆ กับดนตรีตะวันตกรูปแบบอื่น

วงขับร้องประสานเสียง คือ กลุ่มนักร้องที่ร้องแนวเสียงต่างกัน มักมีตั้งแต่ ๒ แนวขึ้นไป รูปแบบของวงขับร้องประสานเสียงที่นิยมใช้ คือ ๔ แนว ประกอบไปด้วยนักร้อง จำนวน ๔ กลุ่ม แบ่งเป็นช่วงเสียงดังนี้

- ๑) โซปราโน (Soprano) นักร้องหญิงเสียงสูง
- ๒) อัลโต (Alto) นักร้องหญิงเสียงต่ำ
- ๓) เทเนอร์ (Tenor) นักร้องชายเสียงสูง
- ๔) เบส (Bass) นักร้องชายเสียงต่ำ

ด้วยลักษณะ รูปแบบของวงขับร้องประสานเสียงซึ่งแตกต่างไปจากวงดนตรีชนิดอื่น ๆ วงขับร้องประสานเสียงใช้อุปกรณ์ดนตรีประกอบการฝึกซ้อมและแสดงน้อยกว่าวงดนตรีชนิดอื่น ๆ แต่ใช้จำนวนสมาชิกวงเยอะ ทำให้การจัดตั้งวงขับร้องประสานเสียงนั้นสามารถทำได้ง่าย และกระตุ้นคนกลุ่มใหญ่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้มาก อย่างเช่น วงขับร้องประสานเสียงประจำโรงเรียน หรือคริสตจักรต่าง ๆ

ปัจจุบันในประเทศไทยมีวงขับร้องประสานเสียงที่มีชื่อเสียงหลายวง เช่น วงสวนพลูคอรัส (Suanplu Chorus) วงเดอะบางกอกวอยซ์ (The Bangkok Voices) คณะนักร้องประสานเสียงเยาวชนไทย (Thai Youth Choir : TYC) รวมถึงวงขับร้องประสานเสียงประจำสถาบันการศึกษา องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งรัฐและเอกชน

เสียงเพรียกจากอดีตสู่ความร่วมสมัยไทย - จีน

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลด้านการทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามของไทยได้จัดการแสดงการบรรเลงและขับร้องบทเพลงไทย - จีน “จากอดีตสู่ความร่วมสมัย สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย - จีน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในโครงการเสริมสร้างคุณค่าและรักษาท้องถิ่น เพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย และอัจฉริยะภาพด้านดนตรี กิจกรรม “การสืบสานวัฒนธรรมจีนในนครสวรรค์ เนื่องในโอกาสเทศกาลตรุษจีน ๒๕๖๖ : การสืบสานและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจีนในนครสวรรค์” ขึ้น เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการ “แห่เจ้าพ่อ - เจ้าแม่ปากน้ำโพ” เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๑๖.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. บริเวณลานเวทีกลาง ลานมังกรทอง อุทยานสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม, ๒๕๖๕)

การแสดงดนตรีชุด “จากอดีตสู่ความร่วมสมัย สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย - จีน” มีบทเพลงจีน เพลงไทยสำเนียงจีน รวมถึงบทเพลงที่อยู่ในกระแสนิยมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย - จีน ทั้งหมด ๑๗ เพลง หากพิจารณานับเฉพาะบทเพลงที่ร้องเป็นภาษาจีนล้วน มีจำนวน ๗ เพลง ดังนี้

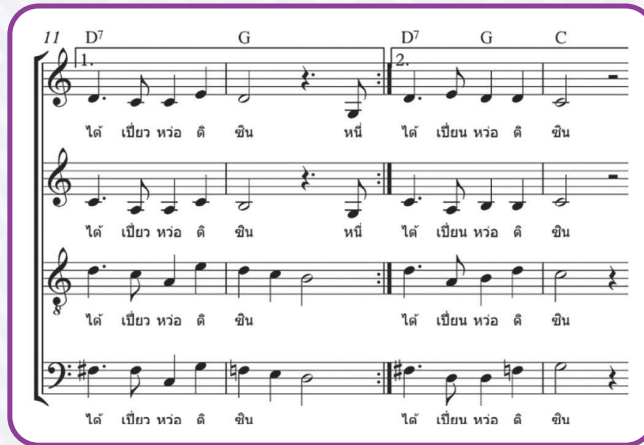
ตาราง ๑ รายการเพลง การแสดงดนตรีชุด “จากอดีตสู่ความร่วมมือ สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย - จีน” (เฉพาะภาษาจีน)

ที่	ชื่อเพลง	ศิลปิน	นักร้อง
๑	เจ้าพ่อเซี่ยงไฮ้	ฟรานซิส ยิป	อ.มัลลิกา ชมภู
๒	เหมยฮั่ว	เต็ง ลี้จวิน	อ.มัลลิกา ชมภู
๓	Goodbye my love	เต็ง ลี้จวิน	อ.มัลลิกา ชมภู
๔	หนี้เงินเมอซัว	เต็ง ลี้จวิน	ด.ญ.อรลลินทร์ ปุณยวัฒนานนท์
๕	เถียนมี มี	เต็ง ลี้จวิน	ด.ญ.อรลลินทร์ ปุณยวัฒนานนท์
๖	เยว่เหลียงไต้เปี้ยวหวอเตอซิน (พระจันทร์แทนใจ)	เต็ง ลี้จวิน	อ.มัลลิกา ชมภู
๗	เสวีย มาว เจี้ยว (Xue mao jiao)	Xiao Pan Pan & Xiao Feng Feng	ด.ญ.อรลลินทร์ ปุณยวัฒนานนท์

ที่มา (ซัชชญา กัญญา, ๒๕๖๖)

ประสานเสียงเพลงบอกรัก

เนื้อหาและความหมายของเพลงจีนทั้ง ๗ เพลงนี้ มีในเชิงความรักที่สมหวัง (เถียนมี มี และเยว่เหลียงไต้เปี้ยวหวอเตอซิน) ความรักที่ไม่สมหวัง (เจ้าพ่อเซี่ยงไฮ้ Goodbye my love และหนี้เงินเมอซัว) การเกี้ยวพาราสี (เสวีย มาว เจี้ยว) และเนื้อหาที่แสดงถึงพลังแข็งแกร่งของชาติจีน (เหมยฮั่ว) ผู้เขียนได้เลือกเพลงเยว่เหลียงไต้เปี้ยวหวอเตอซิน (พระจันทร์แทนใจ) และเพลงเถียนมี มี ฉบับที่ร้องโดยศิลปิน “เต็ง ลี้จวิน” ที่คุ้นหูคนไทยเป็นอย่างดี มาเรียบเรียงดนตรีสำหรับวงขับร้องประสานเสียง ๔ แนว เนื่องจากเป็นบทเพลงรักที่มีความหมายในด้านบวก มีความสุข สดใส จากท่วงทำนองที่ให้อารมณ์อบอุ่น อ่อนหวาน ติดหูผู้ฟังคนไทยมายาวนาน เมื่อนำถ่ายทอดดนตรีแนวขับร้องประสานเสียงแล้วจะทำให้ผู้ร้องและผู้ฟังมีความรู้สึกรื่นรมย์ ชื่นบาน ร้องได้ทุกวัย

ภาพที่ ๒ เยว่เหลียงได้เปี้ยวหวอเตอชิน ห้องที่ ๑๑ - ๑๔
ที่มา (ซัชชญา กัญจา, ๒๕๖๗)

ท่อน B (ห้องที่ ๑๔ - ๒๒) เพิ่มลูกเล่นในการแบ่งวรรคตอนในการร้องแนวทำนองหลักให้ดูคล้ายกับการร้องโต้ตอบของคู่รัก ด้วยการให้แนวเทเนอร์และแนวเบสร้องทำนองหลักในวรรค

“ชิงชิง ดิอีเก้อเหวิน อี้จิงต้า ตังหวอดิซิน”

และสลับให้แนวโซปราโนและแนวอัลโตร้องทำนองหลักในวรรค

“เซินเซิน ดิอีตัวนฉิง เจี้ยวหว่อซือ เหนียนเต้าหญู่จิน” ดังภาพที่ ๓

ภาพที่ ๓ เยว่เหลียงได้เปี้ยวหวอเตอชิน ห้องที่ ๑๔ - ๒๒
ที่มา (ซัชชญา กัญจา, ๒๕๖๗)

ท่อน A3 (ห้องที่ ๒๓ - ๓๒) มีลีลาการประสานเสียงเป็นลักษณะเดียวกับท่อน A1 และ A2 กำหนดให้แนวโซปราโนและแนวอัลโตร้องทำนองหลักในวรรคแรก (ห้องที่ ๒๓ - ๒๖) ส่วนแนวเทเนอร์และแนวเบสร้องเสียงประสานตามทางเดินคอร์ด และมาร้องประสาน ๔ แนวในวรรค “หนีชั่วเสียง อีเสียง หนีชั่วคั่น อีคั่น เยี้ยวเหลียงได้ เปี้ยวหว่าตอชิน” (ห้องที่ ๒๗ - ๓๑)

ส่วนท่อนจบของเพลงนี้ ผู้เขียนเรียบเรียงให้จบแบบเรียบง่าย สั้น กระชับ แต่เต็มอรรถรสของดนตรีด้วยการใช้คอร์ดคาเดนซ์แบบ IV-lvm I (ห้องที่ ๓๑ - ๓๒) ดังภาพที่ ๔

C Em F C Am
 หนี เร็น หวอ อ้าย หนี โห่ยว ตัว เซิน หวอ อ้าย หนี โห่ยว ชี เฟิน หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว
 หนี เร็น หวอ อ้าย หนี โห่ยว ตัว เซิน หวอ อ้าย หนี โห่ยว ชี เฟิน หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว
 ชู หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว
 ชู หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว
 28 F D7 G C F Fm C(add9)
 คั่น อี คั่น เยี้ยว เหลียง ได้ เปี้ยว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน หนี ชีว ชู
 คั่น อี คั่น เยี้ยว เหลียง ได้ เปี้ยว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน หนี ชีว ชู
 คั่น อี คั่น เยี้ยว เหลียง ได้ เปี้ยว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน หนี ชีว ชู
 คั่น อี คั่น เยี้ยว เหลียง ได้ เปี้ยว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน หนี ชีว ชู

ภาพที่ ๔ เยี้ยวเหลียงได้เปี้ยวหว่าตอชิน ห้องที่ ๒๓ - ๓๒
 ที่มา (ชัชชญา กัญญา, ๒๕๖๗)

โน้ตเพลง เยว่เหลียงใต้เปี้ยวหวอเตอชิน
(พระจันทร์แทนใจ : The Moon Represents My Heart)

เรียบเรียงเสียงประสาน
ชัยชน ักญา

ศิลปิน เต็ง สัจวิน
ประพันธ์โดย เริง ชิงชี

[illegible]

2

17 Dm G C C Em Dm D⁷ G

คำ ตี ชิน เชน เชน ตี อี ด่วน ถึง เจียว หวอ ชือ เหนียน เต้า หยู จิน หนี

คำ ตี ชิน เชน เชน ตี อี ด่วน ถึง เจียว หวอ ชือ เหนียน เต้า หยู จิน หนี

คำ ตัง หวอ ตี ชิน ชู

คำ ตัง หวอ ตี ชิน ชู

23 C Em F C Am

เร้น หวอ อ้าย หนี โห่ยว ตัว เชน หวอ อ้าย หนี โห่ยว ชี เฟิน หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว

เร้น หวอ อ้าย หนี โห่ยว ตัว เชน หวอ อ้าย หนี โห่ยว ชี เฟิน หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว

ชู หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว

ชู หนี ชีว เสียง อี เสียง หนี ชีว

28 F D⁷ G C F Fm C(add9)

คั่น อี คั่น เยียว เสียง ได้ เปียว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน

คั่น อี คั่น เยียว เสียง ได้ เปียว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน

คั่น อี คั่น เยียว เสียง ได้ เปียว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน

คั่น อี คั่น เยียว เสียง ได้ เปียว หวอ ตี ชิน หนี ชีว ชิน

เพลง “เถียนมี มี”

เพลงเถียนมีมี ใช้ทำนอง Dayung Sampan เป็นเพลงพื้นเมืองของอินโดนีเซีย เนื้อหาของเพลงพูดถึงการพายเรือสำปั้นขึ้นฝั่งที่สิงคโปร์ เพลงนี้ได้รับความนิยมอย่างมากทั้งในอินโดนีเซียและสิงคโปร์ ต่อมา มีการแต่งคำร้องใหม่เป็นภาษาจีนโดย จ้วงนู่ (zhuang nu) มีนามจริง คือ หวางจิงซี (wang jing xi) นักแต่งเพลงชาวจีน (เจาะเวลาหาอดีต, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๖) เนื้อหาของเพลงเป็นการบอกเล่าความรู้สึกที่มีต่อคนรัก คำว่า “เถียนมี มี” นั้น หมายถึง “หวานปานน้ำผึ้ง” เพลงนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายจากผู้ฟังคนไทยผ่านน้ำเสียงของศิลปิน เต็ง ลีจวิน

บทเพลงนี้อยู่ในกุญแจเสียง D เมเจอร์ รูปแบบเพลงเป็น AABA มีทางเดินคอร์ดที่เรียบง่ายให้ความรู้สึกสดใส เบิกบาน ผู้เขียนจึงยังคงทางเดินคอร์ดในท่อนร้องหลักไว้แบบเดิมเพื่อรักษาเสน่ห์ของบทเพลงนี้ไว้ พร้อมกับสร้างสรรค์กระสวนจังหวะใหม่ เพื่อทำให้บทเพลงมีชีวิตชีวา กระฉับกระเฉงขึ้นจากเดิม สีสลา ลักษณะของเสียงประสานเป็นแบบอะคาเปลล่า (Acapella) ดังตัวอย่างภาพที่ ๕

5 D Em A D

เถียน มี มี หมี หมี เขียว เตอ เที่ยน มี มี
ใจ นา หลื ใจ นา หลื เที่ยน กัว นี

ดู... ดู... ดู...

ภาพที่ ๕ เถียนมีมี ห้องที่ ๕ - ๘
ที่มา (ซัชชญา กัญจา, ๒๕๖๗)

รวมถึงการแต่งท่อนนำขึ้นใหม่ (ห้องที่ ๑ - ๔) ซึ่งเป็นการนำเสนอกระสวนจังหวะที่จะใช้ยืนพื้นตลอดทั้งเพลง และใช้คอร์ด I (D) เพียงคอร์ดเดียววนซ้ำเพื่อสร้างความคุ้นเคยแก่ผู้ร้องและผู้ฟัง ดังตัวอย่างภาพที่ ๖

Musical score for Soprano, Alto, Tenor, and Bass parts, measures 1-4. The Soprano part has a D chord above it. The Alto, Tenor, and Bass parts have a D... note below them.

ภาพที่ ๖ เกียนมีมี ห้องที่ ๑ - ๔
ที่มา (ซัชชญา กัญญา, ๒๕๖๗)

ภาพรวมของเสียงประสานของบทเพลง เกียนมีมี ผู้เขียนกำหนดหน้าที่หลักของแต่ละแนวเสียงร้องไว้ดังนี้ (ดูตัวอย่างภาพที่ ๕)

๑. แนวโซปราโน ร้องทำนองหลักทั้งหมด
๒. แนวอัลโต ร้องเป็นเสียงประสานตามทางเดินคอร์ด กระสวนจังหวะของเพลง และมีร้องทำนองหลักในท่อน B (เมิง ลี เมิงลีเจียนกั้วนี้เทียน มี เซียว เตื่อตัวเกียนมี) (ภาษาจีนครูด้า, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๖)
๓. แนวเทเนอร์ ร้องเป็นเสียงประสานตามทางเดินคอร์ด กระสวนจังหวะของเพลง
๔. แนวเบส ร้องเสียงเบสของคอร์ดเพื่อคอยโอบอุ้มแนวทำนองหลักและเสียงประสานของเพลง

ท่อน B ห้องที่ ๓๑ - ๓๒ มีการใช้เสียงประสานหยอกล้อแนวทำนอง (ซื่อ นี ซื่อ นี) ดังตัวอย่างภาพที่ ๗

A A

ซื่อ นี ซื่อ นี

ซื่อ นี ซื่อ นี

ซื่อ นี ซื่อ นี

ซื่อ นี ซื่อ นี

ภาพที่ ๗ เถียนมีมี ห้องที่ ๓๑ - ๓๒
ที่มา (ซัชชญา กัญจา, ๒๕๖๗)

การสร้างสรรค์ท่อนจบของเพลง (ห้องที่ ๔๗ - ๕๑) โดยใช้ดีเซปทีฟ คาเดนซ์ (คอร์ด A-Bm) และจบด้วยคอร์ดคาเดนซ์แบบ IV-lvm I (คอร์ด G-Gm-D) ทำให้อารมณ์ของเพลงเปลี่ยนไปจากต้นฉบับ แต่ยังคงมีความนุ่มนวล ดังตัวอย่างภาพที่ ๘

45 D A Bm E G Gm D

อ้า ใจ เหมิง ลี ใจ เหมิง ใจ เหมิง ลี

อ้า ใจ เหมิง ลี ใจ เหมิง ใจ เหมิง ลี

อ้า ใจ เหมิง ลี ใจ เหมิง ใจ เหมิง ลี

อ้า ใจ เหมิง ลี ใจ เหมิง ใจ เหมิง ลี

ภาพที่ ๘ เถียนมีมี ห้องที่ ๔๗ - ๕๑
ที่มา (ซัชชญา กัญจา, ๒๕๖๗)

โน้ตเพลง เกียนมีมี

เรียบเรียงเสียงประสาน
ชัชชญา กัญญา

♩ = 120

ศิลปิน เต็งสี จรินทร์
คำร้องจีนโดย จวงนุ (หวางจิงซี)

SOPRANO

ALTO

TENOR

BASS

5

เถียน มี หมี หนี เขียว เต๋อ เถียน มี มี
ใจ นา หลี ใจ นา หลี เจียน กัว นี

9

เขา เขียง ฮั่ว เอ้อ ไค่ ใจ ขุน เฟิ่ง ลี ไช่ ใจ ขุน เฟิ่ง ลี

นี่ ตี เขียว ย้ง เจอ ย้ง ไชว

2

15 D Em A D

ซึ่ อ้าว อี ซื่อ เขียง ปู ซึ่

ดู...

ดู...

ดู...

19 D A D

อ้าว ใจ เมือง ลี

อ้าว ใจ เมือง ดู...

อ้าว ใจ เมือง ดู...

อ้าว ใจ เมือง ดู...

23 Bm D Bm

เมือง ลี เมือง ลี เจียน ก้าว นั้

เมือง ลี เมือง ลี เจียน ก้าว ดู...

เมือง ลี เมือง ลี เจียน ก้าว ดู...

เมือง ลี เมือง ลี เจียน ก้าว ดู...

เทียน มี เขียว เต๋อ ตัว เลียน

เทียน มี เขียว เต๋อ ตัว เลียน

เทียน มี เขียว เต๋อ ตัว เลียน

เทียน มี เขียว เต๋อ ตัว เลียน

29 D A A A A

มี ชื่อนี้ ชื่อนี้ เมื่อง เจียน ดี จิ ชื่อนี้

ดู... ชื่อนี้ ชื่อนี้ เจียน จิ ดู...

ดู... ชื่อนี้ ชื่อนี้ เจียน จิ ดู...

ดู... ชื่อนี้ ชื่อนี้ เจียน จิ นี

35 D Em A D

ใจ นา_____ หลี ใจ นา หลี เจียน กัว นี

ดู...

ดู...

ดู...

39 Em A D Em A D

นี ดี เขียว ย้ง เจอ ย้ง ไชว_____ ชี อัว อี ชีอ เขียว ปุ ชี

ดู...

ดู...

ดู...

4

45 D A Bm E rit. G Gm D

อ้อ ใจ เมิง ลี ใจ เมิง ใจ เมิง ลี

อ้อ ใจ เมิง ลี ใจ เมิง ใจ เมิง ลี

อ้อ ใจ เมิง ลี ใจ เมิง ใจ เมิง ลี

อ้อ ใจ เมิง ลี ใจ เมิง ใจ เมิง ลี

สรุป

ดนตรีและการขับร้องเป็นสิ่งที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของมวลมนุษย์ตั้งแต่บรรพกาลจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นชนชาติ ภาษาใด เนื้อเพลงที่ขับร้องบ่งบอกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น สะท้อนทุกมิติวิถีชีวิตผู้คนโดยเฉพาะความรัก มักถูกหยิบมาเป็นเรื่องเล่าในเพลงเสมอ ผู้ฟังก็นิยมชมชอบในเพลงรักด้วยเช่นกัน จากรูปแบบเพลงขับร้องในอดีตที่พัฒนาการเรื่อยมาจนมีรูปแบบเป็นการขับร้องประสานเสียงทำให้หลาย ๆ บทเพลงเก่าเหมือนได้เกิดใหม่ จากการสร้างสรรค์เสียงประสานใหม่ บทเพลงเดิมได้รับการปรุงแต่งเพื่อนำเสนอต่อผู้ฟังอีกครั้ง และบทเพลงนั้นได้เดินทางท่องโลกกว้างไปกับกาลเวลาที่ทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมต่อกันได้เพียงไม่กี่วินาที

เสียงเพรียกจากอดีตนั้น แม้เป็นเพียงทำนองที่คุ้นหู ใช้เวลาฟังเพียงอึดใจ ก็สามารถหวนระลึกถึงเรื่องราวในวันวานได้อย่างล้นเหลืออย่างเช่น เพลงเยว่เหลียงใต้เปี้ยวหวอเตอซัน และเพลงเถียนมี มีที่ได้รับความนิยมชมชอบจากนักฟังเพลงชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวจีนที่อาศัยในประเทศไทย แต่ถ้าจะนำมาเล่าแบบเดิมในห้วงเวลาสมัยใหม่ อาจทำให้ผู้ฟังที่มีคนรุ่นใหม่ด้วยนั้น ซึมซับบรรยากาศได้ไม่เต็มภาพเต็มอรรถรส การนำบทเพลงมาเรียบเรียงใหม่ จึงเป็นวิธีที่วงการเพลงในปัจจุบันนิยมใช้มาก เพราะทำให้เกิดการร่วมสมัยของผู้ฟังทั้งคนรุ่นเก่า - ใหม่ การหล่อรวมของดนตรีเก่า - ใหม่ การผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีจากพื้นที่ กลุ่มคน ชนชาติต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนกลายเป็นพลังขับเคลื่อนจิตวิญญาณความคิด ให้สังคมได้ก้าวไปสู่วันข้างหน้าได้อย่างงดงาม

เอกสารอ้างอิง

- ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. (๒๕๔๔). ประวัติดนตรีตะวันตกตั้งแต่ยุคโบราณถึง ค.ศ. ๑๗๕๐. เชียงใหม่: สถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่.
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (๒๕๖๖) จากอดีตสู่ความร่วมมือ สานสัมพันธ์วัฒนธรรมไทย - จีน. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ภาษาจีนครูดา. (๒๕๕๖). **เถียนมีมี**. สืบค้นเมื่อ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๖ จาก <https://www.facebook.com/photo/?fbid=711189285566674&set=a.711159138903022>
- เจาะเวลาหาอดีต. (๒๕๖๔). **ประวัติเพลงเถียนมีมี**. สืบค้นเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๖ จาก https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02EPteMAsrUPFw6yQEwEbMSEGmoBNAFocju2o85PrG2jMU55WUbqnLG4yEMTewoTnl&id=2007331706232995
- MGR Online. (๒๕๔๗). **เพลงดวงจันทร์แทนใจ**. สืบค้นเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖ จาก <https://mgronline.com/china/detail/9470000056872>
- Wikipedia. (๒๕๖๔). **เยว่เลียงใต้เปี้ยวหั่วเตอะซิน**. สืบค้นเมื่อ ๙ ธันวาคม ๒๕๖๖ จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/เยว่เลียงใต้เปี้ยวหั่วเตอะซิน>

“สมบัติครู” : ครูบุญสม อินทาปัจ กับคลังความรู้เทพเพลงไทย

วรรณวลี คำพันธ์¹

บทนำ

หากกล่าวถึงชื่อ “บุญสม อินทาปัจ” ในแวดวงดนตรีไทยจังหวัดนครสวรรค์ ยากยิ่งที่นักดนตรีในยุคหลังมานี้จะเคยได้ยินชื่อเสียงเรียงนามหรือรู้จักมักคุ้น ทว่าในความทรงจำของครูดนตรีนักดนตรีไทย เมื่อถอยย้อนไปถึงสมัยก่อนที่การดนตรีไทยยังคงคึกคัก ครูบุญสม ลุงบุญสม หรืออาสม ก็ยังเป็นบุคคลผู้หนึ่งที่ปรากฏภาพในความทรงจำขึ้นมาอย่างชัดเจน “...นักดนตรีรุ่นเก่า ๆ นี่นะพอรู้จัก แต่นักดนตรีรุ่นใหม่ ๆ ไม่รู้จัก แกชอบไปร้องเพลง ไปร้องทั่ว...ชอบร้อง มีงานมีวงไหนเค้าก็ชอบไปร้อง เค้าชอบเสนอตัวร้อง บางทีเงินทองไม่เอาก็ได้ เค้าชอบ ๆ อ.บุญสม อินทาปัจอะ” (สันนิ ศรีเพ็ชร, สัมภาษณ์ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๗) นอกจากชอบขับร้องเพลงไทยอย่างเป็นชีวิตจิตใจแล้ว สิ่งที่เป็นภาพจำเมื่อนึกถึงครูบุญสม อินทาปัจ ก็คือ การหอบหิ้วเครื่องเล่นเทพและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อไปบันทึกเทพหรือ “อัดเทพ” ไม่ว่าจะมีการนัดสังสรรค์เพื่อเล่นดนตรีกันระหว่างเพื่อนนักดนตรี เพื่อนข้าราชการร่วมก๊วน ครูบุญสมก็มักจะ “อัดเทพ” เก็บไว้เสมอ ดังที่ครูแม่หรืออาจารย์ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล คนจะเข้ที่ถูกชักชวนให้เข้าร่วมวงเล่นดนตรีสังสรรค์ด้วยกัน ได้กล่าวถึงลุงสมว่า “...เรื่องทำเทพเนี่ยคือ แกจะต้องทำเทพทุกครั้งไม่ว่าจะซ้อมหรือว่าจะไปเล่นออกงานที่ไหน แกจะต้องขนอุปกรณ์ของแกไปแล้วก็ไปอัด เวลาจะเล่นอะไรทีนึ่งก็ต้องรอให้แกตั้งอะไรให้เสร็จก่อน แล้วก็อัด...” (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, สัมภาษณ์ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗) โดยเทพเพลงไทยที่ครูบุญสมได้บันทึกและเก็บสะสมไว้จนกลายเป็นคลังเพลงไทยจำนวนหนึ่งนั้น ท้ายที่สุดได้มอบให้กับสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ตามคำบอกเล่าของอาจารย์วิพัทธ์ คล้ายสุบิน (อาจารย์ป้อม) อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดนตรีได้กล่าวถึง “...ที่เอาไปมอบให้เนาะ ด้วยระยะหลังนี้แกไปคลุกคลีอยู่กับเราบ่อย...หลังจากเกษียณ แกก็จะไปช่วยสอน ช่วยซ้อม ไปงานที่ไหนแกก็ไป เราจ้างงาน ช่วงนั้นเราจ้างงานอะไรแกก็ไป ไปช่วยร้อง ... ไร่เรื่องเงินเรื่องทองไม่เคยพูดถึงเลย เป็นจิตอาสาไปช่วยงานก็เลยผูกพันอยู่กับรุ่นอาจารย์วิมล รุ่นนั้นคนเก่า ๆ คนเก่า ๆ มากันเยอะ ...” (วิพัทธ์ คล้ายสุบิน, สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๗)

¹อาจารย์ สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Lecturer at Music Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University.

Email: wanwalee.k@nsru.ac.th

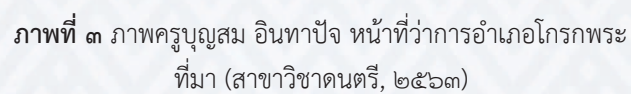
แม้จะไม่เคยได้มีโอกาสสัมผัสหรือพบเจอ แต่เมื่อผู้เขียนได้พบเข้ากับตู้ที่บรรจุเทปเพลงไว้จำนวนมาก โดยยังมีการประดิษฐ์ชั้นขึ้นมาเฉพาะสำหรับเก็บเรียงเทปเพลงอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ประกอบกับสมุดจดหมายเลขเทปหรือทะเบียนกำกับไว้ด้วย ทำให้ผู้เขียนตระหนักได้ถึง ความวิริยะอุตสาหะ ใฝ่เรียนรู้ ของครูบุญสม อินทาปัจ อันเกิดจากความรักในดนตรีไทยและการขับร้องเพลงไทยเป็นอย่างยิ่ง สมบัติที่ครูได้มอบให้เป็นคลังความรู้ที่เกิดประโยชน์ยิ่งต่อการดนตรีไทย ผู้เขียนจึงตั้งใจสืบค้น ศึกษาประวัติความเป็นมา เพื่อถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของ นักสะสมเพลงไทยคนสำคัญแห่งนครสวรรค์

ครูบุญสม อินทาปัจ

ภาพที่ ๑ ภาพครูบุญสม อินทาปัจ ที่อยู่บนหิ้งครูของสาขาวิชาดนตรี
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ครูบุญสม อินทาปัจ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ สันนิษฐานจากภาพถ่ายที่มีการเขียนวันเดือนปีเกิดของครูระบุไว้ และคำสัมภาษณ์ของอาจารย์ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ที่ได้พบครูบุญสม อินทาปัจ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ตอนนั้นครูอายุราว ๆ ๕๐ ปีกว่า ครูบุญสม อินทาปัจ ประกอบอาชีพรับราชการอยู่ที่สำนักงานที่ดินอำเภอ ปรากฏหลักฐานว่าเคยทำงานอยู่ที่สำนักงานที่ดินอำเภอตากาลี สำนักงานที่ดินอำเภอโกรกพระ จากการสืบค้นประวัติส่วนตัวตามคำบอกเล่าของนักดนตรีที่รู้จัก และร่วมวงดนตรีด้วยกัน ไม่ทราบข้อมูลเรื่องประวัติการศึกษา ครอบครัว การทำงาน ตลอดจนการศึกษาด้านการขับร้องเพลงไทยมากนัก และบุคคลข้อมูลต่างก็ไม่รู้จักบุคคลอื่น ๆ หรือบุคคลในครอบครัวที่สามารถติดต่อได้เลย ณ ปัจจุบัน

ภาพที่ ๔ ภาพครูบุญสม อินทาปัจ และครอบครัว
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ครูบุญสม อินทาปัจ กับสังคมดนตรีไทยในจังหวัดนครสวรรค์และใกล้เคียง

จากคำบอกเล่าของครูดนตรี นักดนตรีไทยอาวุโสในจังหวัดนครสวรรค์ ได้ย้อนความทรงจำไปเมื่อครั้งที่ได้พบกับครูบุญสม อินทาปัจ ว่า “...รู้จักกับครูบุญสม ตอนนั้นตัวเค้าน่าจะประมาณห้าสิบต้น ๆ นะ ส่วนผมสี่สิบกว่า ๆ ...ประมาณนั้น เค้ารุ่นเดียวกับอาจารย์วิเชียร เค้าเป็นรุ่นเดียวกัน...” (วิพัทธ์ คล้ายสุบิน, สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓) ส่วนครูแม่หรืออาจารย์ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ได้เล่าทำความเข้าใจสมัยเรียนจบจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วกลับมารับช่วงต่อกิจการค้าขายของทางบ้านที่นครสวรรค์ราวปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ว่า

“...จะเรียกแถวว่าลุงสม เพราะว่าปี ๒๑ เนี่ย กลับมาอยู่นครสวรรค์ พอมาถึงปีบรรดาพวกผู้อาวุโสเค้าจะมีวงเค้าอยู่แล้ว ส่วนมากจะเป็นพวกข้าราชการเกษียณหรือใกล้ ๆ เกษียณ...ตอนนั้นลุงสมยังไม่เกษียณ แต่ก็น่าจะ ๕๐ กว่าแล้ว เพราะว่าอาสมพลที่อายุน้อยสุดก็ ๔๙, ๔๘ นอกนั้นก็เลข ๕ ขึ้นไปทั้งนั้นเลย ตอนนั้นนอกจากลุงนิตที่อายุ ๘๐ แล้วก็มีรองไพโรจน์ที่เกษียณแล้ว หลังจากนั้นก็มีลุงเสริฐ ลุงเสริฐก็เกษียณตามรองไพโรจน์ นั้นมีไวโอลิน คือเยอะ หลายคนมาก พอมานั่งนึกตอนนี้ก็แทบจะจำชื่อไม่ค่อยได้...” (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, สัมภาษณ์ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๓)

นอกจากนั้น ครูมะยังได้เล่าเพิ่มเติมถึงที่มาของการได้พบลุงสม และถูกชักชวนให้เข้าร่วมวงเล่นดนตรีสังสรรค์กัน นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของครูมะในฐานะสมาชิกของวงดนตรีที่ปากน้ำโพแห่งนี้เช่นกัน

“...แล้วก็ลุงสมเนี่ยก็จะเป็นนักร้องอยู่คนเดียวสำหรับวงพวกปากน้ำโพ ที่นี้ก็ไม่มีใครจะเข้ เค้าก็รู้ว่าติดจะเข้ได้ก็มาตามไป มาตามไปก็เป็นสมาชิกอายุน้อยที่สุด คือ มาตามไปหมายความว่าเดือนนึงเค้าจะมีสังสรรค์เฮฮา กันก็คือตั้งวงเหล่านี้นแหละ เมื่อก่อนนี่เค้าจะตั้งวงเหล้า นัดกันมากิน ส่วนมากก็จะที่บ้านลุงสม บ้านลุงสมนี่ก็จะอยู่ตรง สมัยก่อนแกเข้าบ้านอยู่ตรงวัดกบถนนจากป้อม ๑ ไป ก่อนจะถึงเขาหน้าเทศบาล บ้านแกก็จะอยู่ตรง มันจะเป็นซอยที่มีโรงเรียน ท.๔ วัดกบ โรงเรียน ท.๔ หัวมุม แล้วก็ประตูวัดพоди แล้วก็ตรงนี้เป็นตึกแถว แกเข้าตึกแถวตรงนี้อยู่มันก็จะกว้าง ก็นัดกินกันที่นี่ เสร็จแล้วก็ส่วนมากก็เป็นเครื่องสาย เพราะบางทีเค้าก็ขี่เกียจยก อย่างอาเชียรก็ขี่เกียจยกกระนาดไป ก็เลยเอาขิมไป แล้วก็รองไฟโรจน์ส่วนมากก็จะตีขิม หรือไม่ก็ตีดออร์แกน แต่ดออร์แกนแกก็ต้องทันสมัยหน่อย ยามาฮ่าไฟฟ้า เอาไปนั่งเล่นกัน แล้วก็จะมีวงที่เป็นพรรคพวกกันก็คือวงวัดสิงห์ ชัยนาท วัดสิงห์เนี่ยเค้าจะเป็นวงใหญ่ก็แก ๆ ทั้งนั้นเหมือนกัน แต่ละคนก็เคี้ยว ๆ ทั้งนั้น แล้วก็จะมีเดือนนี้ชวนวัดสิงห์มา เดือนหน้าชวนวัดสิงห์ไปอะไรอย่างเนี่ย แต่ผมไม่เคยไป ถ้าวัดสิงห์มาเนี่ยก็ถือเป็นวงใหญ่เลย มหิมา ก็กินกัน นั่งเล่นกัน...” (เรื่องเดียวกัน)

ภาพที่ ๕ ภาพถ่ายกระดานเขียนด้วยลายมือต้อนรับนักดนตรีจากคณะวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๖ ภาพครูบุญสม อินทาปัจขณะกำลังร้องเพลงร่วมกับวงคณะอำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๗ ภาพบรรยากาศภายในบ้านขณะร่วมบรรเลงดนตรีกับวงคณะอำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

อาจารย์วิพัทธ์ คล้ายสุบิน หรืออาจารย์ป้อม อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ หนึ่งในนักดนตรีและครูดนตรีไทยอาวุโสในนครสวรรค์ ได้เล่าถึงภาพจำของครูบุญสม เมื่อครั้งใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับวงดนตรีและนักดนตรีในจังหวัดนครสวรรค์ ว่า

“...แกไม่มีรถขึ้นะ ไปไหนก็จะขี่มอเตอร์ไซด์ เทป กระเป๋ โอิโห อุปกรณ์แก
เรื่องร้องแกนี้เยอะแยะหมด แกจะต้องมีสแตนด์ตั้ง มีไม้ค้ส่วนตัว วางโน้ต
วางโน้ต จะให้ร้องประเดี๋ยวบ๊ปปเลยไม่ได้หรอก ต้องเปิดหาก่อน มีครูสันนิ
เค้าจะรู้จักกัน เพราะว่าเค้าไปเล่นวงผู้อาวุโสด้วยกันบ่อย...” (วิพัทธ์ คล้ายสุบิน,
สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓)

ในขณะที่ครูสันนิ ศรีเพ็ชร ครูดนตรีและนักดนตรีไทยอาวุโสแห่งเมืองนครสวรรค์ ได้กล่าวเมื่อ
ถูกถามถึงครูบุญสม ในความทรงจำว่า

“...โอ้ยนาน เค้ามาอยู่นี้นานแล้ว นาน เค้ามาอยู่นี้หลายปี เค้ามาอยู่กับลูกสาว
เค้าเป็นครูสอนรีไร เค้ามาอยู่กับลูกเค้าอะ ลูกแกเป็นครูรีเปลาไม่รู้ ครูไม่แน่ใจนะ
ไม่รู้ทำงานที่จังหวัดนี้แหละ แต่ไม่รู้แน่ ไอ้ความใกล้ชิดที่สนิทสนมกันคือเรา
ไม่ได้ลึกซึ้งอะ...แล้วที่นี้ลุงสมแกมา เวลาว่างเครื่องมอญก็ร้อง เวลาว่าง
บ้านเราก็ไหว้ครู ก็มาช่วยร้องอะไรก็ แกชอบ ๆ ไปสนุกสนานไปงั้น แต่จะเอา
จริง ๆ จัง ๆ ถ้ามประวัติเลยนี่นะ สืบประวัติยาก ไม่มีใครรู้จักแกเท่าไร
ในนครสวรรค์เนี่ยนะ นักดนตรีรุ่นเก่า ๆ นี่นะ พอรู้จัก แต่นักดนตรีรุ่นใหม่ ๆ
ไม่รู้จัก แกชอบไปร้องเพลงไปงั้น แกไปทั่ว ไปร้องทั่ว อย่างกับวงปอมไม่มี
อ้าว สมไปร้องหน่อย อ้าวไป นั่งร้องงี้ะ เป็นงั้นแหละ อย่างงั้นแหละ...”
(สันนิ ศรีเพ็ชร, สัมภาษณ์ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๘ ภาพตั้งวงเล่นดนตรี ในภาพปรากฏครูมานพ หวังสุข (ตีโทน - รำมะนา) ร่วมกับ
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๙ ภาพการตั้งวงบรรเลงดนตรีในงานพิธีมงคลสมรส ครูบุญสม ทำหน้าที่เป็นนักร้อง
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ไม่เพียงแต่ตั้งวงสังสรรค์เล่นดนตรีกันที่บ้านหรือตามงานต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังมีวงดนตรีเทศบาล ที่มีกลุ่มนักดนตรีคนสนิทร่วมวงกันทุกวันอาทิตย์โดยมีครูบุญสม เป็นนักร้องประจำวง ดังที่ครูสันนิ ได้กล่าวถึงวงนี้ว่า

“...เมื่อก่อนเค้ามีวง เค้าเรียกววงเทศบาล ถึงวันอาทิตย์ก็ไปเล่นที่เทศบาล มีอาจารย์วิเชียร อาจารย์สมพล อาจารย์บุญสมนี่เค้าไปเล่นกันตรงนี้ เมื่อก่อนเค้าเล่นกันอย่างนั้น อาจารย์วิเชียรเค้าก็เล่นได้ทั้งซิมทั้งอะไรต่ออะไร ทางซอเล่นเครื่องสาย วงเครื่องสาย เมื่อก่อนเทศบาลเค้ามีวง วงเครื่องสาย เค้าก็เอาพวกนี้ไปเล่น เล่นที่อุทยาน ที่หนอง (อุทยานสวรรค์ หนองสมบุญ บริเวณลานกว้าง) เทศบาลนะ ทุกวันอาทิตย์เค้าจะเล่นกันหุ่มนึงถึงสองหุ่มนะ เค้าจะเล่นกันทุกวันอาทิตย์ คนก็ไปฟังเยอะเหมือนกัน ก็มีอย่างนั้นแหละ เล่นกันอย่างนั้น...”
(เรื่องเดียวกัน)

นอกจากนี้แล้ววงดนตรีที่มีการรวมตัวกันเล่นดนตรีเพื่อความผ่อนคลาย เฮฮากันตามประสามือสมัครเล่นบ้าง มืออาชีพบ้าง ก็กลายเป็นรวมวงกันอีกครั้งเพื่อบรรเลงในห้องอาหาร แม้ว่าในระยะหลังมานี้จะเหลือสมาชิกอยู่เพียงไม่กี่คน แต่ก็ยังเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ของวงดนตรีที่มีนักร้องของวง คือครูบุญสม ผู้รักในการขับร้องเพลงไทยเป็นชีวิตจิตใจเป็นสมาชิกร่วมด้วย ดังที่ครูแหมะ ได้เล่าให้ฟังในฐานะของหนึ่งในสมาชิกร่วมวงด้วยว่า

“...เพราะว่าตอนช่วงหลังแกย้ายจากตรงหน้าวัดกบไป ไปอยู่ตรงไหนไม่รู้ เราก็ไม่ได้ตาม ยุคประมาณรู้สึก็จะ ๒๕๔๐ เนี่ย คือยุคปลาย ๆ สองพันห้าร้อย สามสิบกว่า ๆ ตอนนั้นเค้ายกวงไปเล่นที่ไม้ฉลุกัน แต่ก็เหลืออยู่ไม่กี่คนแล้ว เป็นห้องอาหารที่พอดีน้องสะใภ้ของเจ้าของร้านจบจากนาฏศิลป์ เรียนจะเข้ามา แล้วทีนี้ก็เค้าให้มาดูแลร้านอาหารอันนี้ เธอก็ออกโอเคเดียวว่าทำตั่งเล็ก ๆ อันนี้ สำหรับตัวเองจะได้ว่างจะเข้แล้วก็ได้ขึ้นไปนั่งเล่น แล้วพอทำเสร็จแล้วตัวเอง ก็ไม่มีเวลาเล่น ก็จ้างวงสปจ. เนี่ย (สำนักงานประถมศึกษาจังหวัด) อาสมพล ก็ยกวงไปทั้งวง วงเครื่องสายเล็ก ๆ ไป แต่ตอนนั้นโรงไฟฟ้านั้นยังอยู่ที่เอาออร์แกน ไฟฟ้าไปเล่นด้วย ลุงสมก็ไปนั่งร้อง ลุงสมก็จะไปนั่งอยู่หน้าวง นั่งเก้าอี้ก็ร้อง เป็นห้องอาหารแบบไทย ๆ หน่อย แล้วก็ไปเล่นกัน พวกวงสปจ. ก็จะไปเล่นกัน ที่นี้ทุกวันศุกร์ เสาร์...” (ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, สัมภาษณ์ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗)

ครูบุญสม อินทาปัจ กับบทบาทครูสอนขับร้องเพลงไทย

ครูบุญสม อินทาปัจ เป็นผู้รักในการขับร้องเพลงไทยอย่างมาก และที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ ความรักในการถ่ายทอดการขับร้องเพลงไทย หลังจากเกษียณอายุราชการมักจะอุทิศเวลา แรงกาย แรงใจและทุนทรัพย์ไปกับการสอนขับร้องเพลงไทยให้กับครูและนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ

“...แกเป็นคนที่มีจิตอาสาที่อยากจะไปร้องตามโรงเรียน ลุงบุญสม อินทาปัจ แกจะไปร้องตามโรงเรียนต่าง ๆ ก็ติดต่อโรงเรียนนั้นโรงเรียนนี้ที่ไม่มีใครเค้าให้ร้อง คือยังงั้นละ ให้อำเภอเพลงไทยเดิมเนี่ย ตามโรงเรียนก็มีครูที่จะสอนน้อย ของผม ก็ให้ไปสอนอยู่ครั้งนึง ให้ไปลองทดลองหน่อย แต่มันก็อย่างว่าอะ ไทยเดิมอะนะ เด็กไม่ค่อยจะใส่ใจร้องมากเหมือนอย่างพวกอย่างอื่น...” (สันนิ ศรีเพ็ชร, สัมภาษณ์ ๒๙ มกราคม ๒๕๖๗)

ในระหว่างที่ได้มีโอกาสไปสอนขับร้อง ครูบุญสม ยังได้นำเทปเพลงไทยที่ได้ทำขึ้นประกอบการสอน ไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนและเผยแพร่ให้กับคุณครูได้นำไปใช้สอนเด็กนักเรียนอีกด้วย

“...ได้เพลงไทยเยอะ แค่ว่าชอบ สมัยนั้นเค้าก็ไปต่อกับใครก็ไม่รู้ หลัง ๆ นี่เค้าก็ต่อมาจากเทปบ้างจาก พอดตอนหลัง พอแกะเกเซียนแล้วแกก็มาเที่ยวเล่น แล้วก็รับอาสาไปสอน สอนตามโรงเรียนนะ สอนครูมั่ง สอนนักเรียนมั่ง แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะว่าคนที่สนใจมันมีส่วนน้อย ตามโรงเรียนอย่างนี้ไม่ค่อยสนใจเท่าไร ก็ทำอยู่หลายปีนะ แกก็อัดเทปเอาไว้ จุดประสงค์ของเค้าที่เค้าบันทึกเทปเอาไว้ก็เพื่อถ่ายทอดให้กับคนอื่น เพื่อเด็กรุ่นหลังเอาไปเรียนต่อ ส่วนใหญ่ที่ให้ของมหาวิทยาลัยไปนะ ส่วนใหญ่จะเป็นอัดสตูดิโอทั้งนั้นนะ แกไปเล่นที่ไหน แกก็จะอัดเอาไว้ เพื่อเด็กจะได้เอาไปเรียนรู้ต่อ...” (วิพากตร์ คล้ายสุบิน, สัมภาษณ์ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๐ ครูบุญสม อินทาปัจ ขณะทำหน้าที่เป็นวิทยากรสอนขับร้องเพลงไทยให้กับครูโรงเรียนต่าง ๆ ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๑ ครูบุญสม อินทาปัจขณะสอนขับร้องเพลงไทยและครูวิเชียร เทพเทพา กำลังบรรเลงขิม ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ครูบุญสม อินทาปัจ กับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ถึงแม้ว่าครูบุญสม จะไม่ได้ยึดเอาวิชาชีพดนตรีเพื่อทำมาหากินในการเลี้ยงชีพ แต่กระนั้นเมื่อมีงานที่ต้องอาศัยพรรคพวกทางดนตรีเพื่อร่วมด้วยช่วยกัน ไม่ว่าจะเป็นงานอะไร ของหน่วยงานหรือสถาบันใด ก็จะมีครูบุญสมอยู่ด้วยเสมอ จึงปรากฏภาพครูบุญสมมาช่วยงานของวิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์อยู่เสมอ ตามคำบอกเล่าของครูแม่ อาจารย์พิเศษสาขาวิชาดนตรีอีกท่านหนึ่งได้เล่าว่า

“...เวลามีงานที่จะต้องมีงานใหญ่เนี่ย ก็ต้องระดมคนทั้งจังหวัด ทั้งอาเชียร คือไปช่วยกันหมด อาสมพล ลุงสม อาจารย์สันนิ ตอนนั้นสอนอยู่สตรี อาจารย์สันนิ ก็คือวงปี่พาทย์ มีวงปี่พาทย์วงเดียวที่ใหญ่ที่สุดในปากน้ำโพ เอ้อ ศรีสวรรค์... เวลาวิทยาลัยครูมีงานที่จะต้องขอความร่วมมือก็ไปกันหมด อย่างเมื่อก่อนประมาณปีสองพันห้าร้อยสามสิบกว่า ๆ ทูลกระหม่อมเค้าเสด็จ พานักเรียนนายร้อยมาทัศนจร มาทัวร์ตามนั้นตามนี้ ที่นี้มาวิทยาลัยครูก็มาเปิดหอวัฒนธรรมเพ็งสร้างเสร็จตอนสองพันห้าร้อยสามสิบกว่า ๆ ก็ต้องไป อาจารย์สันนิก็ไปกันหมดเลย เพราะว่าลำพังวงของวิทยาลัยครูก็มีเด็กอยู่ก็ไม่กี่คน ก็ต้องไปกัน นี่ก็ต้องไปเล่นจะเข้ด้วย เปิดหอวัฒนธรรม ก็ไปซ้อมซ้อมกันที่อาคารเก่า ซ้อมกันหลายหน ไปกันหมดพวกครูที่เป็นสปจ. ที่เล่นได้ที่เป็นลูกศิษย์ของอาสมพลก็ไปช่วยกันหมด ตอนนั้นคึกคักคนเยอะมาก ลุงสมก็รับหน้าที่เป็นนักร้องตลอด แกก็จะอัดเทปไว้หมดนี่แหละ ไม่ว่าจะเป็นตอนซ้อมหรือตอนเล่น แกอัดหมด...” (จิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล, สัมภาษณ์ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๒ ครูบุญสม อินทาปัจร่วมร้องเพลงกับวงดนตรีในงานไหว้ครูของสาขาวิชาดนตรีที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ครูบุญสม อินทาปัจ กับการบันทึกเสียงเทปเพลงไทย

“เทปเพลงไทย/ตู้เทป/ชั้นเทป”

จากการสำรวจเทปเสียงเพลงไทยที่ครูบุญสม อินทาปัจ มอบให้สาขาวิชาดนตรี สามารถแยกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. เทปเสียงเพลงไทยที่บันทึกมาจากวิทยุที่ออกอากาศ
๒. เทปเสียงเพลงไทยที่ครูบันทึกตอนขับร้องและเล่นรวมวงในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานรื่นเริงสังสรรค์ งานศพ เป็นต้น
๓. เทปเสียงเพลงไทยที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอน

ภาพที่ ๑๓ ครูบุญสม อินทาปัจและเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับบันทึกเทปเพลงไทย
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

โดยครูแหมะ ได้เล่าถึงที่มาของเทปบันทึกเสียงเพลงไทยของครูบุญสมว่ามีที่มาจากบันทึกระหว่างสังสรรค์กันบ้าง และบันทึกมาจากวิทยุรายการเพลงไทยที่ออกอากาศในยุคนั้นบ้าง รวมแล้วเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ครูบุญสมยังเคยมาซื้อม้วนเทปเปล่าที่ร้านของครูแหมะอีกด้วย (ในสมัยนั้นครูแหมะเปิดร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าและขายอุปกรณ์อื่น ๆ อีกหลากหลาย)

“...บางทีก็ไม่ครบหรือเวลาไปเล่นออกงานหรือเล่นเฮฮาอะไรกัน แต่แกจะอัดทุกครั้ง ๆ แล้วสมัยก่อนจะมีพวกวิทยุ แกก็จะดัมพ์มาจากพวกวิทยุด้วย แล้วแกก็จะนั่งทำชิ้นที่บ้าน แล้วแกก็เรียงเป็นตับเลย แกก็จะเขียนรายละเอียดว่าอัดเมื่อไหร่ แล้วก็เรียง ๆ ไว้ ตอนแรกแกก็ไม่ได้คิดหรอกว่าจะมอบให้ทางราชภัฏหรืออะไร แกก็ทำไปเรื่อย ๆ ทีนี้พอถึงตอนแกป่วยหรืออะไรเนี่ยเราก็คงไม่รู้ ช่วงนั้นก็คือนั่งไม่ค่อยได้ไปเล่นด้วย เพราะช่วงนั้น ก็พอดีงานที่ร้านก็เยอะ...”
(เรื่องเดียวกัน)

ภาพที่ ๑๔ ชั้นวางม้วนเทปเพลงไทยของครูบุญสม อินทาปัจ
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๕ ครูบุญสม อินทาปัจ และตู้สำหรับเก็บม้วนเทปเพลงไทยที่ครูสะสม
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๖ ชั้นวางเทปเพลงไทยและตู้เทปเพลงไทยของครูบุญสม ที่ตึกดนตรี ย่านมัทรี
บุคคลในภาพสวมเสื้อสีเหลืองคือ อาจารย์ยิมล หนูแก้ว
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

เทปบันทึกเสียงเพลงไทย : สื่อการเรียนรู้ด้านการขับร้องเพลงไทย

ในวัยเกษียณอายุราชการของครูบุญสม ภารกิจหนึ่งที่ครูทุ่มเทคือการสอนขับร้องเพลงไทย ผลผลิตนั้นสะท้อนให้เห็นความตั้งใจอย่างเป็นรูปธรรม คือ การจัดทำเทปเพลงสำหรับใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน โดยเที่ยวไปกรุงเทพฯ บ้าง และนัดพรรคพวกมาอัดเทปกันที่นครสวรรค์บ้าง หนึ่งในนั้นคือนักกระนาดฝีมือดีจากกรุงเทพฯ คือ ครูเมธา หมูเย็น ทั้งนี้ครูเมะได้เล่าย้อนให้ฟังครั้งที่ได้พบครูเมธาที่นครสวรรค์ว่า

“...ก็น่าจะช่วงประมาณสองพันห้าร้อยสามสิบกว่า ๆ นี่แหละ (ตอนนั้นก็คือ แก๊กทำอยู่แล้ว) แก๊กทำอยู่แล้ว แต่ไม่รู้แกเกิดนึกอะไรขึ้นมา จะทำเพลงชุดไหน ของแก๊กไม่รู้ ก็ไปเชิญครูเมธามา แล้วที่นี้มาเรื่องห้องอัดก็ไม่ค่อยดี แก๊กเลย หอบเทปหอบอะไรไปอัดที่กรุงเทพฯ ที่นี้เราก็ไม่ได้ไปติดตามว่าจะอัดเพลงชุดไหน ยังไงไม่รู้ เพราะว่าจริง ๆ แล้ว เนี่ยก็รู้โดยบังเอิญเพราะว่าสมัยก่อนเนี่ย ร้านผม จะอยู่ตรงเยื้อง ๆ โรงแรมโอนดาตในตลาด เลยไทยพาณิชย์ไปหน่อย ซึ่งตึกแถว ตรงนั้นเนี่ย ด้านหลังเนี่ย ตอนนี้เป็นที่จอดรถให้เช่า ให้เช่าที่จอดรถนายเป่า แต่เมื่อก่อนนี้ตรงนั้นเนี่ย ตรงที่จอดรถเนี่ย เวียงตรงนั้นเนี่ยมันเป็น บขส. คือเราก็จะเห็นเวลาอยู่ร้านบนชั้นสอง ชั้นสาม เราเปิดหน้าต่างหลังบ้านก็คือ หลังตึก ด้านหน้าเป็นถนน ด้านหลังพอเปิดไปมองลงไปเห็นลานจอดรถของ บขส. ได้ ก็จะมองเห็น ที่นี้ก็มียุติหนึ่งลุงสมบอกหรืออะไรนี้แหละว่าครูเมธา เค้าจะมานะ มาถึงตอนนั้นตอนนี้นะเราก็ดีกรอ ถึงเวลานี้ เอ้า รถ บขส. มา ก็เปิดประตูหลังร้านแล้วก็เดินออกไป ไปเจอมาสองคนแต่จำไม่ได้แล้วว่าใครบ้าง ออกไปเจอแป๊บเดียว แล้วแก๊กก็บอกว่าลุงบุญสมแกชวนมาอัดเทป...” (เรื่องเดียวกัน)

เทปเพลงไทยของครูบุญสม อินทาปัญนั้น ไม่เพียงแต่เป็นคลังความรู้ เป็นประวัติศาสตร์ ที่เป็นสื่อด้านเสียงชนิดหนึ่งเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นต้นทางของการบันทึกโน้ตเพลงไทยของ ครูสมพล อนุตตรังกูร ครูดนตรีไทยแห่งวง สปจ. (สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์) อีกด้วย โดยสันนิษฐานว่าครูสมพลนั้น ได้แนวทางการบันทึกโน้ตเพลงมาจากการบันทึกการร้องของครูบุญสม ตลอดจนใช้เทปเพลงของครูบุญสม เป็นต้นแบบในการถอดโน้ตที่มีทั้งเนื้อร้องและทำนองเพลง

ภาพที่ ๑๗ ภาพตัวอย่างปกเทปเพลงไทยที่ครูบุญสม อินทาปัจ จัดทำขึ้น
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

A เพลงไทยเดิมอีสาน (ฉบับปรับปรุง) ตามประมวลการสอน B ของกระทรวงธรรมการ และตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ	
๑. จำปาทองเทศ (ทางเก่า) ๒. จำปาทองเทศ (ทางใหม่) ๓. แยกไพร ๔. ชมदनอก	๕. จีนแสน ๖. ดึงโตเล่นหาง ๗. ช้างประดานงา ๘. เขมรเอบาง ๙. ตาลิกาเขมร
วิชาขับร้องเป็นศาสตร์ที่สร้างความสุนทรีย์ทางอารมณ์อย่างไทย ๆ และเชิดชูความเป็นคนมีชาติให้ชนชาติอื่นได้ทราบความเป็นไทย	
เพลงไทยเดิมอีสานสอนชั้นตามประมวลการสอน ของกระทรวงธรรมการและตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ	ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๖
ควบคุมวง - อ. เมธา หนูเย็น - อ. ศุภจิตต์ คุริยประณีต - ครูสม ขันร้อง	ระดับเสียงเพียงสองอย่าง หรือเพียงสองต่ำ

ภาพที่ ๑๘ ภาพตัวอย่างปกเทปเพลงไทยเพื่อเป็นสื่อในการเรียนการสอนของครูบุญสม อินทาปัจ
ที่มา (สาขาวิชาดนตรี, ๒๕๖๓)

ภาพที่ ๑๙ อาจารย์ชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ขณะกำลังเปิดดูสมุดโน้ตเพลงของครูสมพล อนุตตรังกูร
ที่มา (วรรณวลี คำพันธ์, ๒๕๖๗)

ภาพที่ ๒๐ อาจารย์สนธิ ศรีเพชรและอาจารย์วิพัทธ์ คล้ายสุบินขณะกำลังสนทนากันถึงครูบุญสม
ที่บ้านของอาจารย์สนธิ ศรีเพชร
ที่มา (วรรณวลี คำพันธ์, ๒๕๖๗)

บทส่งท้าย

“สมบัติครู” : ครูบุญสม อินทาปัจ กับคลังความรู้เพลงไทย เป็นการเรียบเรียงเรื่องราวขึ้นจากคำบอกเล่าของครูดนตรีไทย ๓ ท่าน คือ ครูสันนิ ศรีเพ็ชร ครูวิพัทธ์ คล้ายสุบิน และครูชิตพงษ์ ส่งเสริมวรกุล ที่ครั้งหนึ่งในความทรงจำของคนดนตรีไทยนครสวรรค์เคยได้พบปะ รู้จัก ช่วยงาน และสังสรรค์เล่นดนตรีร่วมกันกับครูบุญสม อินทาปัจ ผู้มีคุณูปการต่อสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ตลอดจนวงวิชาการดนตรีไทยในจังหวัดนครสวรรค์ด้วยเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และรักการถ่ายทอดการขับร้องเพลงไทย ตลอดจนเป็นนักบันทึกและสะสมเพลงไทย อันเป็นคลังความรู้ที่จะยังให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในภายหลังเป็นอย่างมาก หากแม้ข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับครูบุญสม อินทาปัจ เท่าที่ผู้เขียนสืบค้นได้ ณ ปัจจุบันด้วยระยะเวลาที่มีอย่างจำกัด ยังคงพบได้น้อย มุ่งหวังว่าในภายภาคหน้า หากสืบค้นพบข้อมูลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จะได้เติมต่อภาคประวัติของครูให้สมบูรณ์กว่าเดิม

ท้ายนี้ผู้เขียนตั้งใจให้งานเขียนชิ้นนี้เป็นก้าวแรกของการริเริ่มโครงการจัดทำคลังข้อมูลเสียงเพลงไทยของครูบุญสม อินทาปัจ เพื่อประโยชน์ต่อวงวิชาการดนตรีไทยและผู้ศึกษาสืบไป

สแกน QR Code เพื่อรับฟังบทเพลงไทย
ขับร้องโดยครูบุญสม อินทาปัจ

ตัวอย่างเทปเพลงเสริมหลักสูตรนักเรียนม้วนที่ ๑

ตัวอย่างเทปเพลงไทยเดิมอัตราสองชั้น (ขับร้อง) ตามประมวลการสอนของกระทรวงธรรมการ
และตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

ตัวอย่างเทปเพลงไทยที่บันทึกในงานต่าง ๆ

ข้อมูลสัมภาษณ์

ชิดพงษ์ ส่องเสริมวรกุล. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ๑๙ มกราคม ๒๕๖๗. สัมภาษณ์.

วิพัทธ์ คล้ายสุบิน. อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ๒๐ มกราคม ๒๕๖๗. สัมภาษณ์.

สันนิ ศรีเพ็ชร. ครูและนักดนตรีไทยอาวุโส ผู้สืบทอดวงปี่พาทย์ศรีสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. ๒๙ มกราคม ๒๕๖๗. สัมภาษณ์.

ไซ - ไฟ สร้างชาติ

พระราชประวัติ อชิโนบุยววัฒน์

“ภายในท่อโปร่งใสซึ่งแขวนอยู่บนท้องฟ้า มีรถมากมายแล่นผ่านไปมาพลางสะท้อนให้เห็นแสงอาทิตย์ เด็กชายโคอิจิมาอยู่ในศตวรรษที่ ๒๑ แล้ว แสงสว่างที่โคอิจิเห็นจากปลายถ้ำคือแสงจากรถยนต์เหล่านั้นนั่นเอง แต่เขากำลังสนใจสิ่งที่อยู่รอบตัวมากกว่าจึงไม่ทันสังเกต โลกอนาคตเต็มไปด้วยสิ่งที่น่าประหลาดใจ ท่อเรื่องแสงที่รถแล่นผ่านไปมา ผู้คนที่เดินอยู่บนท้องถนนต่างก็แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าล้ำสมัย ทุกอย่างดูแปลกตาไปหมด โคอิจิไม่เคยเห็นแบบนี้มาก่อน”

เด็กน้อยผจญภัยภาคพิเศษ “เรือบบินได้” โดย จุนโนะสุเกะ

ภาพที่ ๑.๑ โลกอนาคตในงานเขียนจากจินตนาการของจุนโนะสุเกะ
ที่มา : ภาพจากภาพยนตร์เรื่องถนนสายนี้หัวใจไม่เคยลืม

บทประพันธ์นี้ได้นำมาจากเนื้อหาของภาพยนตร์เรื่อง “ถนนสายนี้หัวใจไม่เคยลืม” (Always) ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนเหตุการณ์ประวัติศาสตร์หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในช่วงประมาณปี ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๕๐๑) หรือยุคปีโชวะที่ ๓๓ เป็นช่วงเวลาที่ประเทศญี่ปุ่นกำลังอยู่ในช่วงฟื้นฟูประเทศ ซึ่งเป็นประเทศแพ้สงครามและประเทศได้รับความเสียหายอย่างหนัก (ทั้งสภาพบ้านเมืองที่ถูกระเบิดทำลายและสถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างหนัก) ประชาชนสิ้นหวังแต่ก็สามารถฟื้นฟูประเทศให้กลับมาดีขึ้นและเข้มแข็งได้อย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากวินัยของผู้คนในชาติที่เข้มแข็งและการมุ่งมั่น

ไปที่การลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การปลูกฝังทางความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการให้กับเยาวชนภายในชาติ จากจุดเน้นของหลักสูตรวิทยาศาสตรประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าประเทศญี่ปุ่นได้ปลูกฝังเยาวชนของชาติซึ่งจะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตให้รู้จักการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนสามารถเชื่อมโยงมาสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งเนื้อหาเชิงลึกด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและสังคม จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศที่พ่ายแพ้สงครามโลก เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิถูกทำลายจากการทิ้งระเบิดปรมาณู ทำไมวันนี้ถึงได้กลายมาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและอยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลก หรือแม้แต่เหตุการณ์สึนามิเมื่อเร็ว ๆ นี้ ประเทศญี่ปุ่นก็ได้พิสูจน์ให้ประเทศอื่น ๆ ได้เห็นแล้วว่าภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นไม่สามารถทำให้คนญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ (อ้างอิงจากบทความเรื่อง : การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สสวท.) และได้มุ่งเน้นไปทำงานทางด้านวรรณกรรมนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรในระดับประถมศึกษา สิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือต่าง ๆ นิตยสาร โดยก่อนการถือกำเนิดของมังงะ (การ์ตูนเนื้อเรื่องยาว) จะมีหนังสือประเภทหนึ่งที่เรียกกันว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชนรายปักษ์ ซึ่งมีการออกเป็นวารสารรายสองอาทิตย์ โดยเนื้อหาภายในเล่มนั้นจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเยาวชนโดยเน้นไปที่เด็กผู้ชาย และเรื่องราวก็จะเป็นการผจญภัยของเด็กน้อยที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเหนือจินตนาการ ไม่ว่าจะเป็นโลกอนาคต สัตว์ประหลาด มนุษย์ต่างดาว ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องราวที่ถูกสร้างสรรค์โดยนักประพันธ์ในสังกัดของสำนักพิมพ์นั้น ๆ

ภาพที่ ๑.๒ นิตยสารสำหรับเด็กผู้ชาย ที่เน้นในเนื้อหาทางด้านวิทยาศาสตร์

ที่มา : <https://comicvine.gamespot.com/shonen/4050-105014/>

เรื่องราวที่มีเนื้อหาดังกล่าว เป็นเรื่องราวที่จัดอยู่ในกลุ่มของนิยายวิทยาศาสตร์ หรือที่เรียกกันแบบทับศัพท์ว่า ไซ - ไฟ (Science Fiction) ซึ่งเนื้อหาจะเป็นเรื่องราวที่ไม่ได้อยู่ในชีวิตประจำวันที่เคยพบเจอ หากแต่เป็นเรื่องราวที่เต็มไปด้วยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ โดยอ้างอิงหรือใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ (ซึ่งในบางเนื้อหาอาจจะอยู่นอกเหนือหรือเกินเลยไปบ้าง เพื่อความบันเทิงและความสนุกสนานของเนื้อเรื่อง) นักประพันธ์จะแต่งเรื่องราวต่าง ๆ และนำส่งกองบรรณาธิการเมื่อตรวจสอบและพิจารณาแล้วก็จะมีการจัดตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่มในแบบนิตยสาร โดยนอกเหนือไปจากเนื้อหาที่เป็นตัวอักษรแล้ว สิ่งที่เขาได้ไปเสียมิได้ก็คือการวาดภาพประกอบ โดยการใช้ภาพประกอบในนิตยสารนี้จะมีลักษณะภาพประกอบที่เป็นแบบกึ่งสมจริง คือมีส่วนแสงเงาที่เหมือนจริง และเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ก็มีความสมจริงตามหลักการทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย การออกแบบสร้างสรรค์ภาพหน้าปกนิตยสารที่เป็นเอกลักษณ์คือจะมีรูปหน้าของเด็กเป็นส่วนใหญ่ มีสีสดใส สวยงาม แต่เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจภายหลังสงครามที่ฝืดเคืองและตกต่ำนี้เอง ทำให้รายได้หรือค่าตอบแทนในเนื้อหาเรื่องราวที่นักประพันธ์ได้รับนั้นเป็นเงินจำนวนไม่มาก จึงทำให้นักประพันธ์เรื่องราวนี้มีฐานะที่แทบจะกล่าวได้ว่า มีรายได้แบบน้อยนิดจนน่าตกใจ

หลังจากนั้น เมื่อสถานะเศรษฐกิจที่ดีขึ้นกว่าเดิมแล้ว ยุคสมัยของมังงะหรือการ์ตูนที่มีเนื้อหาต่อเนื่องเป็นเรื่องราวก็จะมีการสร้างสรรค์ขึ้น โดยหลังจากปี ค.ศ. ๑๙๕๙ (พ.ศ. ๒๕๐๒) นิตยสารมังงะที่เป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือนได้เริ่มมีการตีพิมพ์ขึ้น นิตยสารโชเน็นรายสัปดาห์หรือโชเน็นจัมป์รายสัปดาห์ ภายในเล่มหนังสือจะมีหลายร้อยหน้าเรียกว่าขนาดหนา (เล่มประมาณสมุดโทรศัพท์) มีเรื่องราวหลากหลายเรื่องอยู่ภายในเป็นตอน ๆ โดยในช่วงแรกจะเป็นการพิมพ์บนกระดาษเกรดต่ำ ราคาถูก คุณภาพกระดาษของนิตยสารจะไม่ดีนัก ทำให้หนังสือราคาไม่สูงมาก (เด็กเยาวชนสามารถซื้อได้ตามแผงหนังสือโดยทั่วไป) นักประพันธ์จะถูกแทนที่ด้วยนักเขียนการ์ตูนที่วาดเป็นรูปแทนเนื้อหาที่เป็นตัวหนังสือ การเล่าเรื่องราวที่มีเอกลักษณ์ชัดเจน คือ มีเนื้อหาเป็นช่องเล็ก ๆ รวมกันอยู่ในหน้ากระดาษและลำดับเรื่องราวตามกรอบการอ่าน นักวาดการ์ตูนจะแต่งเนื้อหาเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อวางโครงเรื่องก่อน และจะวาดเนื้อหาตามลำดับ นักวาดคนใดที่แต่งเนื้อเรื่องไม่ได้ก็จะมีนักประพันธ์เข้ามาเขียนเนื้อหาในส่วนที่เป็นตัวอักษรก่อนที่นักวาดจะเข้ามาวาดภาพที่เป็นเนื้อหานั้น ค่าตอบแทนที่ได้รับจะสูงกว่าในยุคก่อนมาก (บางสำนักพิมพ์จะจ่ายค่าเนื้อหาหรือค่าจ้างวาดนั้นสูงกว่าเดิมถึง ๑๐ เท่า) นักเขียนการ์ตูนร่วมสมัยอย่าง มิซูกิ ชิเงรุ (Mizuki Shigeru) (๑๙๒๒ - ๒๐๑๕) ผู้ซึ่งอยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยการ์ตูนให้เข้ามาถึงการตูนรายสัปดาห์เคยกล่าวเกี่ยวกับค่าตอบแทนของนักเขียนการ์ตูนในทั้งสองยุคนั้นว่า การ์ตูนที่เขาวาดในเนื้อหา ๑ ตอนจะประมาณ ๒๐ หน้า ในยุคแรกเขาได้รับค่าตอบแทนเพียง ๓,๐๐๐ เยน ต่อเนื้อหา ๑ ตอน พอมาในยุคหลังที่เป็นการ์ตูนรายสัปดาห์ เขาได้รับค่าตอบแทนในเนื้อหา ๑ ตอน จะได้รับจากนิตยสารโชเน็นจัมป์ ๓๐,๐๐๐ เยน

ภาพที่ ๑.๓ เกาะมหาสมบัติ ผลงานของ อ.เทะสึเกะ โอซามุ
ที่มา : <https://tezukaosamu.net/en/manga/207.html>

ในนิตยสารโชเน็นรายสัปดาห์นี้เอง ที่เต็มไปด้วยเนื้อหาเรื่องราวหลากหลายบรรจบรวมกันอยู่ภายในเล่ม ให้กับเด็กและเยาวชนได้เพลิดเพลินกับเนื้อหาเรื่องราวไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาทางด้านกีฬา วัยรุ่น ต่อสู้ ภูติผีปิศาจ รวมไปถึงเนื้อหาเรื่องราวทางนิยายวิทยาศาสตร์ จัดได้ว่าเป็นเนื้อหาที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เนื่องมาจากได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่ในสมัยนิตยสารวรรณกรรมสำหรับเยาวชน จึงทำให้เนื้อหาดังกล่าวได้รับความนิยมในวงกว้าง เรื่องราวที่เต็มไปด้วยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ นักวาดการ์ตูนที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด คือ อ.เทะสึเกะ โอซามุ (Tezuka Osamu) (๑๙๒๘ - ๑๙๘๙) โดยจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแพทย์ในเมืองโอซากาเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๖ หลังจากจบการศึกษา โอซามุก็ตัดสินใจที่จะทำงานด้านแอนิเมชันและเขียนการ์ตูนซึ่งเป็นงานที่เขารัก ตั้งแต่วัยเด็ก และเป็นผู้ริเริ่มให้การตูนญี่ปุ่นก้าวไปสู่ยุคใหม่ มีมุมมองที่หลากหลายทิศทาง ซึ่งแต่เดิมจะมีแค่มุมมองจากด้านหน้าซึ่งเทียบได้กับนิยายภาพ โดยมีการใส่ช่องคำพูด ช่องอธิบายความคิด แทนการบรรยายภาพ โดยงานตีพิมพ์ชิ้นแรกของเขา คือ เกาะมหาสมบัติ (Shintaka Rajima) ในปี ค.ศ. ๑๙๔๗ (พ.ศ. ๒๔๙๐) ซึ่งนำไปสู่ศักราชใหม่ของการ์ตูน และมีผลงานมากมายถึง ๕๐๐ เรื่อง

โดยในยุคแรกนั้น อ.เทะสึเกะ โอซามุ ได้รับอิทธิพลแบบสไตล์หรือรูปแบบของงานมาจากลายเส้นของ วอลต์ ดิสนีย์ โดยนำลายเส้นของเขามาสร้างเป็นเรื่องราวลำดับเป็นช่อง ๆ มุมมองที่ดูแตกต่างออกไปจากรูปแบบของมังงะแบบเดิม ทำให้ผลงานของเขาดูน่าสนใจและน่าติดตามและต่อมาได้สร้างตัวละครที่สำคัญขึ้นมาตัวหนึ่งนั่นก็คือ เจ้าหนูปรมาณู (Astro Boy) โดยที่เขาอาจจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากตัวการ์ตูนสำคัญของ วอลต์ ดิสนีย์ นั่นก็คือ มิกกี้ เมาส์ (Micky Mouse) ทั้งรูปแบบและสีสันได้ถูกดัดแปลงออกมาเพื่อสร้างเป็นคาแรกเตอร์ของตัวเอง โดยที่เจ้าหนูอะตอมถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาที่อยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐอเมริกา โดยนิตยสารโซเน็นฉบับเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๕๑ (พ.ศ. ๒๔๙๔) ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานเรื่อง เท็ตสึวัน อะตอม (Tetsuwan Atom) เจ้าหนูอะตอมได้ปรากฏตัวเป็นครั้งแรก เนื้อหาจะเป็นหุ่นยนต์เด็กในแนวนิยายวิทยาศาสตร์บอกเล่าถึงการบุกрукโลกมนุษย์โดยผู้มาเยือนจากต่างดาว เจ้าหนูอะตอม เป็นหุ่นยนต์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทดแทนการเสียชีวิตของลูกชายดอกเตอร์เทนมะ เจ้าหนูอะตอมออกจะแปลกกว่าหุ่นยนต์ตัวอื่นตรงที่มีอารมณ์ความรู้สึกแบบมนุษย์

เจ้าหนูอะตอมได้ถูกสร้างขึ้นมาร่วมภารกิจ “ทูตสันติภาพ” ในสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับพวกต่างดาวที่เป็นคู่แข่งของชาวญี่ปุ่นเอง เรื่องราวเริ่มต้นของเจ้าหนูอะตอม คือ ครั้งหนึ่งนานมาแล้วในจักรวาลอันไกลโพ้น ดาวแฝดของโลกระเบิด ผู้คนบนดาวดวงนั้นอพยพออกมาทันเวลา พวกเขาใช้ยานอวกาศขนาดยักษ์จำนวนหลายลำขนประชากรทั้งหมดหลบหนี ยานเหล่านั้นได้ชื่อตามชนชาติที่อาศัย คือ ยานญี่ปุ่น ยานอเมริกัน และยานอังกฤษ ยานญี่ปุ่นเดินทางผ่านอวกาศ ๒,๐๐๐ ปี จึงมาถึงดาวโลก คนบนยานนั้นเป็นคู่แข่งของชาวญี่ปุ่นบนโลกชาวโลกชนชาติญี่ปุ่นต้อนรับพวกเขาเป็นอย่างดี ทว่าดอกเตอร์เทนมะ นักวิทยาศาสตร์ผู้เก่งกาจกลับคิดว่าคู่แข่งจากยานนั้นจะมาแย่งอาหารและทรัพยากรจากโลก เขาจึงคิดค้นอาวุธร้ายแรงเพื่อกำจัดพวกนั้นไป จึงเกิดการต่อสู้กัน เจ้าหนูอะตอมกลับยืนหยัดขัดขวางสงคราม เจ้าหนูทำหน้าที่เป็นทูตสันติภาพเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างคนบนดาวโลกกับต่างดาว เจ้าหนูอะตอมที่สร้างโดยคุณหมอเทนมะในรูปของเด็กเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ และนั่นคือสาเหตุที่เขาไปกลายเป็นทูตแห่งสันติภาพระหว่างมนุษย์โลกและผู้รุกรานจากนอกโลก มังงะจบลงโดยการจากไปของมนุษย์ต่างดาวที่เสนอให้ “เด็กที่ไม่สามารถเติบโตได้” เป็นของขวัญและจดหมายให้กับเจ้าหนูอะตอมคือ “เราได้สร้างใบหน้าสำหรับผู้ใหญ่ตามของคุณใบหน้าปัจจุบัน คุณไม่สามารถเป็นเด็กได้เสมอ คราวหน้าเราจะได้เจอกันอีกในฐานะผู้ใหญ่ ลาก่อน”

มังงะเรื่องเจ้าหนูปรมาณูนี้ นอกเหนือไปจากเนื้อหาในแนวนิยายวิทยาศาสตร์ที่เหนือจินตนาการแล้วยังสะท้อนถึงการแลกเปลี่ยนทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเมื่อสิ้นสุดการยึดครอง (ในสนธิสัญญาสนธิสัญญาซานฟรานซิสโก ซึ่งเป็นสัญญาที่นำไปสู่การยุติการยึดครองประเทศญี่ปุ่นของประเทศต่าง ๆ หลังการยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข) ถึงแม้ว่าบางส่วนนั้นจะเป็นคำกล่าวของนายพลดักลาส แมคอาเธอร์ (Douglas MacArthur) ซึ่งเป็นร่างสนธิสัญญาสันติภาพฉบับแรก

ที่ได้เสนอไปยังรัฐบาลญี่ปุ่นในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๑ (พ.ศ. ๒๔๙๔) เป็นเป้าหมายของการขัดแย้งกัน อ.เทะสึเกะ โอซามุ ได้สร้างผลงานโดยที่มีการสอดแทรกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาโดยตลอด กระบวนการทางการทูตที่ซับซ้อนในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตึงเครียดโดยบังเอิญ สิ่งเหล่านี้คือตัวละครอย่างเจ้าหนุอะตอมซึ่งเป็นหุ่นยนต์ที่เติบโตไม่ได้ มาเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบกับของญี่ปุ่นกับ เด็กอายุ ๑๒ ขวบ ของนายพลแมคอาเธอร์ นี่เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าหนุอะตอมเป็นบุคคลสำคัญของมังงะหลังสงครามได้กำเนิดขึ้นมา

ตัวอย่างของเจ้าหนุอะตอมแสดงออกถึงมังงะแนวนิยายวิทยาศาสตร์เป็นอย่างไรและสามารถเชื่อมโยงกับประเด็นทางการเมืองและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ซึ่งเขาได้ถอดความออกมาในลักษณะดังกล่าวแล้ว ความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับอดีตทหารของพวกเขาไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในโลก และการเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลและเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยต่าง ๆ ซึ่งการปรากฏตัวของเจ้าหนุอะตอมนั้นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากทำให้ได้รับความนิยมในวงกว้าง ไม่เพียงแต่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น ในช่วงต่อมาได้รับความนิยมไปทั่วโลกช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๓ (พ.ศ. ๒๕๐๖) เจ้าหนุปรมาณู ผู้เบิกทางภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชันญี่ปุ่นในระดับโลก เมื่อเป็นภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องแรกของญี่ปุ่นที่สร้างชื่อเสียงไปทั่วโลก ไปถึงยุโรป อเมริกา โดยใช้ชื่อ แอสโตร บอย (Astro Boy) ส่วนฉบับภาษาไทยใช้ชื่อ เจ้าหนุปรมาณู เข้าฉายในเมืองไทยครั้งแรกทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง ๔ บางขุนพรหม เจ้าหนุอะตอมถูกจัดให้เป็นการ์ตูนแนวนิยายวิทยาศาสตร์ (Sci-Fi) โดยแก่นของเรื่อง คือ การตั้งคำถามต่อความเป็นมนุษย์ของหุ่นยนต์ที่ชื่อเจ้าหนุปรมาณู และเป็นคำถามปลายเปิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมผู้อ่านได้ถกเถียงกันต่อ ก่อให้เกิดแนวความคิดต่าง ๆ แตกออกมาอย่างมากมาย

และเมื่อก้าวข้ามพรมแดนจากประเทศญี่ปุ่นออกสู่สากลในระดับนานาชาติ เป็นการปรับเปลี่ยนบางสิ่งให้เข้ากับสากลมากยิ่งขึ้น เจ้าหนุปรมาณูหรือเจ้าหนุอะตอมได้ปรับเปลี่ยนชื่อเป็น แอสโตร บอย (Astro Boy) ในเวอร์ชันภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชันในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๓ - ๑๙๖๕ (พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๐๘) และแพร่หลายออกไปยังประเทศต่าง ๆ โดยได้รับความนิยมอย่างสูง และยังสร้างออกมาในรูปแบบของสินค้าชนิดต่าง ๆ อีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นของเล่น ของสะสม วิดีโอเกมส์ และภาพยนตร์แอนิเมชันขนาดยาว ซึ่งว่ากันว่าวันนี้ แอสโตร บอย ได้กลายเป็นหนึ่งในตัวละครขวัญใจเด็กและเยาวชนไม่เฉพาะแค่ในประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น หากแต่ได้รับความนิยมออกมาทั่วทั้งโลก และจัดว่าเป็นสัญลักษณ์ของมังงะมากที่สุด เรื่องราวของเจ้าหนุอะตอมนี้จัดได้ว่าเป็นเรื่องราวของนิยายวิทยาศาสตร์ที่ชัดเจนที่สุด นอกเหนือไปจากการสอดแทรกเรื่องราวปรัชญาต่าง ๆ องค์ประกอบหลายประการรวมกันจนกำหนดประเด็นหลักหลังจากช่วงหลังสงครามโลกในญี่ปุ่น สิ่งเหล่านี้ช่วยทำให้ได้รับความนิยมแพร่หลายออกไปในวงกว้าง

เจ้าหนุอะตอม หุ่นยนต์ตัวน้อยที่มีลักษณะเป็นเด็กที่ไม่สามารถมีพัฒนาการทางด้านอายุ ร่างกายไม่สามารถเจริญเติบโตได้ (เหมือนกับเด็กมนุษย์ปกติทั่วไป) ดังนั้นทุกเหตุการณ์ที่เขาได้รับ

ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ จะเป็นในวัยเด็กเช่นนี้ตลอดไป ในช่วงต้นของเรื่องที่เจ้าหนุอะตอมได้ถูกสร้างขึ้นมานั้นผู้สร้างเขา คือ ดอกเตอร์เท็นมะ ได้สอนสิ่งต่าง ๆ ให้กับเจ้าหนุอะตอมโดยที่เขาไม่ได้บอกกับเจ้าหนุอะตอมว่าเป็นหุ่นยนต์ที่ไม่ใช่มนุษย์ เจ้าหนุอะตอมเองก็คิดว่าตนเองเป็นมนุษย์เนื่องจากว่าดอกเตอร์เท็นมะเองต้องการสร้างเจ้าหนุอะตอมมาเพื่อแทนลูกชายที่เสียชีวิตลง และเสียงหัวเราะเป็นสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ โดยพื้นฐานแล้วเจ้าหนุอะตอมเป็นเด็กที่บริสุทธิ์ไร้เดียงสาแต่ถึงกระนั้นก็ไม่สามารถเติมเต็มบางสิ่งในหัวใจของดอกเตอร์เท็นมะได้ การใส่เนื้อหาที่อยู่ในเรื่องราวของมังงะแนววิทยาศาสตร์นี้เปรียบเสมือนการเป็นหุ่นยนต์ต้องเผชิญหน้ากับสังคมผู้ใหญ่ที่สร้างอยู่บนสิทธิพิเศษของความอาวุโส เยาชนที่เกิดในช่วงหลังยุคเบบี้บูมเมอร์ในช่วงหลังสงคราม จะเห็นถึงพีรามิดแนวโน้มของจำนวนประชากรจะกลับกัน อายุเฉลี่ยจะเพิ่มมากขึ้นและการทำงานมีการแข่งขันกันมากขึ้น มังงะแนววิทยาศาสตร์ในบางเรื่องจะมีเนื้อหาของเยาวชนผู้เสียสละอันยิ่งใหญ่ และในตอนสุดท้ายของการ์ตูนแอนิเมชัน (ตอนที่ ๑๙๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๖๖ หรือ พ.ศ. ๒๕๐๙) เจ้าหนุอะตอมเสียสละตนเองเข้าไปในดวงอาทิตย์เพื่อช่วยมนุษยชาติ พุ่งเข้าสู่วิหารแพนธีออนซึ่งการเสียสละของเจ้าหนุอะตอมทำให้นักถึงคนหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นจำนวนมากที่ได้เสียชีวิตลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่สมรภูมิแปซิฟิก การนำเสนอการเปรียบเทียบในนิยายวิทยาศาสตร์เจ้าหนุอะตอมจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งตัวแทนที่สมบูรณ์แบบของมนุษยชาติ

ภาพที่ ๑.๔ เจ้าหนุอะตอม และดอกเตอร์เท็นมะ

ที่มา : David Javet, ๒๐๑๖ : ๔๒

เจ้าหนุอะตอม หุ่นยนต์ตัวน้อยได้ถูกตั้งโปรแกรมให้เป็นผู้พิทักษ์มนุษย์ ตามกฎของอาซิมอฟ ในนิยายวิทยาศาสตร์ที่พูดถึงหุ่นยนต์โดยทั่วไป ที่เขียนกฎ ๓ ข้อของหุ่นยนต์ (Three Laws of Robotics) กำหนดไว้นานมาแล้ว โดย ไอแซค อาซิมอฟ (Isaac Asimov 1920 - 1992) โดยปรากฏขึ้นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๗ ซึ่งได้เขียนไว้ดังนี้

กฎ ๓ ข้อของหุ่นยนต์

๑. หุ่นยนต์มีอำนาจะทำการอันตรายต่อผู้ที่เป็นมนุษย์ หรือนิ่งเฉยปล่อยให้ผู้ที่เป็นมนุษย์ตกอยู่ในอันตรายได้

๒. หุ่นยนต์ต้องเชื่อฟังคำสั่งที่ได้รับจากผู้ที่เป็นมนุษย์ เว้นแต่คำสั่งนั้น ๆ ขัดแย้งกับกฎข้อแรก

๓. หุ่นยนต์ต้องปกป้องสถานะความมีชีวิตตนของตนไว้ ตราบเท่าที่การกระทำนั้นมิได้ขัดแย้งต่อกฎข้อแรกหรือกฎข้อที่สอง

มนุษย์มีความสงบเป็นพื้นฐานและต้องใช้หุ่นยนต์ที่มีความสามารถเหนือมนุษย์ในการปกป้องช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอ คุณสมบัติของตัวละครในลักษณะเช่นนี้จะประกอบขึ้นเป็นหนึ่งในโลกที่สำคัญของมังงะ เนื่องจากในโลกอนาคตของเนื้อหาแนววิทยาศาสตร์ มนุษย์ตกเป็นเหยื่อของการรุกรานหรือโจมตีจากผู้ที่แข็งแกร่งและโหดร้ายกว่า การสร้างเจ้าหนุอะตอมมาเพื่อเป็นผู้ปกป้องมนุษยชาติที่อ่อนแอและถูกรุกรานรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นยังคงบังคับใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๗ (พ.ศ. ๒๔๙๐) ถูกเขียนขึ้นโดยตรงหลังจากการพ่ายแพ้สงครามของญี่ปุ่นด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการหวนคืนของลัทธิเผด็จการและทหาร ประกอบด้วยองค์ประกอบจากร่างที่เขียนขึ้นโดยกองบัญชาการใหญ่ของกองกำลังยึดครองฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นสัญญาที่นำไปสู่การยุติการยึดครองประเทศญี่ปุ่นของประเทศต่าง ๆ หลังการยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข และเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการรับญี่ปุ่นเข้าร่วมกับประชาคมโลกในฐานะเท่าเทียมกันอีกครั้งหนึ่ง สิ่งที่มีการถกเถียงกันมากที่สุดคือกฎที่กล่าวถึงเรื่องที่ว่าญี่ปุ่นจะละทิ้งสงครามและภัยคุกคามตลอดไป หรือใช้กำลังเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างประเทศ สิ่งนี้คือเหตุผลที่ว่าทำไมญี่ปุ่นถึงมีกองกำลังป้องกันตนเองในปัจจุบัน แม้ว่ามาตรการนี้จะถูกโต้แย้งกันอย่างกว้างขวางโดยนักการเมืองของประเทศที่ไม่ต้องการให้มีกฎในข้อนี้ เป็นผลแห่งจักรวรรดินิยมแห่งอำนาจของฝ่ายชนะสงคราม ดังนั้นสำหรับเจ้าหนุอะตอมแล้วรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นทำหน้าที่เหมือนไคดปีแกรมที่ส่งเสริมชนชาติญี่ปุ่นเพื่อปกป้องอุดมการณ์ที่สงบสุข ความมุ่งหมายเช่นนี้ประกาศเจตนารมณ์ของชาวญี่ปุ่นที่จะไม่ทำความผิดพลาดเช่นในอดีตที่ผ่านมาซึ่งจะพบเห็นได้ชัดเจนในมังงะแนววิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในเรื่องราวของ อ.เทะสึเกะ โอซามุ ที่ซึ่งการต่อต้านทางการทหารไม่มีขีดจำกัดที่ไม่ใช้ดินแดนหรือมนุษยชาติของญี่ปุ่น แต่ได้ขยายออกไปสู่ชีวิตในทุกรูปแบบ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ในมังงะของเขาในเรื่อง ฮิโนโทริ วิหคเพลิง (Hi no Tori Phoenix แปลตามตัวว่า นกไฟ) เป็นมังงะแนววิทยาศาสตร์ของญี่ปุ่นที่มีเรื่องเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด โดยเกี่ยวพันกับนกไฟฟีนิกซ์ หรือโฮโอ ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตอมตะ นอกจากนั้นยังสอดแทรกปรัชญาที่หลากหลายและเป็นแนวคิดที่สื่อออกมา

ให้เห็นภาพของสังคมมนุษย์ได้เป็นอย่างดี การย้อนกลับไปในอดีตหรือก้าวไปในอนาคตอันไกลโพ้น ด้วยด้ายสีแดงเส้นเดียว และนกฟีนิกซ์เป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะของชีวิตผ่านทางอายุ ซึ่งแนวความคิดนี้จะคล้ายกับภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่องยาว เรื่อง มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (Nausicaä of the Valley of the Wind) โดยเป็นเรื่องราวเกิดขึ้นในช่วง ๑,๐๐๐ ปี หลังจากเหตุการณ์ที่ทำลายอารยธรรมมนุษย์และระบบนิเวศของมนุษย์ จำเป็นต้องใส่หน้ากากเพื่อป้องกันไอพิษจากป่า นาอูซิกา (Nausicaä) เป็นชื่อของเจ้าหญิงในประเทศเล็ก ๆ แห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ ณ หุบผาสายลม นาอูซิกาพยายามที่จะค้นหาสาเหตุของปรากฏการณ์นี้ท้ายที่สุดแล้วเธอได้พบว่าภายใต้ป่านั้นมีอากาศบริสุทธิ์ และแท้จริงแล้วป่าได้ช่วยกรองพิษซึ่งก่อให้เกิดแหล่งน้ำสะอาดใต้พื้นดิน ฮายาโอะ มียาซากิ ผู้กำกับได้พัฒนาภาพยนตร์ทางนิเวศวิทยา สนับสนุนความสำคัญของความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและธรรมชาติ นั้นเป็นแนวทางที่จะพบเห็นได้ในภาพยนตร์แอนิเมชันของสตูดิโอจิบลิ

ภาพที่ ๑.๕ นาอูซิกา มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม
ที่มา : David Javet, ๒๐๑๑ : ๔๘

เมื่อกล่าวถึงหน้าที่ของ กองกำลังป้องกันตนเอง ของญี่ปุ่นในมังงะแนวนิยายวิทยาศาสตร์นั้น จะไปปรากฏอยู่ในการนำเสนอของ อ.เลอจี มัตสึโมโตะ ที่มีเนื้อหากล่าวถึงอันตรายของมวลมนุษยชาติ ที่ตกเป็นเหยื่อของการรุกรานจากต่างดาวที่ปรารถนาจะยึดครองโลกมนุษย์เพื่อตั้งถิ่นฐาน มังงะเรื่อง เรือรบอวกาศยามาโตะ (Yamato The Space Battleship) ในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ - ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๒๓) ที่นำเสนอในปี ค.ศ. ๒๐๙๙ เมื่อโลกถูกรุกรานโดยจักรวรรดิกามิลัส ที่บังคับให้เลือกว่าจะยอม

ตกเป็นทาสหรือสูญเสียพันธุ์ มนุษย์เลือกที่จะต่อต้านจึงถูกระดมยิงด้วยระเบิดอวกาศบาต ซึ่งบรรจุด้วยกัมมันตภาพรังสีที่เป็นเหตุให้พื้นผิวโลกแห้งแล้งจนต้องอพยพลงไปยังใต้ดิน เมื่อกัมมันตภาพรังสีแทรกซึมเข้าสู่ฐานที่มั่นสุดท้ายของมนุษย์ กองกำลังพิทักษ์โลกที่เป็นหน่วยงานพิเศษต่อต้านจักรวรรดิกามิสต์ จึงชุดโครงการนำเรือประจัญบานยามาโตที่ถูกยิงจมในสงครามโลกครั้งที่สอง มาดัดแปลงใช้เป็นยานอวกาศเพื่อทำภารกิจค้นหาดาวเคราะห์อิสแกนดา และนำเครื่องกำจัดกัมมันตภาพรังสีมาเยียวยาโลก โดยพวกเขาใช้เวลาปฏิบัติการกิจเพียง ๓๖๔ วันก่อนที่โลกจะถูกยึดครอง ซึ่งเป็นจักรวาลเดียวกันกับอีกเรื่องของเขา คือ เรื่อง กัปตันฮาร์ล็อก (Space Pirate Captain Harlock) ในปี ค.ศ. ๑๙๗๗ - ๑๙๗๙ (พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒) ที่เป็นเรื่องราวของกัปตันฮาร์ล็อก ชายผู้เดียวที่ยืนอยู่ระหว่างรัฐบาลโกอาที่ฉ้อฉลและพยายามครองอำนาจเบ็ดเสร็จในจักรวาล กัปตันฮาร์ล็อกเดินทางท่องไปทั่วจักรวาลด้วยเรือรบอัลคาเดีย เพื่อขัดขวางและแก้แค้นผู้ที่ทำผิดต่อมวลมนุษย์และตัวเขาเอง ขณะเดียวกันฮาร์ล็อกได้นำลูกเรือของเขาสู่ภารกิจท่ามฤตยู เพื่อย้อนเวลาของโลกไปในยุคที่ยังมีมนุษย์อาศัยอยู่สู่ปี ค.ศ. ๒๙๗๗ ปีที่มนุษย์ ๕ หมื่นล้านคนที่ไร้ที่อยู่ขณะนี้เฝ้ารอคอยที่จะกลับดวงดาวที่พวกเขายังเรียกว่าบ้าน ในขณะที่มนุษยชาติที่เหลืออยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้รัฐบาลเดียว

ในอดีตจะมีหลักการสนับสนุนการใช้พลังงานที่มาจากเตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ซึ่งมีสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของมังงะเรื่องเจ้าหนูอะตอม ที่มีความขัดแย้งในเนื้อหาหรือเรื่องราว คือตัวของเจ้าหนูอะตอมที่เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องมนุษยชาติและโลก แต่พลังงานของเจ้าหนูอะตอมมาจากพลังงานนิวเคลียร์ที่เป็นเหมือนกับพลังงานชีวิต หุ่นยนต์เด็กน้อยสร้างพลังกำลังและความแข็งแกร่งอันน่าเกรงขามออกมาการบินได้จากพลังงานใต้ฝ่าเท้า สิ่งเหล่านี้ได้จากเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่อยู่ภายในตัวของเขาเอง ด้วยความที่มีเนื้อหาเช่นนี้จะเป็นการสนับสนุนให้การใช้พลังงานนิวเคลียร์มาใช้เพื่อสันติ อาจจะดูมีความขัดแย้งอยู่ในเรื่องราวเพราะประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการถูกโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่อิโรชิมาและนางาซากิมีการชุมนุมเพื่อต่อต้านเนื้อหาที่สร้างเรื่องให้หุ่นยนต์ได้รับพลังงานนิวเคลียร์อย่างไรก็ตามตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นอย่างน่าชื่นชมกับเนื้อหาที่น่าเสนอเช่นนี้สอดคล้องกับการกล่าวสุนทรพจน์หลังสงครามโลกเพื่อส่งเสริมวิทยาศาสตร์เชิงบวกในประเทศญี่ปุ่น ชื่อเจ้าหนูอะตอมเป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนาที่ผู้แต่งต้องการเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี และรวบรวมแนวความคิดของศักยภาพทางวิทยาศาสตร์ในการทำความดีเพื่อรับใช้มนุษยชาติ

แนวความคิดในลักษณะเช่นนี้จะพบเห็นได้ในมังงะร่วมสมัยอีกหลายเรื่องราว หุ่นยนต์ที่เป็นตัวเอกมีคำถามเชื่อมโยงกับการใช้เทคโนโลยี ตัวอย่างในมังงะเรื่อง ใต้มหาสมุทร (The Underground Ocean) ในปี ค.ศ. ๑๙๕๐ (พ.ศ. ๒๔๙๓) การค้นพบมหาสมุทรใต้ดินที่เชื่อมต่อกับทะเลทรายอันกว้างใหญ่ของโลกและมีชนเผ่าชาวประมงชนเผ่าหนึ่งอาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิดของคอยล์เทสลาเพื่อควบคุมแผ่นเปลือกโลกได้คุกคามความสมดุลของโลกและอารยธรรมใต้ดินแห่งนี้ ความชั่วร้ายทางวิทยาศาสตร์ยังได้ถูกแสดงออกมาในมังงะอีกหลาย ๆ เรื่อง ที่เชื่อมโยง

ไปยังเรื่องของศิลปกรรมความดีและความชั่ว การต่อสู้ของฮีโร่กับองค์กรที่ชั่วร้ายที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี คุณธรรมที่ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งซีรีส์ซูเปอร์ฮีโร่อย่างคาเมนไรเดอร์ ของ อ.โซทาโร่ อิชิโนะโมริ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ (พ.ศ. ๒๕๑๔) เกิดขึ้นในโลกที่ถูกรุกรานจากองค์กรก่อการร้ายชื่อ ซ็อกเกอร์ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะครองโลก ได้ลักพาตัวคนจำนวนมากเพื่อนำมาเป็นสมุน โดยผ่าตัดดัดแปลงคนเหล่านั้นให้เป็นมนุษย์ดัดแปลงโดยใช้เทคโนโลยีล้ำสมัย ก่อนที่จะล้างสมองเป็นขั้นตอนสุดท้าย อย่างไรก็ตามเหยื่อรายหนึ่งได้รับการช่วยเหลือออกมาก่อนที่จะถูกล้างสมอง เมื่อสำนึกและความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของเขามีได้ถูกลบล้างไปด้วย จะใช้พลังที่เขาได้มาจากการดัดแปลงเพื่อต่อสู้กับองค์กรซ็อกเกอร์ ในเนื้อหานี้สามารถกล่าวได้ว่าปัญหาเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์หรือความชั่วร้ายในการใช้เทคโนโลยี เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เรื่องราวที่สร้างเรื่องมั่งงะแนววิทยาศาสตร์ในญี่ปุ่น

การนำประเด็นเรื่องปัญหาการใช้เทคโนโลยีนั้น เป็นเรื่องที่สาสมารถหยิบยกมาใช้ได้กับเนื้อหาเรื่องราวแนววิทยาศาสตร์ได้อย่างมากมาย เรื่องปัญหาเกี่ยวกับพลังงานนิวเคลียร์ที่นำมาสร้างสัตว์ประหลาดอย่าง ก๊อตซิลล่า (Godzilla) ภาพยนตร์แนววิทยาศาสตร์ที่ได้ถูกระบุว่าเป็นแนววิทยาศาสตร์โคจู (สัตว์ประหลาดยักษ์) ในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ (พ.ศ. ๒๔๙๗) เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกของก๊อตซิลล่าซีรีส์ โดยออกฉายทางโรงภาพยนตร์ทั่วญี่ปุ่น และประสบความสำเร็จอย่างมากโดยมีการสร้างต่อมาอีกหลายภาค (จวบจนปัจจุบัน) โดยที่ต้นกำเนิดของมันมาจากการกลายพันธุ์เพราะกัมมันตภาพรังสีของการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ กล่าวได้ว่าความสำเร็จในระดับนานาชาติของภาพยนตร์และภาคต่อ ๆ มานั้นเป็นแรงบันดาลใจให้กับภาพยนตร์ฮอลลีวูดเรื่องล่าสุดอย่างเรื่อง แปซิฟิก ริม (Pacific Rim) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๓ (พ.ศ. ๒๕๕๖) ของผู้กำกับ กิลเลอร์โม เดล โทโร ที่แสดงออกถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจนว่าสัตว์ประหลาดยักษ์ภายในเรื่องได้รับแรงบันดาลใจมาจากก๊อตซิลลานั้นเอง การสร้างตัวละครอย่างสัตว์ประหลาดยักษ์ที่ทำลายเมือง เป็นการแฝงปรัชญาของการทำลายล้างและการสร้างขึ้นมาใหม่ เมืองที่ถูกทำลายในเรื่องมักจะเป็นกรุงโตเกียวได้รับการสร้างขึ้นมาใหม่และพร้อมที่จะถูกทำลายอีกครั้งในภาคต่อ ๆ มา เนื้อหาในลักษณะเช่นนี้ช่วยทำให้วงการเทคนิคพิเศษที่เรียกว่า สเปเชียล เอฟเฟกต์ (Special Effect) ก้าวหน้าและเติบโตมากขึ้น และหลักการที่บ้านเมืองถูกทำลายนี้ได้ถูกส่งต่อไปยังซีรีส์ทางโทรทัศน์เรื่องอื่น ๆ เช่น อุลตราแมน ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ (พ.ศ. ๒๕๐๙) หรือซีรีส์ซูเปอร์เซนไต ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๕ (พ.ศ. ๒๕๑๘) เป็นต้นมาและซีรีส์ต่อ ๆ มาจวบจนปัจจุบัน

ภาพที่ ๑.๖ ภาพยนตร์เรื่อง ก๊อตซิลลา

ที่มา : <https://en.wikipedia.org/wiki/Godzilla>

ในเนื้อหาของมังงะ กระบวนการในลักษณะของสัตว์ประหลาดยักษ์มาทำลายบ้านเมืองนั้น เริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ (พ.ศ. ๒๔๙๓) เป็นต้นมา ที่ชัดเจนและได้รับความนิยมมากอีกเรื่อง ก็คือมังงะแนวหุ่นยนต์ยักษ์ของ อ.โก นิคาอิ ที่สร้างคาแรคเตอร์ฮีโร่จับหุ่นยนต์ยักษ์ต่อสู้กับเหล่าสัตว์ประหลาดยักษ์ที่มาทำลายเมืองแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อให้เผ่าพันธุ์มนุษย์สูญสิ้นไปอย่างหุ่นมาชินก้า Z, เกรท มาชินก้า, แกรนด์ไดเซออร์ UFO เป็นต้น โดยเริ่มในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ (พ.ศ. ๒๕๑๕) การทำลายล้าง ยังถูกหยิบยกมาใช้อย่างต่อเนื่อง ในภาพยนตร์แอนิเมชันอย่าง อากิระ (Akira) ในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ (ค.ศ. ๒๕๓๑) การ์ตูนแอนิเมชันแนววิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงกรุงโตเกียวเมืองหลวงของญี่ปุ่นถูกระเบิด ปรมาณูแหลกละเอียดและเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๓ เมืองหลวงใหญ่และสำคัญของโลกล้วนแล้วแต่ ถูกระเบิดปรมาณูทำลายสิ้น หลังจากที่ถูกสูญเส้อย่างร้ายแรง ๓ อาทิตย์ต่อมาทุกประเทศได้เจรจาสันติ เพื่อสงบศึกเพื่อสร้างโลกใหม่ ๓๑ ปีผ่านไป ญี่ปุ่นจึงสร้างเมืองขึ้นตรงอ่าวโตเกียวขึ้นมาใหม่ที่มีสภาพ เหมือนเมืองโตเกียว ใช้ชื่อว่า นีโอ โตเกียว ท่ามกลางสภาพสังคมที่เลวร้ายและจิตใจของคนที่เสื่อมถอย ลงเรื่อย ๆ รัฐบาลญี่ปุ่นล้มเหลวในการบริหารบ้านเมือง นักการเมืองและเหล่าเจ้าหน้าที่รัฐ ต่างพากัน คอรัปชั่นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว อาชญากรรมเกิดขึ้นทุกหัวระแหง จนกระทั่งวันหนึ่งมีกลุ่มเด็กวัยรุ่น นั้เทตซึโอะ ถูกองค์กรลับแห่งหนึ่งจับตัวไปและเข้าสู่โครงการลึกลับที่ชื่ออากิระ คาเนดะเป็นห่วงเพื่อน จึงได้ออกตามหาจนได้เจอ โดยคาเนดะต้องเข้าร่วมกับกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล, นักการเมือง ผู้โสมม, นักวิทยาศาสตร์ไร้จรรยาบรรณและผู้นำของฝ่ายกองทัพได้พบว่า เท็ตซึโอะ ไม่เหมือนเดิม

อีกแล้ว โดยมีพลังเหนือมนุษย์และไม่สามารถควบคุมตัวเองได้จนเกิดเหตุวิบัติไปทั้งเมืองและต้องมีผู้ที่มาหยุดยั้งการกระทำที่ชั่วร้ายนี้

เรื่องของผลกระทบในสงครามโลกถูกนำมาใช้ในมังงะแนวต่อสู้อย่างเรื่อง เคนชิโร่ (Hokuto no ken) ในปี ค.ศ. ๑๙๘๓ (พ.ศ. ๒๕๒๖) ที่เรื่องราวกล่าวถึงเหตุการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ ๓ ในปี ค.ศ. ๑๙๙X ซึ่งทำให้โลกกลับคืนสู่ยุคเชืฐและความป่าเถื่อน มีเพียง เคนชิโร่ บุรุษผู้มีรอยแผลเป็นรูปดาวเหนือ ๗ แห่งบนหน้าอกเท่านั้นที่จะสามารถกอบกู้โลกได้ ด้วยเพลงหมัดที่สามารถทะลวงจุดตายของคู่ต่อสู้ ส่งผลให้อวัยวะภายในแหลกเหลวและร่างกายระเบิดออกเป็นเสี่ยง ๆ ได้ในปริบทาเหตุการณ์เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๓ ที่มีฉากหลังเป็นบ้านเมืองที่พังทลายทะเลทรายและกัมมันตภาพรังสี และอีกเรื่องที่จัดเป็นศูนย์กลางของนิยายวิทยาศาสตร์ญี่ปุ่นเรื่อง ญี่ปุ่นจมบาดาล (Submersion of Japan) ในปี ค.ศ. ๑๙๗๓ (พ.ศ. ๒๕๑๖) สร้างจากนวนิยายเรื่อง การจมของญี่ปุ่น (Japan Sinks) ที่เขียนโดยซาเคียว โคมัทสึ ที่ยกเอาเหตุการณ์ภัยพิบัติที่มาจากการตั้งอยู่บนแนววงแหวนแห่งไฟ ซึ่งเป็นแนวรอยต่อของแผ่นเปลือกโลก ซึ่งมันมีการเคลื่อนไหวที่ปะทุอยู่ตลอดเวลาและเป็นสาเหตุหลักของการเกิดขึ้นของแผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิดในญี่ปุ่นโดยทั่วไปด้วย ทำให้เกิดวิกฤติแผ่นดินไหวและการยุบตัวของแผ่นเปลือกโลกครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาก่อน ขนาดที่ประเทศญี่ปุ่นจะจมลงไปทั้งประเทศได้

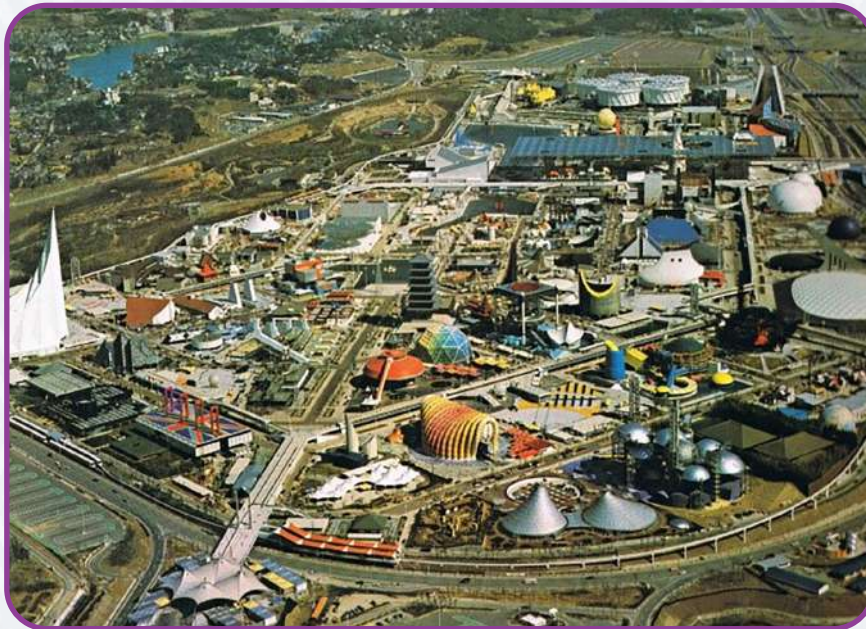
การเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลและเทคโนโลยีเป็นประเด็นสำคัญซึ่งมักจะถูกตั้งคำถามจากนิยายวิทยาศาสตร์ของญี่ปุ่นหลังสงคราม ซึ่งแท้จริงแล้วในช่วงเวลาดังกล่าวจะเต็มไปด้วยสุนทรพจน์ที่กล่าวว่าการส่งเสริมวิทยาศาสตร์คือการฟื้นฟูระดับชาติผ่านเทคโนโลยี ที่ภูทิตินมีภาพของจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ (Hirohito) ของญี่ปุ่นอยู่หน้าห้องปฏิบัติการมีกล้องจุลทรรศน์ สุนทรพจน์ที่สวดยหรุ่นนี้สำหรับผู้ชื่นชอบเทคโนโลยียังแทรกซึมอยู่ทุกชั้นของสังคมญี่ปุ่น สังเกตได้จากการได้รับความนิยมในเรื่องแนววิทยาศาสตร์ไปยังหน้าปกของมังงะของเด็กผู้ชายรายสัปดาห์ในยุคลหลังปี ค.ศ. ๑๙๕๐ (พ.ศ. ๒๔๙๓) เป็นต้นมา ภาพประกอบบนหน้าปกหนังสือจะเป็นภาพที่มีลักษณะแนววิทยาศาสตร์สอดแทรกอยู่ ภาพเด็กหนุ่มขับรถและแข่งรถ, ภาพเครื่องบินรบ และแม้กระทั่งภาพนักบินอวกาศที่มีเครื่องบินและอุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ หลักการเหล่านี้จะเชื่อมโยงภาพลักษณ์ของชายหนุ่มชาวญี่ปุ่นที่มีอาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ได้สร้างขึ้นจะแสดงถึงความเป็นลูกผู้ชายที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูง

ภาพที่ ๑.๗ ภาพของจักรพรรดิฮิโรฮิโตะอยู่หน้าห้องปฏิบัติการมีกล้องจุลทรรศน์
ที่มา : Herbert P. Bix, ๒๐๐๐ : ๕๖

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙๖๐ (พ.ศ. ๒๕๐๓) นิตยสารมังงะสำหรับเด็กผู้ชายอย่าง โชเน็น ชันเดย์ และ โชเน็น แม็กกาซีน ได้รับความนิยมมากขึ้นมียอดจำหน่ายที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนมัธยมปลายและนักศึกษามหาวิทยาลัย มีโครงเรื่องที่ได้รับความนิยมในกลุ่มผู้อ่านในด้านของการเป็นตัวแทนของเครื่องจักรแห่งสงคราม ไม่ว่าจะเป็นเรือบรรทุกเครื่องบิน, เครื่องบินรบ, รถถังประจัญบาน, แม้กระทั่งเครื่องยิงขีปนาวุธ ฯลฯ จากนั้นก็จะเป็นเรื่องของเทคโนโลยีพิชิตอวกาศ ไม่ว่าจะเป็นจรวดหรือดาวเทียม นักวาดภาพประกอบสำหรับหน้าปกหนังสือจะจินตนาการถึงเครื่องจักรสงครามแห่งอนาคต มาถึงตอนนี้สุนทรพจน์เรื่อง “การฟื้นฟูระดับชาติผ่านเทคโนโลยี” จะพบกับความเจริญที่พุ่งไปสูงสุดผ่านงานเอ็กซ์โปนิทรรศการนานาชาติที่โอซากา ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ (พ.ศ. ๒๕๑๓) (งานแสดงสินค้าระดับโลกหรือที่เรียกว่านิทรรศการสากลหรืองานแสดงสินค้าเป็นนิทรรศการระดับโลกขนาดใหญ่ที่ออกแบบมาเพื่อแสดงความสำเร็จของประเทศต่าง ๆ นิทรรศการเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกันไปและจัดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของโลกในสถานที่เฉพาะเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยทั่วไปจะอยู่ระหว่างสามถึงหกเดือน) ความท้าทายของงานนี้คือการแสดงออกให้ประเทศสามารถฟื้นฟูกลับมาดำเนินการต่อได้อย่างเทียบชั้นกับนานาชาติ การบูรณะขึ้นใหม่เป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ หัวข้อ “ความก้าวหน้าและความสามัคคีของมนุษย์” นิทรรศการที่มีวิสัยทัศน์ในเชิงบวกของการอยู่ร่วมกันกับเทคโนโลยี ในงานนี้ยังมีนักเขียนนิยายวิทยาศาสตร์มากมายที่ประสบความสำเร็จของญี่ปุ่นในช่วงปี ๑๙๗๐ - ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๒๓) สุนทรพจน์ของรัฐบาลยังคงอยู่ต่อไปในปัจจุบันผ่านการปรับเปลี่ยนให้เป็น

เทคโนโลยียูโทเปีย (Technological utopianism) หมายถึงคืออุดมการณ์ใด ๆ ที่มีพื้นฐานอยู่บนสมมติฐานที่ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสามารถและควรนำมาซึ่งยูโทเปียหรืออย่างน้อยก็ช่วยเติมเต็มอุดมคติยูโทเปียอย่างใดอย่างหนึ่ง เทคโนโลยียูโทเปียจึงเป็นสังคมในอุดมคติซึ่งกฎหมาย รัฐบาล และเงื่อนไขทางสังคมดำเนินการเพื่อประโยชน์และความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมืองทุกคนเท่านั้น ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้หรือไกลตามที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขั้นสูงจะปล่อยให้มาตรฐานการครองชีพในอุดมคติเหล่านี้ดำรงอยู่ ลัทธิยูโทเปียนิยมทางเทคโนโลยีมักเชื่อมโยงกับวาทกรรมอื่น ๆ ที่นำเสนอเทคโนโลยีในฐานะตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ปัจจัยกำหนดทางเทคโนโลยีหรือจินตนาการของสื่อ โลกเทคโนโลยียูโทเปียไม่ได้ละเลยปัญหาใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากเทคโนโลยี แต่เชื่ออย่างแรงกล้าว่าเทคโนโลยีช่วยให้มนุษยชาติสามารถสร้างความก้าวหน้าทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมได้ โดยรวมแล้ว ลัทธิยูโทเปียนิยมทางเทคโนโลยีมองว่าผลกระทบของเทคโนโลยีเป็นไปในเชิงบวกอย่างยิ่ง

ภาพที่ ๑.๘ งานนิทรรศการนานาชาติเอ็กซ์โป ในปี ค.ศ. ๑๙๗๐ ที่โอซากา
ที่มา : <http://www.bubblemania.fr/en/exposition-universelle-70-suita-osaka-japon/>

มังงะที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๖๔ (พ.ศ. ๒๕๐๗) เรื่อง ไซบอร์ก ๐๐๙ โดย อ.โชทาโร อิชิโนโมริ กล่าวถึงเรื่องการปฏิบัติของมนุษย์ทั้งเก้าคนที่กลายร่างเป็นไซบอร์ก (คือ มนุษย์ ที่มีอวัยวะร่างกายบางส่วนเป็นจักรกลหรืออวัยวะเทียม) ต่อสู้กับองค์กรชั่วร้ายที่มีเทคโนโลยีขั้นสูง โดยไซบอร์กทั้งเก้าคนจะมีสัญชาติที่แตกต่างกัน ญี่ปุ่น, รัสเซีย, อเมริกัน, ฝรั่งเศส, เยอรมัน, จีน, อังกฤษ, เคนยา และชนพื้นเมืองอินเดียนแดง หัวหน้ากลุ่มเป็นลูกครึ่งญี่ปุ่นอเมริกัน รหัส ๐๐๙ นำเสนอบทสนทนาระหว่าง

ประเทศต่าง ๆ จักรวาลนิยายวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์ชาติกลายเป็นเอกภาพภายใต้รัฐบาลเดียวและความแตกต่างทางวัฒนธรรมไม่ถูกจำกัด หรือการ์ตูนแอนิเมชันเรื่องโมบิลสูท กันดั้ม ในปี ค.ศ. ๑๙๗๙ (พ.ศ. ๒๕๒๒) ที่บอกเล่าเรื่องราวของความขัดแย้งในอนาคตระหว่างมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลกกับผู้ที่อาศัยอยู่ในอาณานิคมอวกาศ หรือมังงะเรื่อง กับตัน ฮาร์ลอค ที่กล่าวถึงเรื่องมนุษย์ถูกปกครองโดยรัฐบาลเดียว และซีรีส์การ์ตูนแอนิเมชันเรื่อง มาโครส ในปี ค.ศ. ๑๙๘๒ (พ.ศ. ๒๕๒๕) ที่พูดถึงการรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวเพื่อทำสงครามกับพวกต่างดาวที่จะมารุกรานโลก การลี้ภัยสู่อวกาศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นประเด็นที่มังงะหลาย ๆ เรื่องหยิบยกมาเพื่อที่จะบอกว่ามนุษยชาติจะเป็นหนึ่งเดียวกันในอนาคต ช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ มังงะหรือการ์ตูน จะไม่ถูกจำกัดเฉพาะแค่เด็กหรือเยาวชนเพียงเท่านั้น แต่จะถูกจัดให้อยู่ในหมวดหมู่ของงานวรรณกรรมสร้างสรรค์สำหรับทุก ๆ คน ถึงแม้ว่าจุดประสงค์หลักของมังงะในช่วงแรกจะถูกจัดทำมาเพื่อต้องการสร้างสรรค์ให้กับเด็กและเยาวชน ในช่วงหลังสงครามและความน่าสะพรึงกลัว ความท้อแท้ของชนชาติญี่ปุ่นหลังสงครามและความพยายามที่จะสร้างชาติขึ้นมาใหม่ให้แข็งแรงและก้าวหน้า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือสิ่งพิมพ์ที่เรียกว่านิตยสารสำหรับเด็กผู้ชาย (โชเน็น หมายถึง เด็กผู้ชาย) ซึ่งจะถูกจัดทำขึ้นโดยเฉพาะสำหรับคนรุ่นใหม่

ภาพที่ ๑.๙ ภาพประกอบหน้าปกนิตยสารสำหรับเด็กผู้ชาย ส่วนใหญ่จะเป็นภาพเกี่ยวกับเครื่องจักรและเทคโนโลยี

ที่มา : David Javet, ๒๐๑๖ : ๕๗

ช่วงระยะเวลานี้จะเป็นช่วง เบบี้ บูมเมอร์ (Baby Boomer) คือ กลุ่มคนที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๔๖ - ๑๙๖๔ (พ.ศ. ๒๔๘๙ - ๒๕๐๗) ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังพินาศสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาไม่นานมากนัก ด้วยสภาพของบ้านเมืองแทบทุกแห่งบนโลกพึ่งพ้นจากยุคสงครามที่เกิดความเสียหาย พังทลาย รวมถึงเศรษฐกิจอันแสนตกต่ำ ทำให้หน้าที่หลัก ๆ ของคนกลุ่มนี้จะอยู่ที่เรื่องของการฟื้นฟู ประเทศชาติ เพื่อหวังถึงการกลับมาเรืองอำนาจหรือการมีอยู่มีกินตามเหมาะสมไม่ยากจนข้นแค้น ส่วนสาเหตุที่ทำให้ถูกเรียกว่าเป็นยุคของ เบบี้ บูมเมอร์ มาจากในช่วงสงครามโลกมีผู้คนบาดเจ็บล้มตาย และสูญหายจำนวนมาก นั่นจึงทำให้เกิดค่านิยมในการผลิตทายาท หรือการมีลูกในจำนวนมาก ๆ เพื่อทดแทนการขาดหายไปของคนเหล่านั้น หลายประเทศถึงขนาดตั้งเป็นนโยบายเพื่อให้มีกำลังคน เพียงพอสำหรับช่วยกันพัฒนาประเทศชาติในอนาคต จำนวนของผู้อ่านสิ่งพิมพ์ประเภทมังงะมีการ เพิ่มขึ้นอย่างมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในช่วงระยะเวลานี้ทำให้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแนวนิยาย วิทยาศาสตร์ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างสูง อีกทั้งความพิเศษของตัวละครหลักที่ยังเป็นเด็กและ ยังบริสุทธิ์ ในทางกลับกันหุ่นยนต์ก็ถูกหยุดอายุคงที่อยู่ตลอดเวลา อ.เทะสึเกะ โอซามุ ยังได้สร้างสรรค์ ตัวละครที่เป็นหุ่นยนต์แนวนิยายวิทยาศาสตร์ในเรื่องต่อ ๆ มาอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่อง เมโทรโพลิส (Metropolis) หรือที่รู้จักกันในชื่อหรือโรโบติก แองเจิล (Robotic Angel) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๔๙ (พ.ศ. ๒๔๙๒) มันถูกดัดแปลงเป็นแอนิเมชันขนาดยาวเปิดตัวในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ (พ.ศ. ๒๕๔๔) มีความคล้ายคลึงกับภาพยนตร์แนวนิยายวิทยาศาสตร์ชื่อเดียวกันในปี ค.ศ. ๑๙๒๗ (พ.ศ. ๒๔๗๐) แม้ว่าเขา จะระบุว่าเคยเห็นภาพนิ่งของภาพยนตร์เพียงภาพเดียวในนิตยสารในขณะที่สร้างมังงะของเขาก็ตาม ในเรื่องจะมีหุ่นยนต์ที่ไม่ระบุเพศ ชื่อ มิคชี (Micchi) และหุ่นยนต์เทตสึจิน ๒๘ (Tetsujin ๒๘) ของ อ.มิตสึเทรุ โยโกยามะ โดยเป็นหุ่นยนต์ยักษ์ที่ถูกควบคุมระยะไกลด้วยรีโมทคอนโทรล โดยนักสืบวัยรุ่น ที่เป็นตัวเอก เมื่อเป็นภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชันได้เปลี่ยนชื่อเป็น ไจแอนเตอร์ (Giantor) ในปี ค.ศ. ๑๙๕๖ - ๑๙๖๖ (พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๙) อ.เอโดกาวะ รันโป ที่ถูกเรียกว่าเป็นปรมาจารย์ทางด้าน นิยายสืบสวนสอบสวน ยังได้แต่งเรื่องการผจญภัยของกลุ่มนักสืบหนุ่ม โซเน็น ทันเทตัน โยริ (Shounen Tanteidan Yori) ที่กล่าวถึงเรื่องหุ่นยนต์ยักษ์ที่อยู่ร่วมกับมนุษย์

ภาพที่ ๑.๙ หุ่นยนต์เทตสึจิน ๒๘

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/Tetsujin_28-go

ในช่วงระยะเวลาต่อมาจะถูกเรียกว่าเป็นช่วงเวลาที่กระแสของนิยายวิทยาศาสตร์ได้รับความนิยมอย่างมาก (SF Boom) ผลงานมังงะของ อ.เลอจิ มัตสึโมโตะ ได้นำเสนอเรื่องราวมังงะแนววิทยาศาสตร์อย่าง แกแล็คซี่ เอ็กซ์เพรส ๙๙๙ (Galaxy Express 999) ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๗๗ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ที่กล่าวถึงเนื้อเรื่องเกี่ยวกับโลกอนาคตยุคที่เทคโนโลยีก้าวล้ำ มนุษย์สามารถละทิ้งกายเนื้อถ่ายโอนสมองและความคิดไปสู่ร่างจักรกลที่มีชีวิตนิรันดร์ ขอเพียงเปลี่ยนชิ้นส่วนทดแทนชิ้นเก่าและส่วนสมองไม่ถูกทำลายก็จะมีชีวิตยืนยาวตลอดไป โดยมีตัวเอกที่เป็นเด็กหนุ่มชาวโลกได้ขึ้นรถไฟอวกาศ ๙๙๙ เพื่อที่จะไปเปลี่ยนร่างกายให้เป็นจักรกล เดินทางไปกับหญิงสาวสวยผู้ลึกลับระหว่างการเดินทางผ่านแคว้นตามดวงดาวต่าง ๆ ที่เต็มไปด้วยความแปลกประหลาดและเต็มไปด้วยจินตนาการ ทำให้เรื่องนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั้งในประเทศญี่ปุ่นและต่างประเทศ โดยเขียนเรื่องนี้โดยได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “รถไฟสายทางช้างเผือก” เขียนโดย เค็นจิ มียาซาวะ ตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) และในเวลาต่อมาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๘๐ (พ.ศ. ๒๕๒๓) อ.อากิระ โทริยามะ ได้สร้างตัวละครที่เลียนแบบมาจากเจ้าหนูประมาณู ในลักษณะการ์ตูนที่จบในตอนอย่างตัวละคร โนริมากิ อาราเล่ (Norimaki Arare) เป็นตัวละครในการ์ตูนเรื่อง

ดร.สลัมป์กับหนูน้อยอาราเล่ เป็นหุ่นยนต์ที่ ดร.เซมเบ้ สร้างขึ้นมาให้เป็นเด็กผู้หญิง ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแพนกวิน มีนิสัยร่าเริงและมีพลังอย่างมหาศาล ชื่ออาราเล่นั้นได้ถูกตั้งมาจากชื่อขนมญี่ปุ่นชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายขนมเซมเบะแต่มีขนาดเล็กกว่า ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยว่าเป็นลูกของ ดร.เซมเบ้ ส่วนคำว่า โนมามากิ แปลว่า “ห่อด้วยสาหร่าย” อาราเล่เป็นหุ่นยนต์แอนดรอยด์ล้ำยุคที่ ดร.สลัมป์ สร้างขึ้นเนื่องจากสร้างหั่วก่อนทำให้อาราเล่เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากได้จากทีวีเท่านั้น การจ้องมองทีวีทั้งวันทั้งคืนเลยทำให้อาราเล่สายตาสั้นและต้องสวมแว่นตาและชอบทำตัวรุนแรงเลียนแบบรายการมวยปล้ำในทีวี ความสามารถพิเศษของอาราเล่ คือ พลังอันแข็งแกร่งและวิ่งเร็วเหมือนติดเทอร์โบ มังงะเรื่องนี้ถูกจัดได้ว่าเป็นมังงะแนววิทยาศาสตร์ในลักษณะสนุกสนาน แต่จะแฝงไว้ด้วยลักษณะของเรื่องคุณธรรม ความดีและความชั่ว เมื่อถูกสร้างเป็นการ์ตูนแอนิเมชันก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเช่นกัน

เรื่องราวในแนววิทยาศาสตร์ยังได้รับความนิยมไม่เพียงเฉพาะสิ่งพิมพ์อย่างมังงะหรือภาพยนตร์ การ์ตูนแอนิเมชันเท่านั้น แต่ยังได้รับความนิยมออกมาในวงที่กว้างมากขึ้นตามช่วงเวลาของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดเกมต่าง ๆ ตัวละครในวิดีโอเกมของ ร็อคแมน (Rockman) หรือ เมกาแมน (Megaman) เวอร์ชันต่างประเทศ เป็นแฟรนไชส์วิดีโอเกมของบริษัทแคปคอม (Capcom) ซึ่งมีตัวละครหลัก คือ ร็อคแมน และตัวละครอื่น ๆ วิดีโอเกมร็อคแมนที่ออกจำหน่ายครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๙๘๗ (พ.ศ. ๒๕๓๐) เป็นเกมสำหรับเครื่องแฟมิลีคอม หลังจากนั้นก็มีเกมต่าง ๆ ออกจำหน่ายมากกว่า ๕๐ เกม สำหรับเครื่องเล่นเกมหลากหลายประเภท ทำให้แคปคอมได้จำหน่ายวิดีโอเกมร็อคแมนไปแล้วกว่า ๒๙ ล้านชุด เกมร็อคแมนนี้เป็นแฟรนไชส์ที่สร้างผลประกอบการมากที่สุดของบริษัท จักรวาลของวิดีโอเกมที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากรูปร่างของเจ้าหนูอะตอมที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลก กับสรีระร่างกายแบบหุ่นยนต์และมีความพิเศษก็คือ มีแขนข้างหนึ่งเป็นปืนใหญ่สำหรับยิงศัตรู โดยแขนที่เป็นปืนใหญ่นี้ก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากมังงะแนววิทยาศาสตร์เรื่อง คอบร้า (Cobra) ของ อ.บูอิชิ เทราซาว่า ที่ได้ลงตีพิมพ์ในนิตยสารโชเน็นจัมป์ และได้รับความนิยมเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากเป็นมังงะแนววิทยาศาสตร์อวกาศ ซึ่งมีทั้งภาพยนตร์การ์ตูนและการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องราวของคอบร้าสล็อตอวกาศที่มีแขนซ้ายเป็นปืนไซโคกัน (Psycho-gun) ซึ่งเป็นปืนเลเซอร์ความถี่สูงที่สามารถควบคุมทิศทางการลำแสงของปืนได้ด้วยพลังจิตที่มีคอบร้าใช้เพียงคนเดียวในจักรวาล และใช้พลังงานจากจิตใจและร่างกายมาเป็นกระสุนของปืนไซโคกัน เรื่องราวที่ผสมผสานกันระหว่างเนื้อหาแนววิทยาศาสตร์ อวกาศและเรื่องแนวแฟนตาซี ทำให้มังงะเรื่อง คอบร้า ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั้งในประเทศญี่ปุ่นเองและต่างประเทศ

มังงะแนววิทยาศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙๗๐ - ๑๙๘๐ เป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ซึ่งมังงะหลาย ๆ เรื่องได้รับแรงบันดาลใจมาจากมังงะเรื่องต่าง ๆ ของ อ.เทสึกะ โอซามุ อีกทั้งศิลปินนักวาดภาพประกอบหรือช่างภาพในนิตยสารมังงะสำหรับผู้ชายจะนำเสนอเกี่ยวกับภาพเครื่องจักรสงครามที่มีความสมจริง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องบินหรือเรือบรรทุกเครื่องบินของญี่ปุ่นหรืออเมริกาและอื่น ๆ ในยุคสมัยต่อมาจะเป็นเรื่องราวของการพิชิตอวกาศที่เหล่านักวาดภาพประกอบจะเล่นกับจินตนาการที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างสรรค์ออกแบบยานพาหนะสำหรับสงครามแห่งอนาคต รวมไปถึงการออกแบบสัตว์ประหลาดยักษ์ที่มีความสมจริง สัดส่วนกายวิภาคของโครงสร้างเพื่อวาดภาพประกอบในจินตนาการที่เกี่ยวกับการผจญภัยและการต่อสู้กับเหล่าสัตว์ประหลาดยักษ์ ความสนใจในเครื่องจักรกลที่มีรายละเอียดและสัตว์ประหลาดนั้นส่งผลไปยังการออกแบบหุ่นยนต์ยักษ์ที่มีความสมจริงและรายละเอียดในโครงสร้างที่ซับซ้อน บางการออกแบบจะเป็นต้นแบบสำหรับผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันหรืออนาคต อาทิเช่น การออกแบบแขนกลที่นำไปใช้ในโครงการสำรวจอวกาศ หมวกและชุดของนักบินอวกาศภายในเรื่องกันดั้มเป็นต้นแบบของหมวกและชุดที่ใช้ในยุคนี้เป็นต้น

ภาพที่ ๑.๑๐ หุ่นกันดั้ม ขนาดเท่าของจริงที่โยโกฮาม่า

ที่มา : <https://akibatan.com/2020/12/life-size-moving-gundam-gets-2-guinness-world-records/>

จะเห็นได้ว่านโยบายที่ใช้เรื่องราวทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการพัฒนาประเทศชาติ ของประเทศ ที่พ่ายแพ้สงครามและเสียหายอย่างหนัก ให้กลับมาฟื้นฟูและสร้างประเทศให้กลับมาเป็นชาติชั้นนำ และก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและเครื่องมือเครื่องจักรต่าง ๆ ของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นในทางตรงที่ได้ ถูกบรรจุเข้าไปในหลักสูตรของการเรียนในระดับต่าง ๆ ของการศึกษาในทุกระดับชั้น และทางอ้อม ที่ได้สอดแทรกเข้าไปในสิ่งพิมพ์ประเภทนิตยสารสำหรับเด็กผู้ชาย ตลอดจนรวมไปถึงสื่อทางโทรทัศน์ อย่างภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชัน ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชนที่เกิดในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง ที่ประเทศประสบปัญหาอย่างหนักกลับมาสร้างประเทศให้เข้มแข็งและพัฒนา ออกไปได้อย่างเป็นชาติชั้นนำ บุคลากรที่เป็นกำลังสำคัญของชาติญี่ปุ่นในวันนี้ล้วนแต่ผ่าน การอ่านหรือปลูกฝังในด้านวิทยาศาสตร์มาอย่างมากมาย เจ้าหนูอะตอมจัดเป็นตัวละครที่เป็น แรงบันดาลใจให้กับตัวละครในยุคต่อมาอีกหลายเรื่อง และไม่จำกัดอยู่แค่ในแวดวงมังงะเพียงอย่างเดียว เท่านั้น หากแต่ยังออกไปเป็นแวดวงต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ ไม่ว่าจะเป็นแอนิเมชันหรือฮอลลีวูดเรื่อง โกสต์ อิน เดอะ เชลล์ (Ghost in the Shell) ซึ่งออกฉายปี ค.ศ. ๑๙๙๕ (พ.ศ. ๒๕๓๘) และเป็นหนึ่งใน แรงบันดาลใจของภาพยนตร์ไตรภาค เดอะ เมทริกซ์ (The Matrix) และความที่เทคโนโลยีที่พัฒนา อย่างก้าวกระโดดทำให้แตกออกไปหลากหลายสาขาย่างไม่จบไม่สิ้นจินตนาการที่กว้างไกลเกินกว่า จะถูกจำกัดอยู่แค่ในหน้ากระดาษเท่านั้น แต่ได้ต่อยอดออกมาเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับ มนุษยชาติในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

David Javet, 2016. **Les Mangas**. ACTUSF; Illustrated Edition : Paris.

Herbert P. Bix. 2000. **Hirohito and the Making of Modern Japan**. HarperCollins Publishers. London.

บทความเรื่อง : การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สสวท.

ภาพจากภาพยนตร์เรื่องถนนสายนี้หัวใจไม่เคยลืม

เว็บไซต์

<https://comicvine.gamespot.com/shonen/4050-105014/>

<https://tezukaosamu.net/en/manga/207.html>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Godzilla>

<http://www.bubblemania.fr/en/exposition-universelle-70-suita-osaka-japon/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Tetsujin_28-go

<https://akibatan.com/2020/12/life-size-moving-gundam-gets-2-guinness-world-records/>

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์